

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZÓCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

BODA EDIT:

Felvétel a séta végéről; Napfogyatkozás; Útleírás; Táj; Időcet;
Csak hat percre a születéstől; Fekszem, gólyaorr illatában;
Interferencia; Séta szülőhelyem körül; Tuareg; Dalfesztív;
Visszatérés; Egy túlélő átkel az úttesten; Kép a visszapillantóban;
Mintha sebhelyem ottfeletem volna (Versek) ■ 5

SZTASKÓ RICHARD:

Hazafelé (Novella) ■ 9

BORSODI L. LÁSZLÓ:

A vízen járás elmaradt; Mert én voltam...; Hűvös napokon;
Hagyaték; Jó lenne tudni... (Versek) ■ 13

FARKAS ARNOLD LEVENTE:

maszkban; egyszer egy – egyre megy (Versek) ■ 16

SZONDY-ADORJÁN GYÖRGY:

Létező testek; Az újrakezdés mozdulatlan; Semmiből fakadó vágy
(Versek) ■ 22

HORVÁTH PÉTER:

Bongo la (Elbeszélés, 2. rész) ■ 25

CSEH KATALIN:

Álomcsapda; Fokozatok; Anyahajó; Isten-magány (Versek) ■ 43

ANASTASIA GAVRILOVICI:

Obsessive Confessive Disorder; Isztambul (Versek;
Demény Péter fordítása) ■ 46

ALINA NELEGA:

mintha mi sem történt volna (Regényrészlet;
András Orsolya fordítása) ■ 50

JUHÁSZ RÓBERT:

Családi album; Terhelő; Lassan szivárgó (Versek) ■ 69

TOMAJI ATTILA:

Egy különös éjszaka; Segesvári séta (Versek) ■ 72

„Tudni a legtöbb” (Láng Zsolt beszélgetése Palocsay Zsigmondról
Palocsay Katával) ■ 75

MÉSZÖLY – PILINSZKY – 100

ZOLTÁN GÁBOR:

Huszzonegyesek ■ 90

KLIKKREC

CODĂU ANNAMÁRIA – DEMÉNY PÉTER:

A lelki fekete lyukat nem lehet törölni (Terék Anna:

Háttal a napnak) ■ 104

LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

Túl korrekt (Szöllősi Mátyás: *Illegál*) ■ 106

TALÁLT VERS

PALOCSAY ZSIGMOND:

Jónás zsémbelése ■ 110

NÉVJEGY

HORVÁTH PÉTER ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Boda Edit

FELVÉTEL A SÉTA VÉGÉRŐL

A helyettem beszélő vízesés.
A visszhang ölében csobbanó idő.
Fényérmék csörömpölnek a kerámiaéjben.

NAPFOGYATKOZÁS

Mi lehetne annál bensőségesebb,
mint a halálról beszélgetni olyasvalakivel,
akit bármely pillanatban elveszíthetünk.
Forgósél kútjába hulló napkorong.
Megérkezünk. Külön-külön.

ÚTLEÍRÁS

Az esőfátyol ráncaiba tapadó csönd.
A nappal és az éjszaka sziklevei között mocorgó élet.
A hazugság szakszerű töltényköpései.
Katapultáló szív.

TÁJ

Az éjszaka egymásba nyíló tavai
fokról fokra bennebb vezetnek.
A menny venyigéjén túlméretezett
csillagerezdek.

IDŐCET

A kiszáradt medrű városokban,
a szirmoktól habzó
fák között lassan halad előre.
A falakban felforgatja a téglát.
Lakatlanok vagyunk.
Fűszál egy repedésben.

CSAK HAT PERCRE A SZÜLETÉSTŐL

A kiherélt órák
sóval felhintett barázdáiba
parazsat vet a déli nap,
rostélyos sisakjából
kifelé néz a tündöklő hús.
A csont makacsul tapad.

FEKSZEM, GÓLYAORR ILLATÁBAN

Madárhangok cserepeivel szaggatott idő.
Lélegzem, földhöz idomult felhődarab.
És elpárolog ez a befelé nyíló április,
míg tollúhídon átszalad egy hangya.

INTERFERENCIA

Mindjárt megjön a sivatag,
szügyig gázol a tavalyi fűben a gangon.
Besüt a hold a szobába,
magömlés fekete vásznon.
A lichthofban bóbiskoló madarak.
Szívdobogásukba szöve szívdobogásom.

SÉTA SZÜLŐHELYEM KÖRÜL

Gergely Tamás három rövidprózájára

A mezőn fű helyett szögesdrótok nőttek.
Égre lépni tilos, írta a vízen.
És ablakok mossák a befelé néző ürességet.

TUAREG

A felkavart homokdombok alatt
őskori vízinövények fodrozódnak éjjel.
Készül az útirány.
A tapintható süketségben
lebegő selyemhernyó.

DALFESZTÁV

Földi sármányom megettettem.
Tőrökkel, rögmagokkal.
Égi sármányom elbocsátottam.
A magam pusztító felforgatásban
egy szelet kenyér, egy pohár víz sem vagyok.
A colstok idő kikandikál
az égi asztalos méretes farzsebéből.
Fütyörésszek még neki madaraim helyett?

VISSZATÉRÉS

Nem én mentem a tájhoz,
a táj jött el újra hozzám,
csöndje sörénye bókoló körteág.

Az ösvényeket ember nem járja.
Ragadozók lábnyomába gyűlt
didergő gyümölcslevet lefetyel
a hold sovány kutyája.

EGY TÚLÉLŐ ÁTKEL AZ ÚTTESTEN

Utánam jött-e? Elkerült.
Szétfolyt a benzin. Kitört az éjszaka.
Seholból nő a hóvirágharang.
A futár kocsija kanyarban áll.
A taxi sárga, hangtalan bogár.
Az utas ki volt vajon?
Megyünk tovább. Szívünkre kéz.
Az idővel alkudozhat-e
a földre koppanó dió?

KÉP A VISSZAPILLANTÓBAN

Sörények harapdálják a közelgő telet.
Távolodó vadludak gágogása a ködben,
térdre ereszkedett házak lassuló szívverése.
Eltékozoltad gyermeked, apám.

MINTHA SEBHELYEM OTTFELEDTEM VOLNA

A felhők medrűkből kilépve hömpölyögnek,
de aranyat szítál mögöttük az est.
Ködpásztorok gubáján csimbókokban
lógnak a fekete rügyek.
Mi közöm ahhoz, hogy élek?
Sóska, éticsiga a társam. Bámul rajtam a nyúl.

HAZAFELE

Mivel deréktól lefele nincs belül semmi, a kezeire támaszkodik, és úgy húzza magát előre – a látvány szánandó, és fogalmam sincs, gondolataim alól ki oldozhatna föl. Tudom, el kellene fordítanom a tekintetem, de képtelen vagyok rá, az ösztönös kíváncsiság két vállra fektet, és maga alá gyűr. Senki halandó nem akarta, hogy közünk legyen egymáshoz – mégis így alakult.

Komótosan halad, nem siet, ráér, szép lassan bevégzi sorsát, célhoz ér, de a bűz, ami megcsapja orromat, az mindent felülír. Minden létezett, létező s majd születő törvényt. A koszos-szakadt, foszló anyagok rejtekéből (még ruhának se lehet nevezni a magára kapkodott rongyokat) nyálkás, barna lé csorog elő, s ahogy a kezeire támaszkodva húzza magát, az anyag szétkenődik a koszos aluljáró még koszosabb kövein, a repülőgépek kondenzcsíkja jut eszembe, vagy éppenséggel a csiga nyála, húzza maga után a szart (remélem, hogy azt és nem mást), a bűz pedig végképp az elmembe égeti magát. Ez az ember itt él az aluljáróban, a szemközti fülkék egyike alatt van a hajléka – újságból, kartonpapírból s ki tudja, miféle plédekből-takarókból összekotort alom ez az otthon, üres és félig telt borosflakonok állnak egymás mellett, az életnek gúnyolt torz orgona sípjai ezek, a pórén heverők halottainkhoz hasonlatosak.

A vacca felé halad, odakúszik, jobb dolga nincs, aztán álomba issza magát, az ébrenlét nemcsak neki, mindannyiunknak átok – olyan teher, ami-be gyöngé vállunk könnyedén beleroppan. Persze, a mai nap sem múlhat el veszekedés nélkül: kell, hogy a gőzt kieresszék, óbégatni fog a cimboráival, a hangja betölti majd az aluljárót, akik eddig nem kapták föl a fejüket, ezután biztosan megteszik, hóbörög majd, de olyan erővel, hogy a virágárus nő kénytelen lesz a kuncaftjával együtt szégyenkezni, a látványpékségnél többen rosszallásukat fejezik ki a hangoskodó láttán, a parfümériás lányok viszont ügyet se vetnek, mindketten elmerülnek telefonjaik villódzó képernyőjében, hiába, a social mediának nevezett futóhomokból nem egyszerű kikeveredni.

És persze a tempó, a sebesség, amit jó indulattal sem lehet sebességnek hívni, ez a vánszorgás kíméletlen őszinteséggel csapódik oda meg vissza a sejtfalaim között, a szédülés elfog egy pillanatra, aztán ráadásként megkapom magamtól a kérdést: „Miért kellett odanézned?” És tényleg. Nem volt

jobb dolgod? Nem lett volna egyszerűbb merev tekintettel, lábat láb után szedve egyenest haladnod a lottózó felé, ahol gyűrött szíved néhány ikszelt fecnitől és sorsjegytől várja a csodát? „Csókolom, ezt a két mezőt kérném dzsóker nélkül, valamint egy Fáraót, egy Erszényt és egy Pénzgömböt.” Végül is túl sokat nem vársz az élettől, főleg, ha második személyben beszélsz magadról. Csak legyen telitalálat (egyedül neked – a felebaráti szereteten alapuló osztzkodás sosem volt részed – egyszer talán bejön a születési dátumokból, életkorokból összedobált számsor, a reményhal pedig összenőtt kopolyúkkal kénytelen vergődni a szájalom távában), simuljanak ki a ráncok, tűnjön el a derekadról a felesleg, a letört fogaid ne törjenek tovább, és ha lehet, akkor megérje majd a halál elé szórni a nekünk rendelt másodperceket.

Szóval a sebesség, ez a tempó, ez a kínosan lassú vánszorgás, ez a legfájóbb mind közül. És ahogy visszafele követni kezdem a kondenzcsíkot, látom, az egyik fölfele vezető lépcső mellől kezdődött ez az Odüsszeia, ki tudja, hány Szküllát és Kharübdiszt kellett megkerülnie, mire eljutott idáig, s mennyi még az út (tíz-tizenöt méter lehet, de ilyen kilátásokkal a végtelennel egyenlő ez a távolság), és mennyi még abból, amit szétkenhet maga után a kövön. Nem irigylem azt, akit a sors arra szemelt ki, hogy itt az aluljáróban takarítson. Azt se tudom, még frissiben érdemes-e eltüntetni a mocskot – hipós víz, klórszag, türelem, gyomorgörccs –, vagy megvárni, míg rászárad, s azután nekiesni – kevesebb a bűz, viszont több a munka.

Édes, könnyű utat keresel haza, fényes Odüsszeusz – De mindez persze évek múlva semmissé lesz, a telefonfülkéket kikapják onnan, a megmaradt üreget befalazzák, a találékonyok pedig jegyautomatákat ültet oda, hogy aztán a még találékonyabbak a visszajárót megakasszák, a fölgyülemlett aprót pedig piára vagy narkóra költsek, ah, áldott emberiség, hová lenne nélkülöd a világ –

Főnt se lesz jobb a helyzet. A kulcsmásolónak nyoma vész, helyette táplálék-kiegészítőkre szakosodott bolt várja majd az arra tévedőt, igen, a változás szele semmit sem kímél, így lesz a fagylaltozóból – ahol sose jártam – mobilszaküzlet. Szerencsére az antikvárium megmarad. Emlékszem, az eladónak volt egy macskája, folyton ott kódorgott a könyvespolcok közt, néha föl is ugrott a kötetek mellé, a világirodalmat kedvelte, a hazai szerzőket illetően kényes volt az ízlése. És ennek a bibliofil jószágnak volt a hátán egy féltényérnyi seb, rajta semmi szőr, csak az alvadt-száraz var és bőr, az undor kerülgetett a láttán, nem tűnt bizalomgerjesztőnek ez a félúton

megrekedt rothadás, de a tulaj nagyon kedvelte, az olcsó ponyvák árán tudott neki aszpikos tápot venni.

A hajléktalanok egyetlen menedéke az állomásépület mögötti, tenyérnyi bokros terület, valami furcsa tanyavilág, ahol osztozkodni kell minden négyzetméteren, az erősebb maradhat, a gyengébbnek esélye sincs. Összeszedi a cuccait, aztán megindul nyugatnak a forgalmas főút mellett, le egészen a folyópartig, persze út közben minden kukánál megáll, kikotorja a fém italosdobozokat, a lábai elé dobja, összetapossa, a kilapítottakat aztán belesüllyeszti a kopott reklámszatyrába, s ahogy ballag a folyó felé, a szattyorban levő dobozok egymáshoz súrlódnak, recsegnek-ropognak – krkshh-krkshh, krkshh-krkshh –, nem is tudni, milyen érzés hangtalan lépni, de végül leér a partra, ül magában a víz mellett, s figyeli a hullámokat, a torkát és gyomrát elönti a melegség a bortól, a szívét pedig a keserű szomorúság. Ugyan a felszín alá nem lát, de tudja, hogy ami ma víz alatt, az holnapra már kint lesz a szárazon, és így a keszegre horgászók lejjebb állíthatják fel szerelékeiket, ahol már nem kell a köveken egyensúlyozni, ahol már nem okoz gondot semmi. Ebben a jól megérdemelt folyóparti borozásban még csak nem is sejti, egyszer majd beköszönt a maszkvilág.

Ithaka még messze, a fejemben ikszelendő számok pattogása, nincs mit tenni, a kondenzcsík bűze mellé most érkezett meg a látványpékség kínálatának bukéja – a ropogósra sült leveles tészták édeskés illata az itt és mostban egészen más dimenziók kapuit döngeti, mint ezelőtt bármikor. Lassan tényleg indulnom kellene. A következetesség sose volt biztos pont az életemben – azt hiszem, ez a jövőben sem lesz másképp. Járt utat csak a legkritikább esetben hagyok el járatlanért. Ha Odüsszeuszomnak annyi pénze lenne, mint amennyi megvető tekintetet ma kénytelen a hátán cipelni, holnap már protézissel szaladgálna az aluljárót tartó oszlopok között.

A tekintetében benne van minden. A harag táplálta közönyösségen át a legtisztább félelemig minden, kivétel nélkül. Más persze azt mondaná, tompa meg vizenyős ez a szempár, és ha tüzetesebben megfigyeljük, azok a vérágak semmi jóval sem kecsegtetnek. Csak annyit lát a világból, amennyit feltétlenül szükséges; csak annyit, amennyivel betájolja az összekotort almot és a kiürítésre váró borosflakonokat. Nehéz a szíve (de melyikünké nem az?), a mobiljukat nyomkodó lányok ugyanolyan fényévnnyire vannak tőlünk, mint annak a villamosnak – vagy metrónak – a vezetője és utazóközönsége, amely most robog el, s amelybe belerázkódik az egész aluljáró. Itt legföljebb ezek a tartóoszlopok az emberi színjáték keserédes tanúhegyei. Boldogok, bár ezért a boldogságért súlyos némasággal kell fizetniük.

Nyirkos csempéjük az örökkévalóság óta párolog – s ez a kipárolgás teszi teljessé Odüsszeuszt és az elveszett illúziókat.

A megfáradt vándor, mocskát maga után hagyva, hamarosan hazatér. A lottózóban szerencsére megcsappant a sor, a visszajáróval majd le tudom kaparni a sorsjegyeimet. Jó, ha az árát vagy annak szelíd többszörösét visszanyerem. Igen, a telhetetlenség sokkal inkább a sajátom, mint bármilyen más tanult vagy öröklött erény. Éjszaka majd ugyanaz a csillagtalan égbolt vigyáz ránk. Fázni fogunk. A lélegzetvételek között – –

Borsodi L. László

A VÍZEN JÁRÁS ELMARADT

„Tudom, mit higgyek...”
(F. Villon)

Azt mondták, bátor vagyok,
ők támogatnak, bíznak bennem,
csak menjek nyugodtan én elől.
Szavukra elindultam, de először
jobbról, majd balról nem láttam senkit,
és mögöttem is csak pusztaság.
Ma már tudom, darázs-fészek volt az,
mit ők mohaágnak mondtak,
és lépteim mögött felszisszent az út.
Ma már tudom, lehorgonyoztak
az éjszaka közepén, s hogy önzőségüket
takargassák, velem elhitették,
ha ők mondják, megtanulok vízen járni,
de amikor kiderült, úszni sem tudok,
gúnyosan röhögni kezdtek, káromkodtak,
bízva bíztak, hogy odaveszek.
Ma már tudom, mit ér egy fűszál, egy kavics,
mit ér a ruhád széle, ha megérinthetem,
s hogy akkor is értesz, ha nem szólsz semmit,
ma már tudom, ma már tudom.

MERT ÉN VOLTAM...

Mert én voltam a legfiatalabb,
elvárták, hallgassak rájuk,
elismerjem szerzett tapasztalataikat,
értékeljem meglátásaikat,
elfogadjam elveiket, érveiket,
s hogy igazságérzetük csálhatatlan.

Mi tagadás, kezdetben hódoltam nekik,
hallgattam, bólogattam, kiegészítettem,
azt mondtam, mit hallani szeretnének.
De egy reggel, akár a hirtelen támadt szél,
a pontokat elsöpörték a kérdőjelek.
Hát önérzetesek lettek, csalódottak, sértődöttek,
úgy tettek, mint kik most látnak először.
Majd arcomba martak, véretem nyalták.
Szavaik azóta úgy sorakoznak bennem,
mint a sírok. Néha harangozom értük,
néha földet viszek rájuk, de virágot nem.
Nem uszítok rájuk jóságos isteneket.

HŰVÖS NAPOKON

Jó lett volna tudni, mi vár rám,
mi vár rám ott, ahová mosolykövekkel,
mint utóbb kiderült, kőmosolyokkal
volt szegélyezve az ingoványos út,
és jó lett volna előre benézni, mi van,
feltárni, kik hallgatnak a színpalak mögött,
miféle szándék, akarat játszik kiszámolósdit,
és jó lett volna, milyen jót tett volna
meglátni a rejtegetett csontvázat annál,
kitől vigasznak tűnt minden mozdulat,
a szó, hogy *szép*, hogy *álom*, hogy *jövő*.

Maradt az éjszakai ébrenlét, palack bor,
maradtak a bódult nappalok, a csend,
maradt a vád és az önvád, a teve a tú fokán,
a remény, hogy nem számít senki rám,
hogy nem vár senki rám, sem itt, sem túl,
maradt a fölös, a mellékes, a resztli,
a teszkek-veszkek hűvös napokon és máskor,
maradt a pince, a kamra, a mosdó, az ágy,
és maradt, velem maradt a talán.

HAGYATÉK

Az íróasztalomat rendbe rakom, mi haszontalan, eldobom.
A számítógépemről kitörlöm a fölösleges dokumentumokat.
A polcon megigazítom a nemrég olvasott könyveket.
Az ablakot becsukom, a széket szabályosan betolom.
Kezemet pillanatig a kilincsen felejttem, de nem nézek vissza.
Ha jól meggondolom, már nem emlékeztet semmi rám.
A kávé illatát nem érzem, a megjegyzéseket nem hallok meg.
Magam mögött hagyom Isten árváit, a széptevő szörnyetegeket.
Szelíd vagyok és irgalmas, nem vagyok szelíd, sem irgalmas.
Szavak helyett inkább a csendet, csend után a felejtést.
A küszöbön átlépek, a bejárati ajtót becsapja utánam a szél.

JÓ LENNE TUDNI...

Jó lenne tudni, merre tart,
merre tart ez az egész,
velem vannak-e, kiket szeretek,
s hiányozni fogok-e majd nekik.
És jó lenne tudni, hogy azok,
kiket csalárdul elhagytam,
hogyan gondolnak majd rám,
s megbocsátanak-e legbelül.
Jó lenne tudni, hogy az út,
melynek csak kezdete bizonyos,
milyen irányba vitt eddig,
s meddig tart, mi hátravan.
És jó lenne tudni, miért hívsz,
ha melletted már senki sincs,
és miért pont én lennék az,
aki házadban célba ér.
Jó lenne tudni, merre tart,
merre tart ez az egész,
s ha nem is szólsz majd,
nem nyugtatsz, legalább
némán betakarsz.

MASZKBAN

fontos a művészet, de szabályok
nélküli táncban tiprom a lábad
bartók béla a népdalok arcát,
kenceficézte viasszal hangsmink
persze homályos, látja szabó
lőrinc is a lepkét szárny a
valóság, elrepül része a föld
ről az álom mennyei ármány,
hexameterbe szorítom a költő
furcsa alakját, minden mondat
pont pontig tart kezdem elől
ről, míg zeneszerző adja
a formát tart a teremtés

gólyát gyógyít bartók béla
az izmiri kertben, tudja
szabó lőrinc a valóság
szárnya a lepke, trónfosztott
szűz vedli le bőrét mint
az igazság, mária festett
arca az árnykép színpadi
látszat, féltékenység úzi
el álmom, téved a tündér

mégse teremt a teremtő
törvényt mást csak a
ritmust, ritmust ritbor
a szőlő termi a ritka
becézve, trágár tróger
bartók béla a szent zene
szerző, méla szabó lőrinc
szemüvegben nézi a tájat,

méla csavargó isteni
gazság nincs bizonyosság

gyógyít gólyát bartók béla
az izmiri kertben, torzul
a lélek mert megalázzák
nincs cigarettám, mert nincs
többé bosszú és nincs hála
se többé, izzad a maszkban
az arcom mindenem ott ül
a látszat, szent keserűség
fogja marokra a néma igéket,
fordítják már német nyelvre a
verseim ízét, írja szabó lő
rinc is az álmát szobra
meredten, nézi kutatja katóját
debrecen éli világát, hexa
meterbe szorít ez a ritmus
színpadi árnyék, látom
a kertben a fákat a
férget mind gyönyörűség

csordultig, szigetmonostor,
húsz szeptember kilenc,
szerda, tévedéseink lát
szatnak látszanak, nyelvem

alatt igazság lakik, érik
a forma, éretlen az alak,
el lehet tüntetni valamit,
valótlanságot valótlanság

kaszál, örömeitek elrom
lanak, a próféta árnyéka
hajóra száll, hallgatást

tátognak a halak, gyerme
kek sírása a halott ten
ger, kiköt némán a reggel

látom a kertben a fákat
a férget, mind gyönyörűség,
bartók béla szabó lőrincsel
mégse találkozz, mert még
nincsen kész a tücsökzene
dallama fásult, debrecen
árnyai látják már rég meg
menekültél, mert nincsen
többé bosszú és hála se
nincsen, trónonülő maga
tartás szűzként látszani
szűznek, múltba merültél
mint az időtlen név neve
árnyék, mégse teremt
a teremtő törvényt
mást csak a nyelvtant

EGYSZER EGY – EGYRE MEGY

gyedik cetli, pócsmegyer, húsz
augusztus kettő, vasárnap, el
viselhető a fájdalom, amit má
soknak okoz, egészen a részlet

gyökeréig merészkedik a féreg,
a héber változat szerint gömb,
a görög változat szerint egye
nes, miként szárnyaszegett an

gyalok tánca a levágott való
ság fölött, a fiatal lány egyet
len célja a tévedés, a számok

számtalan jelentése közül a
zöld árnyalatába öltözik,
templom a csönd, az ima áru

öltöző, pócsmegyer, húsz
szeptember négy, péntek,
madarak a vetkező haj
nal háta mögött, orosz

lán és fekete angyal, té
védeink halvány színek
beöltöztetik a szabályok
hiányát, a szentek azt

gondolják, szent vagyok, vé
letlenül a meg nem történt
történetek története verej

tékezik a tükörben, tolvajok
lopják a mozdulatlan időt,
örökkévaló némaság

tődik cetli, pócsmegyer, húsz au
gusztus három, hétfő, hol volt,
hol nem volt, feltekintek arra,
aki átszúrt, volt egyszer egy

szárnyaszegett angyal, a törté
net vége homályos, a várakozás
végén mosolyog a lány, a férfi
teste azonban nem látható,

porban a pór, aki lovon ül,
megteheti, hogy elválasztja
a lélek meztelenségét a lélek

ruhától, angyalok között meg
vetett, természetes dolog a láz,
fekete hajnal harmatoz

olvasat, pócsmegyer, húsz szeptember
három, csütörtök, folyton a testedre
gondolok, de a tested láthatatlan,
kenyérmor

zsa az asztalon, mondatok mögött
motoznak másféle mondatok, hangokba
csomagolt hallgatás, motoznak helyett
motosz

kálnak, érzékszerveink eszünk
ket nyalogatják, aki motoz, tapogat,
aki motoszkál, neszez, bi

zonytalan állapot a nyelv,
az erdő érintése a templom tapintásával
azonos

odlik cetli, pócsmegyer, húsz augusztus
négy, kedd, vissza kellene térnem az első
szeretethez társak nélkül,

magányosan, tervrajzok közt
lehetséges épület, mert bekeretezni
nem lehet a lehetőségeinket,

hol volt, hol nem volt, volt egyszer
egy gyermek, kenyérré, borrá változott,
ízetlen

csoda, tévedéseink a feltámadt
templom csendjébe öltöztetik,
időnként a hét megmutatkozik

bizalom, pócsmegyer, húsz
szeptember hét, hétfő, min
den tettünk félelemből fakad,
az istenfélelmet kivéve, téve

désünkhöz fényárnyék tapad,
a reménytelenség reménye, ha
lott a csönd, a némaság sü
ket, kertben a kígyóbőr árnyé

ka, szüzet rajzol a vízre
a gyermek, szent az angyal
levágott szárnya, aki vers

ben beszél, nem hazudik,
igazság a szájban a nyelv
tan, de eltakar valamit

LÉTEZŐ TESTEK

Csupán létező dolgokra figyelsz,
melyekről mi azt tartjuk, hogy kitöltik
az űrt, ahol majd bárhogyan kinyert
erővel mozdul itt lenn, ami fönt is,

míg létező testeid eredők –
hajdani mozgás, vágyak eredői,
aztán egy nagyobb tér széle előtt
fordulnak, vagy kihunynak veled ők is.

A remény nem szégyenít meg. Ha nyugszik
a cél és irány, az természetünknek
ellentmond, mit aratok, mit vetek,

elmozdul velem, már nem maradunk itt,
testek a testben, már nem pihenünk meg,
hisz csupán létező dolgok ezek.

AZ ÚJRAKEZDÉS MOZDULATLAN

Én, ember, hittem, hogy fölfoghatom
a bizonyosság felém eső részét,
záporokba hajló indulaton
múlhat az is, akár légbeszótt térkép

szétnyíló pontja, ahonnan megint,
és megint, mehetünk, kezdődhet minden
újra, indulás, a búcsú szerint,
aztán az útra, amin túl és innen

többé már nincsenek dolgok, a hely
már nem sajátjuk, csak a puszta lét,
és a lét vég nélküli balladája,

ugyanott, hol a tegnap se, ma se
szól külön az eljövendő napért,
csupán örül saját pillanatának.

SEMMIBŐL FAKADÓ VÁGY

A szent kijelentés magányosabb
szavainál, melyek lényegét adják,
nem közénk való; hallod, látod azt,
ám a megértés pihenőin, aztán

egy más ébredés hófoka szerint
tárja föl képeit, akár a testek
nedvének őszinte képleteit,
hogyan lásd, mi semmi és minden is egyben.

Megérkezni, végül, fölösleges,
utadat a bent élő kép cseréli,
a kárhozattól az üdvig, kegyetlen,

és már-már ördögi varázs vezet –
sátáni utakon, az Úrhoz érik
az ember. A semmi vágya lehetne,

míg a létezés tört tükreiben
élünk, és maga a lét is szilánkok
halmaza. Mi összefogná, itt benn,
s a világ alapján, azt tűnni látom,

sajnos tűnni látom, az ízeket,
a köznap ízeit nagy E betűkkel

írjuk, E-rózsavíz, E-lételem,
s e lét is, aztán élet-e, nevünkben

jár az óra, a gyors kakukk tojást
rakott a föld alá, s az őreá,
gyalog megy haza, az égről leszédül,

a bút, a hasznos bánatot szokás
megírni énekül, s e szó-szeánsz
csak büntetés, a jutalom elévült.

Horváth Péter

BONGO LA

Szakonyi Károlynak

(Folytatás előző számunkból.)

Lulu valamiféle munkaterembe került, a csempézett padlójú hodály közepén íróasztalok sorakoztak, mindegyiken egy-egy számítógép, mögöttük egy-egy asszony.

– Itt várj, amíg szólok az ügyeletes tisztnek! – mondta a törzsőrmester.
– Ha szökni próbálsz, te is golyót kapsz a fejedbe.

Ahogy a távozó törzsőrmester bakancsos lépteinek zaja elhallt, csönd ült meg a termet, csak a számítógépkezelő asszonyok szorgos ujjainak suhogása és a klaviatúrák halk kattogása hallatszott.

– Tévedés történt – szólalt meg az öregember. – Én csak telefonálni szerettem volna.

– Telefonálni, mi? – visszhangzott a csendben egy női hang, majd elfojtott kuncogás hallatszott.

– Taxiért... – próbálkozott az öregember.

– Most már inkább halottaskocsit kellene hívnia!

Nem tudta megállapítani, melyik asszony beszélt. Mindegyik a számítógépe tasztatúrája fölé hajolva csépelte a billentyűzetet.

– Hiába reménykedsz! – szólt egy másik asszonyi hang. – Itt már nem számít, hogy ki az apád, te büdös!

Az öregember felhördült.

– Az apám harminc éve halott! Hetvenéves vagyok, hülye kurvák!

– Nem szégyelli magát, szarházi? – Ez férfihang volt. Az öregember felindultságában nem vette észre, mikor lépett a terembe a százados. Egyszer csak ott állt előtte, ropogásra vasalt, sárga egyenruhában. – Ezek az asszonyok szentek! – üvöltötte. – Mindegyikük érző szívű magyar anya! És magának van pofája trágár szavakkal illetni őket?

– Elnézést... – morogta az öregember.

– Elnézést?! – A százados az ötvenes évei fölött járt, vékony vonalú, fekete jávorbajuszt viselt. – Hát erre itt ne számítson! Kémek és migráns áru-
lók nemcsak odaát, de nálunk sem számíthatnak kegyelemre!

– Ugyan, kérem... – szólalt meg szinte könyörögve az öregember. – Nem vagyok kém, nem vagyok áruló, és migráns sem vagyok, ahogyan azt már az őrült beosztottjának is próbáltam elmagyarázni, aki az imént odakint....

– Mindent tudunk magáról, igaz, Nórika?

Az asszonyok egyike felemelkedett az íróasztala mögül.

– Igenis, százados úr! Minden adatát lehívtam!

– Nórika! – szökött ki a hang az öregember száján. – Micsoda szerencse, hogy maga az! Mondja meg a százados úrnak, hogy jól ismer engem, hiszen tíz évig a szomszédunk volt, és...

Az asszony nem nézett rá, miközben az adatait sorolta.

– Luha Lajos, könyvelő foglalkozású nyugdíjas, született ezerkilencszázötvenegy május hetedikén, anyja neve Széppataki Jolán, állandó lakhelye Szeged, Belgrád rakpart három. Nyugállományi illetménye havi százhuszonhétezer-ötszázharminc forint, amit a liberális önkormányzat további tízezer forinttal rendszeresen kiegészít. *Visa* típusú, dombornyomott hitelkártyájának limitje négyszázezer forint, terhelés jelenleg nincs rajta. Családi állapota: nő, két gyermek apja. A fiúk neve András és Sándor, jelenleg mindketten a szabad országrész lakói.

– Igen, de nem azért, mert...

– Maga még nem lett kérdezve! – szólt rá a százados.

– Felesége Ablonczy Lujza, ötvenöt éves táncitanárnő – sorolta tovább a nő –, a tánciskola bezárása óta munkanélküli. Minden pénteken és vasárnap a móravárosi templom illegális miséit látogatja...

– Nem igaz! – kiáltott fel az öregember.

– A férjének azt mondja ilyenkor – folytatta szenvtelen hangon az asszony –, hogy a Magyar Vöröskereszt néven segélyszervezetnek álcázott el-lenséges endzsiónál teljesít szeretetszolgálatot, vagy a Londoni körúti gye-rekkórházat látogatja, holott a kórházban hónapok óta látogatási tilalom van.

– Ez lehetetlen! – kiáltott az öregember. – Mi Lujzával soha életünkben nem hazudtunk egymásnak!

– Több fényképünk is van a nőről – folytatta az asszony –, a térfelügyelő kamerák eddig huszonkét alkalommal rögzítették úgy a templomi, mint az endzsiónál történt látogatását.

– Még valami? – kérdezte a százados.

– Az talán enyhítő körülménynek számít, hogy az egyik titkos infor-mátorunk írásos jelentése szerint a határsértő egyáltalán nem bízik a fizikai jelenségek természettudományos magyarázatában, legutóbb éppen a nap-

éj egyenlőség illetén leírását kérdőjelezte meg, mondván, hogy a jeles nap-
hoz kapcsolódó mítoszok és máig élő népszokások mind az isteni teremtés
aktusához kapcsolódnak.

– Soha nem mondtam ilyet! – tiltakozott az öregember. – Én csak any-
nyit mondtam, hogy... – Felvetette a fejét, megpróbált a százados szemébe
nézni. – Egyébként sem hiszem, hogy Petúr Pista barátom titkos informá-
tor volna.

Odakint autó fékezett csikorogva. Kisvártatva megnyikordult egy oldal-
ajtó, és a terembe két egyenruhástól közrefogva belépett a fizikatanár.

– Pista! – lélegzett fel az öregember. – Mondd már meg ezeknek...

– Kuss! – szólt rá a százados, majd Petúr Istvánhoz fordult. – Köszö-
nöm, hogy befáradt hozzánk a tanár úr.

A fizikatanár pizsamában és papucsban volt. Az öregember tudta róla,
hogy ilyenkor, délutánoként szundikálni szokott, mégpedig vetett ágyban,
mert – ahogyan ultibarátainak többször elmagyarázta – úgy sokkal pihen-
tetőbb az alvás, mintha ruhástól dőlné a szófájára. Most látható zavarban
toporgott két fegyveres kísézője között, nem nézett az öregemberre.

– Nap-éj egyenlőség! – mosolygott rá a százados. – Mondja csak bát-
ran a szemébe! – biccentett az öregember felé.

– Micsodát? – kérdezte a fizikatanár.

– Amiről írásban már beszámolt nekünk.

– Nem tudom, mire tetszik gondolni.

– Ne szórakozzon velünk, Petúr, mert úgy picsán rúgom, hogy össze-
szarja magát!

A számítógépes nők felvihogtak.

A fizikatanár a padló csempekockáit bámulva hadarni kezdett.

– Nap-éj egyenlőségnek, latinul *aequinocetium*nak nevezzük a csillagá-
szati eseményt, amelyben a földi egyenlítő síkja áthalad a Nap középpont-
ján, és...

– Nézzen már körül, tanár úr! – szakította félbe a százados, szinte ke-
délyesen. – Maga szerint ez itt egy iskola?

– Nem, kérem.

– Akkor ne tesse hülyének magát, hiszen korántsem az. Ön szabad
akaratából esküdtött fel a haza szolgálatára, amiért jutalomképpen a városi
közgyűléssel megszavaztattuk a rendkívüli nyugdíjmelését. Nyugodtan ki-
húzhatja magát, legyen büszke az esküjére, nézzen bátran a határsértő sze-
mébe úgy, mintha otthon volnának, kártyaparti közben.

– Ez nem kártyaparti, kérem... – motyogta a fizikatanár.

A százados felnevetett.

– Magának humora is van? Ez remek!

A fizikatanár elsírta magát.

Az öregember szinte részvétellel nézte a barátját. Petúr István nyugdíja még az övénél is kevesebb volt, ám ha arra került a sor, hogy nála játsszanak, gazdag vacsorával és drága borokkal traktálta őket. „Látod, Lulukám – mondogatta –, erre is telik annak, aki nem szívja azt a bűdös, méregdrága cigarettát.”

– Lányok! – szólalt meg a százados. – Van valakinél papírzsebkendő?

Egy fekete hajú nő jelentkezett.

– Legyen olyan kedves, és törölje meg a tanár orrát!

A nő Petúr István felé indult.

– Nem kell, köszönöm! – tiltakozott az. – Jobban vagyok már!

– Ennek igazán örülünk valamennyien! – mosolygott a százados, és egy intéssel a helyére parancsolta a fekete hajú nőt. – Tehát? – pillantott a tanárra.

– Te is tudod, Lulu, hogy mit mondtál! – szólalt meg. – Ugye, nem hazudtolsz meg a hatóság előtt?

Az öregember nem válaszolt. Egyetlen jó van abban, ha az ember már hét évtizedet megélt, gondolta. Mint a sajtukucac nyomait a sajtban, úgy látja a barátai és ismerősei életútjának kacskaringóit.

– Beszélj csak, Pista – mondta neki –, ne félj!

És ekkor Petúr István elmondta, amit mondania kellett.

– Lányok – ragyogott a százados –, jegyezzék fel a jegyzőkönyv számára, hogy a vádlott helybenhagyóan hallgatta végig az elhangzottakat. A tanár úr elmehet.

A fizikatanár rogyadozó léptekkel indult az oldalajtó felé, mintha az ő bokája fordult volna ki, nem pedig a barátjáé.

– Ne haragudj rám, Lulu! – pillantott vissza. – Ugye, nem haragszol rám? – Kísérői készségesen a hóna alá nyúltak, és kivezették.

Az öregember látta, hogy barátja pizsamája átvizesedett, lakkapucsá nedves nyomokat hagyott a terem csempézett padlóján.

A tánctanárnő hiába nyomkodta a hívógombot, a lift nem működött, gyalog kellett lesietnie a hetedik emeletről. Ruganyos, szinte táncos léptekkel suhant lefelé, mégis úgy tűnt, mintha soha nem érne a földszintre, minden elhagyott lépcsőforduló után újabb és újabb emelet fordultak a lába elé. A lépcsőház ablakai nyugatra néztek, besütött rajtuk a délutáni nap.

Az ablaküveg szikrákat szórt, a lefelé iramló asszonyoknak csak a sokadik lépcsőforduló után tűnt fel, hogy a teste nem vet árnyékot a lefelé sorjázó lépcsőfokokra. Képtelenség, gondolta futtában, az aggodalom nyilván elvette a józan eszem.

Végre leért a földszintre, kisietett a kapun.

A hajdani vásártér, amelyre a lakótelep tízemeletes toronyházait sebtében felhúzták a nyolcvanas évek elején, a város déli határánál terült el. A telep leghátsó épületeitől nem messze nyújtózott a körgát, mögötte zöldellt az ártéri erdő keskeny földsávja, annak túloldalán kanyarodott előbb nyugatra, majd tovább, déli irányba a folyó.

Sokszor nézett a lakás hátsó ablakán a sétára induló férje után, látta, amint lépteit számlálva halad a gáton, szemben a nappal, nyugat felé. Kétezer lépéssel teszek meg egy kilométert, számolt be első sétájáról otthon. Kétezer lépés után tértem le a gátról, a fák közé. Jó darabig az árnyékban bóklásztam, te nem is tudod, Lujza, hányféle fa, cserje és bokor megfér ott egymás hegyén-hátán, komolyan mondom, tiszta dzsungel az egész. Szerencsére van néhány ösvény, amit a kutyasétáltatók meg a horgászok tapostak maguknak. Egy ilyen jutottam le a partra, ott pihentem kicsit, tudod, hogy nem tudok betelni a napfény látványával, pedig most nem is hallottam a folyó énekét. Persze hogy nem hallottad, felelte a tanárnő, se a folyó, se a fény nem tud énekelni. Lulu nem ellenkezett. Elsétáltam a régi kompálmás romjáig, folytatta, az is éppen kétezer lépés, onnan fordultam vissza. Tízezer lépés, öt kilométer, alig másfél óra az egész.

– Hát, öregem – fordult az öregemberhez a százados –, maga nagy bajban van. Istenes nézeteket vall egy szabadelvű közösség tagjaként, ahonnan ráadásul szökni próbált, pedig nagyon jól tudja, hogy a városnak szüksége van minden polgárára, hogy eredményesen harcolhasson vélt igazáért. Mert ha nem vette volna észre, már régen nem a vírus az igazi ellenség sem ezen, sem a túloldalon, hanem a kétszínűség. Látom, most csodálkozik, hogy én, a kormány által kinevezett helyettes kikötőparancsnok így beszélek. Látja, hiba volt azt gondolnia, hogy köztünk, kormányhű, istenhívó, keresztény hazafiak közt csak elvakult vagy szolgálalkú egyének vannak. Elárulhatom, fiatalkoromban magam is a liberalizmus híve voltam, sőt, a katonai akadémián az előmenetelem sikerét kockáztatva rendszeresen kiálltam az emberi jogokért, a demokráciáért, noha egy fegyveres testületben ilyesmit felvetni kétségkívül nagy butaság, ugyebár.

Az öregember szédelegve hallgatta a százados monológját. Bokája egyre jobban sajnált, a fájdalom felkúszott a lábán a combja tövéig, onnan a gerince mentén a tarkójáig. A feje lüktetett.

– Adjanak már egy széket ennek a szerencsétlennek, amíg beszélgetünk – szólalt meg ismét a százados –, hiszen alig áll a lábán.

A papírzsebkendő asszony széket kerített. Az öregember leroskadt a székre. A százados cigarettával kínálta, noha a terem hátsó falán nagy betűk hirdették, hogy a kikötő területén és hivatali helyiségeiben szigorúan tilos a dohányzás. Az öregember elhárította a kínálást, a százados azonban rágyújtott, odébb tolta az egyik számítógépmonitort, és helyet foglalt az íróasztal lapján. A papírzsebkendő asszony egy kristályhamutartót varázsolt elő valahonnan, és letette az asztallapra, a százados mellé.

– Hol is tartottunk? – fújta a füstöt a százados. – Ja, igen. A demokráciánál. Békeidőben nincs is szebb annál! A haza minden polgára teheti, amit akar, ha tetteivel nem korlátozza mások szabadságát. Ez a liberális alaptétel, ugyebár. A demokrácia lényege pedig az, hogy minden óhaj, sóhaj, érdek és mégoly ostoba vélemény is szabadon képviseltethesse magát a közösségi rend megteremtésének és annak későbbi gyakorlása során. Mi is van még? Ja, igen! A fékek és ellensúlyok rendszere, nehogy a kormányra került többség kénye-kedve szerint elnyomhassa a kisebbségek jogait és akaratát. Ezért kell a liberályok szerint aggályosan szétválasztani a törvényhozó és a törvényeket végrehajtó hatalmi ágakat, és ugyanezért van szükség független bíróságra is. Jól mondom?

Az öregember nem válaszolt.

A százados elgyűrte a cigarettáját.

– Csakhogy mi háborús időket élünk, kedves Lulu. Ugye, megengedi, hogy így szólítsam? Maga most nyilván azt hiszi, hogy a járvány elleni harcra gondolok. Nem, kedves Lulu! A járvány csak hab a tortán. Mi az egész világgal harcban állunk, uram! Mert mit akar a világ, és mit akarunk mi? A világ a nemzetközi tőke globális szabadságát hirdeti, semmibe véve az egyes országok érdekeit és nemzeti sajátosságait. Mi minden porcikánkkal ellenállunk ennek a globalizációs törekvésnek, mert mi büszkék vagyunk a saját történelmünk nagyszerű pillanataira, nemzeti kultúránk értékeire, és nem engedünk a negyvennyolcból. Ahhoz pedig, hogy eredményesen harcoljunk a meggyőződésünkért, erősnek és egységesnek kell lennünk. Az ütőképes egység érdekében nem hagyhatjuk, hogy hazánk polgárai összeviassza futkossanak, mint a mérgezett egerek, hogy meglegfelvonulásokat tartsanak fővárosunk nemzeti jelképnek számító főutcáján, hogy liberályok tévesz-

méket sugárzó rádió- és tévécsatornákat működtessenek, és hogy lázbeteg fantazmagóriákkal írják tele az újságjaikat. És természetesen azt sem nem tűrhetjük, hogy bármelyik oldalról bárki megsértse a két oldal közti határt.

A százados lecsusszant az íróasztalról, az öregemberhez sétált.

– Látja, Lulu, én őszintén beszélek önhöz, és bevallom, hogy magánemberként bizonyos respekttal vélekedem a másként gondolkodókról. Előbb-utóbb úgyis belátják a mi igazunkat. Egyvalamit azonban sem én, se a maguk szabadelvű önkormányzata, sem a kormány nem tud, és nem is akar megbocsátani. Hogy micsodát? Azt, uram, ha valaki nem viselkedik becsületesen és egyenesen. Azt, ha valaki egy szájból fúj hideget és meleget! Azt, ha valaki megpróbál feljutni a kompra, és amikor ez nem sikerül neki, mert a hatóság éber őrei ebben megakadályozzák, akkor azt állítja, hogy kifordult a bokája, és csupán taxit óhajtott rendelni egy szigorúan őrzött, kiemelten fontos harcálláspontról. Hát ekkora baleknak néz minket?! – A százados már üvöltött. – Talán hülyének látszom én? Egy nyugdíjas könyvelő?! – Arca kiveresedett, jávorbajusza le-fel ugrált. – Bassza meg az anyját!

A számítógépes asszonyok felsóhajtottak.

– Nem magukra gondoltam! – kiáltott rájuk a százados. – Maguk dolgozzanak!

A nők visszagörbedtek a klaviatúrájuk fölé.

– Én most fölmegek a hangversenyterembe – közölte a százados –, hallgatók egy kis nyugtató zongoramuzsikát. Félórán belül megérkezik a főparancsnok úr és egy tévéstáb. Miután az ezredes úr aláírta a halálos ítéletet, tévékamerák előtt fogják kivégezni magát. Hadd lássa mindkét oldal, sőt, lássa csak az egész világ, hogy nálunk a határsértőkre mi vár. Addig nyugodtan elücsöröghet itt, és eltűnődhet azon a marhaságon, hogy miért van valami, miért nincs inkább semmi, apuskám.

A tánctanárnő hamar elérte a gátat. A férje által dzsungelnek mondott ártéri erdőcske csenevész fái nem nőttek az égig, sok helyütt a folyóra látott fölöttük, megérezte a víz szagát. Az illat egyáltalán nem volt olyan kellemes és üdítő, mint amilyenről a férje beszámolt neki, kesernyés volt, és igenis bűdös. Lujza azt hallotta a piacon, hogy mindenféle undok anyagokat engednek bele följebb, a túloldali megye közeli városának műtrágyagyárából. A férje persze ezt az információt is cáfolni próbálta, ezer oka lehet a gyakori halpusztulásnak, mondta, a mai modern technológiák korában semmi szükség az ilyesmire, rosszindulatú pletyka az egész.

Lujza egyszerre csodálta, irigyelte és átkozta a férje megingathatatlan jóhiszeműségét. Egyszer megjáród, Lulu, hogy soha nem hiszel nekem, mondogatta neki, de akkor már késő lesz, barátocskám. Szerette barátocskámnak becézni, megismerkedésüktől fogva úgy érezte, Lulu nemcsak a férje, de apja, testvére, szeretője, barátja és barátnője is egy személyben. Ő maga szertelen volt, lobbanékony, a férje nyugodt, akkurátus. Más talán unalmasnak mondta volna, Lujza számára azonban Lulu maga volt a megbízhatóság, mellette biztonságban érezte magát. Néha pörölt vele persze, hogy felbosszantsa, ingerkedett is, hogy kimozdítsa rendíthetetlennek látszó nyugalmából, de Lulu ilyenkor behúzta a nyakát, elnézést kért, amiért nincs kedve veszekedni, azt mondta, hiba volna ilyen ostobaságokra vesztegetni az idejét, és visszavonult a dolgozószobának titulált étkezősarokba, elővette a kockás füzetét, ahová a kártyapartikon gazdát cserélő összegek mellé egyre gyarapodó kiadásaikat és megcsappant bevételeiket szokta bejegyezni, és olykor-olykor egy-egy fontosnak tartott gondolatát. Ilyesmiket: „Fölső szomszédunkat Lajosnak hívják.” „Írni a házkezelőségnek, a héten megint nem ürítették ki a szeméttárolót.” Később áthúzta ezt a bejegyzést. „Már régen nincs házkezelőség – írta. – Nagy marha vagy te, Lulukám.” Két nappal későbbi keltezés alatt újabb, ezúttal állítmány nélküli mondat született: „KÖZÖS KÉPVISELŐ!!!” Az utóbbi években az is szokásává vált, hogy a füzetbe másolja az általa olvasott könyvek egy-egy fontosnak talált, emlékezetes mondatát, amit nem akart elfelejteni. Az idézetekhez nem fűzött megjegyzést. „Uraim, le a kalappal!” „Sötét volt, mint egy fásirtban.” „Ha a tengerre gondolt, mindig csak la marnak nevezte magában, mert aki szereti, az mindig így hívja, nőnemű szóval és spanyolul.”

Lujzának csak akkor sikerült kihoznia a sodrából, ha álnokul ringó léptekkel elsétált mellette, és dudorászva idézte a férje kedvenc mondatát: „Vajon miért van valami, miért nincs inkább semmi?” Lulu tekintete ilyenkor elsötétült. „Kár gúnyolódni azon, amit az ember nem ért.” De ilyenkor sem lehetett igazán összeveszni vele, mert bevonult a fürdőszobába, és magára zárta az ajtót.

Amint a százados füttyörészve távozott, az öregember testét átjáró fájdalom hirtelen alábbhagyott, csak a bokája sajgott, a feje viszont továbbra is zengett a százados különálló hangokra bomlott monológjától. Megpróbálta értelmes skálába rendezni a hangokat, hogy legalább utólag kihámozza a százados szavainak órá vonatkozó értelmét, hiszen amit előadott, mint egy nagyáriát, az sok mindenre vonatkozott, csak éppen nem órá. Hiszen

neki soha semmi köze nem volt holmi elvekhez, se a liberális, se a nemzeti kereszténynek mondott eszmékhez. Egész életét ebben a városban élte le, dolgozott, szeretett, felnevelte a gyerekeit, megpróbálta élvezni a megérdemelt nyugdíját, szabadidejében evezett, pingpongozott, s amikor már fel kellett hagynia ezekkel, naponta másfél órát sétálva várta a halált. Mert igen, próbálta egy irányba terelni szanaszét kószáló gondolatfoszlányait, aki soha életében semmi hasznot nem hajtott, és most se hajt, az valójában nem tesz mást, mint hogy engedelmesen várja a dolgok végét, amikor ugyanúgy visszapattan majd oda, ahonnan jött, amiként a fénylabdacskok a folyón.

– Kér a határsértő egy almát?

Felkapta a fejét.

Kövérkés, szőke kontyot viselő asszony állt fel az íróasztala mögül, és kezében egy almával odasétált hozzá.

– Nyugodtan megeheti, nem mérgezett – vihogott.

– Inkább egy pohár vizet kérnék, ha lehet – felelte az öregember tétován.

– Menjen ki a mosdóba – intett a terem távoli sarka felé a nő. – Vagy ott – mutatott a másik sarok felé – talál egy kis teakonyhát. Buborékos vizünk is van a hűtőben.

– Amál! – szólt rá szigorúan egy másik asszony, éppen az, nyugtázta az öregember, amelyik nemrég azt mondta neki, hogy „itt aztán nem számít, ki az apád”. A megjegyzés akkor annyira felingerelte, hogy meggondolatlan szavak szaladtak ki a száján, pedig... Pedig, gondolta most, lopva a szigorú asszony felé pislantva, korábban szinte soha senkivel nem beszélt durván. Ráadásul az asszonynak nem azért nem volt igaza, amire akkor mindketten gondoltak, jelesül arra, hogy nincs senki, aki szót emelhetne érte, hanem azért, mert igenis is számít, hogy ki (volt) az ember édesapja. Kinek a meggyőződését követi, vagy fordul éppen ellene, kinek a nevelési elveit és gyakorlatát szenvedte el gyerekkorában. Saját ifjúkorát tekintve, Lulunak semmiképpen nem kellett szenvednie. Az apja sebész volt, mégpedig kitűnő operátor, s illetéknéppen minden szakmai mozdulatával valóban szolgált, és ez a szolgálat sokak segítségére volt. Későn serdülő fiát figyelve mindig megfogalmazta a véleményét róla, tanácsokat adott neki, de soha nem kérte számon se a gyerek, se a későn kamaszodó, majd lassanként felnőtté érő fián az általa javasoltak betartását. Talán kissé szomorúan, de szeretettel vette tudomásul, hogy Luluból nem lett se orvos, se tanár, mint ahogyan azt is elnéző megadással fogadta, hogy az ő, akkor már széles szakmai körben ismertté vált családi nevét viselő fia csupán szürke könyvelő lett, s azonkívül, hogy folyton az élet értelmén tűnődött (anélkül persze, hogy

az erre vonatkozó filozófiai műveket elolvasta volna), semmi másban nem különbözött az átlagosnak vagy mezeinek nevezett polgártársaitól.

– Nem mindegy? – kérdezte most az almás nő a szigorú asszonytársát.
– Megszökni úgyse tud. – Megvonta kerek vállát, aztán az öregemberre mosolygott. – Menjen nyugodtan, Lulu bácsi.

– Ismerjük egymást? – pillantott rá az öregember.

Az asszony elpirult.

– A felesége tanított csacsacsázni – mondta, és visszaült az íróasztala mögé.

Az öregember fölállt, óvatosan megpróbálta ráhelyezni testsúlyát a dagadt bokájú bal lábára. Különösképpen csak elviselhető, tompa sajgást érzett, és azt, hogy a lábszára zsibbad.

A teakonyha felé indult.

Az apró, rácsos ablakú helyiségben rend volt és olyan szembeszökő tisztaság, amit otthon csak a felesége tudott elérni. Előfordult, hogy Lulu mosogatott el ebéd után, a tisztára mosott tányérokat és poharakat rendszerben a szárítóra helyezte, előbb nedves, majd száraz szivaccsal tisztára törölte a konyhapultot, de az ő keze nyomán sosem ragyogtak úgy a dolgok, mint amikor felesége végezte el ugyanezt, ugyanazokkal a mozdulatokkal.

A konyhapult itt is csillogott.

Hiába, gondolta, a női kéz.

A hűtőszekrényben megtalálta a kristályvizes flakont, töltött magának egy pohárral, megitta. A poharat elmosogatta a csap alatt, és visszatette a szárítóra.

A teakonyhából kilépve vette csak észre, hogy a nagyterem mögött szűk, sötét folyosó vezet a hodály túlsó sarka felé, oda, amerre a mosdót mutatta nemrég a szőke nő. Nem kell hát visszabicegnem a terembe, gondolta, az illemhelyhez erre rövidebb az út.

Éppen harminchat óvatos lépéssel ért a mosdó ajtajához. Az a helyiség is patyolattiszta volt, erős, de nem kellemetlen fertőtlenítőszag lengte be. Vízelővályút vagy csészét nem talált, a mosdóban csak két külön fülkében álló francia toalettrel. Felhajtotta az ülőkét, megpróbált homlokával a falnak támaszkodni, ahogyan otthon szokta; így biztosabban talált a csésze öblébe.

Vizelete nehezen indult meg, évek óta gondjai voltak ezzel. Az orvos, akihez a felesége elzavarta – miután Lulu bevallotta neki, hogy sokszor képtelen irányítani egyre gyengülő sugarát –, gumikesztyűs ujjával előbb az ánuszába nyúlt, ami korántsem volt olyan viszolyogtatóan kellemetlen,

mint amire számított. Ezután a vizsgálóasztalra kellett feküdnie, a doki valami zselével kente be a hasát. Amikor végzett az ultrahangvizsgálattal, a doki közölte vele, hogy a prosztatája másfélszer nagyobb az átlagosnál, ezért folyamatosan nyomja a hólyagját, ugyanakkor egy lefelé hajló csücske ráfekszik a húgyvezetékére, és ezzel akadályozza a vizeletürítés természetes módját. De aggodalomra semmi ok, mondta, nem látott daganatra utaló elváltozást, a prosztatának szokása, hogy az életkor előrehaladtával megnagyobbodjon, bár, hogy miért teszi ezt, arra még nem talált elfogadható élettani magyarázatot az orvostudomány. Felírok magának valamit, mondta, ez majd összehúzza kicsit azt a mirigyet, ha nem felejt el minden nap bevenni a tablettát.

Persze, gyakran elfelejtette, ahogyan ma reggel is. Erősen koncentrált, míg végül sikerült megkönnyebbülnie. Gyengén csordogáló vizeletének egyetlen cseppje sem ment „mellé”. Akkurátusan kezét mosott, megtörölte a kezét, az elhasznált papírtörölközőt az e célra szolgáló szemétkosárba dobta. A mosdóból kilépve visszanézett a félhomályos folyosón a teakonyha felé, ekkor vette észre a folyosó közepén szinte észrevétlenül a falba simuló tapétaajtót. „A harmadik út!” – súgta a fejében egy hang. Megtorpant. Akár balra, akár jobbra indulna, mindenképpen abba a terembe jutna vissza, ahonnan elindult, s ahol – a százados szavai szerint – várakoznia kellene a kikötőparancsnok és a tévéstáb érkezésére, hogy...

Hogy azután elítéljék és kivégezzék.

Egy pillanatra megint átfutott a fején, hogy csak álmodja mindezt, talán elájulhatott a fájdalomtól, amikor kis híján kitorpte a bokáját, s most valójában ott hever még a zombékos Tisza-parton, és képtelenséget álmodik. De a környezete olyan meggyőzően valódinak látszott, mint amilyen valóságosan tért vissza bokájába ismét a sajgó fájdalom.

Méltánytalan.

Ez a szó jutott eszébe.

Talán valóban büntetést érdemel, amiért a kiemelt biztonsági övezetnek a százados által harcálláspontnak nevezett kikötőjéből szeretett volna taxiért telefonálni. Tekintettel a rendkívüli állapotokra, nemcsak egy szigorú figyelmeztetést, de még egy jelentékeny pénzbüntetést is méltányosnak tartott volna megfontolatlan cselekedetéért, de hogy ezért halálra ítéljék és kivégezzék, azt finoman szólva is méltánytalanak gondolta. De hiába, minden megtörténhet ott, ahol egy alighanem beszszelt törzsőrmeister fejbe lőhetett egy jószerivel ártatlan újoncot, és a folyóba dobathatta a kiskatona testét.

Márpedig ez megtörtént. Még most is a fejében visszhangzott a víz locsánása. És ott kavargtak még a fejében a százados nehezen újraalkotott mondatai is, amelyekkel indokolni próbálta a határsértőre váró ítélet képtelen okát. Mégis hezitált. Világéletében betartott minden hivatalos előírást és felsőbb utasítást, hiszen tudta, hogy a rend arra való...

„...hogy ne legyen szabad, ami jó!” – fejezte be a fejében a korábban is megszólaló hang, amelyben most, meglepetésére, a sajátjára ismert.

– Ez valami bolond költeményből való... – motyogta maga elé.

A hang tüstént válaszolt.

– Látod, működik az emlékezeted, ha valóban szükség van rá. Bár nem ez a fontos most – hadarta a hang. – Meg kell próbálnod kiszabadulni innen. Gondolj a feleségedre! Szegény asszony már így is halálra aggódja magát, amiért nem érkezél időben haza. Mit fog gondolni és érezni akkor, ha meglátja az esti tévéhíradóban, amint főbe lőnek vagy felakasztanak.

– Lehet, hogy méreginjekcióval altatnak el...

– Nem mindegy?! Ha hagyod magadat elpusztítani, sose jössz rá, hogy miért van valami, miért nincs inkább semmi!

Ez hatott.

Az öregember visszasántikált a sötét folyosó közepéig, és benyitott a tapétaajtón.

Lujza már nyolcezer lépés után letért a gátról. Fél fejjel magasabb volt a férjénél, nemcsak a combja, lábszára is hosszú volt, úgy gondolta, kevesebb lépéssel tesz meg egy kilométert. Az ártéri erdő valóban zezzugos volt. Néhol kidőlt fatörzsek, másutt tüskés bozót állta az asszony útját, folyton kerülgetnie kellett az akadályokat. Lulu, kiáltozott, Lulukám! Válasz nem érkezett, még a tücskök és a madarak is hallgattak. Ágak roppantak a közelben. Lujza a szóbeszédre gondolt, amely szerint dingók lakják a kiserdőt, sőt, mesélte kedvenc hentese a Mars téri piacon, azok az elvadult kutyák is ott vadásznak, amik elkapták a ragályt okozó vírus legújabb mutációját, amely a veszettséghez nagyon hasonló bajjal fertőzte meg őket. Egy ilyen dög megharapta tegnap a legjobb barátját, mesélte a hentes, és szegény olyan vérmérgezést kapott, hogy reggelre belehalt. Mondd, szívem, édes Lujzám, te hallod, hogy miket beszélsz?, nevetett a férje, amikor elmesélte neki a hentes történetét. Nem értem, hogy ülhetsz fel minden rémesének. Ha fertőzött kutyafalkák nem is, gondolta most az asszony, éhes dingók mégiscsak tanyázhatnak az erdőben.

Ha ezek támadtak a férjére valahol...

Néhány perc után szorosan gyűltek köréje a fák, lombkoronájuk eltakarta előle az ég kékjét, és a nedves árnyékok közé keveredve – itt voltak árnyékok! – elvesztette a tájékozódó képességét. Nem tudta, merről jött, merre tartott, merre lehet a gát, és hol van a folyó. Már majdnem elsírta magát, amikor a lába elé tekeredett egy ösvény.

Futva követte, míg a folyópartra ért.

Az öregember nagyablakos lépcsőházba jutott a tapétaajtón át. Szabadba nyíló kijáratot nem látott, a fölfelé vezető lépcsősor mellett egy liftajtóra lelt. A lift jelzőfénye zölden világított. Megnyomta a hívógombot. Az ajtó surrogva kinyílt. Ahogy belépett rajta, az ajtó becsukódott, a lift megindult vele fölfelé, és néhány másodperc múlva megállt. A liftajtó kinyílt, az öregember kilépett.

Hirtelenjében nem tudta megállapítani, hova érkezett. A félhomályban vörös függönylábak lógtak a magasból a fekete deszkapadlóra. Valamerről zongoraszó hallatszott. Néhány lépés után egy színpad kellős közepén találta magát. A színpad nem volt megvilágítva, a nézőtér felől érkező reflektorsugár a színpad előtti zenekari árok közepére irányult. Fekete falépcső vezetett az árokba, ahol hosszú, ősz hajú férfi játszott a pianínón, nyurga, pattanásos kamaszfiú lapozta neki a kottát.

A százados a félhomályos nézőtér utolsó sorának közepén ült, lehunyt szemmel hallgatta a muzsikát. Ahogy megpillantotta, az öregember sietve lebotorkált a zenekari árokba vezető lépcsőn.

– Elnézést – szólította meg suttogva a zongoristát –, vezet innen valami út kifelé?

– Kuss! – szólt rá a kottalapozó srác.

Lulu szinte soha nem hallgatott komolyzenét, igaz, a könnyű muzsikáért se lelkesedett. A pianínóból felszálló hangok most körbevették, egymást kergetve rajzottak körötte, megszedítették. Meg kellett kapaszkodnia. Ahogy megérintette a pianínó sarkát, a hangszekrény rezgése áramütésként szaladt a válláig, végigfutott a testén, és megszüntette a fájdalmát. Nem akart hinni a szemének. A zongorista mindkét keze meg volt bilincselve, a bilincseket arasznyi lánc kötötte össze, a férfi látszólag mégis önfeledten játszott, előre-hátra himbálta magát a zongoraszéken, néha behunyta a szemét, úgy biccentett a fiú felé, hogy lapozhat már. A fiú ezek szerint nem tudott kottát olvasni, mégis meredten bámulta a hangjegyek rajzát, mintha ellenőrizné, hogy a fogoly azt játssza-e, ami a kottalapokon áll.

A zongorista most Lulura pillantott, majd a zenekari árok nézőtér felőli oldalát takaró vörös drapéria felé intett. A bársonytakaró közepe hullámzott, mintha valami szél lengetné.

– Menjen már, mire vár? – súgta a zongorista.

Lulu anélkül került meg a pianínót, hogy a hangszer sarkát elengedte volna. A függönyhöz közelebb érve végre megértette, mire biztatta a művész. A hullámzó drapéria hasadékan át sötét üregre látott. Beugrott a résen a függöny mögé, és már siklott is a sötétség mélye felé. A csúszda eleinte szelíden kanyargott vele, aztán meredeken lefelé törve gyorsította az útját. Szinte már zuhant, amikor a csúszda fölfelé hajló vége kivetette magából. Úgy süvített a hirtelen felszikrázó napfényben, mint a gyerekkorában látott Ágyúember, akit egy fényes csőből lőttek a cirkuszsátor kupolájának magasába, ott elkapta a védőháló fölött lengő trapézt, és lekiáltott az ámuló közönségnek: „Produkción!”

Ahol a tánctanárnő leért a partra, csenevész nádas szegélyezte a vizet. A pöttyös tornacipő talpa alatt cuppogott talaj, zsombékról zsombékra kellett volna szökdécselnie, ha vízközelben akar tovább haladni a kompállomás felé. Tenyeréből napellenzőt formálva nézte a fénylabdákat dobáló hullámokat. A túloldalon, sarkantyúforma, köves félszigetecske nyúlt a folyóba, felerősítve a víz sodrát. Itt, a nádas előtt jószerivel állni látszott a víz, sőt, mintha lassan visszafelé mozgott volna. Falevelek, üres petpalackok és valami állattetemnek látszó undormány lebegett a felszínén. Itt nem lehet mély a víz, gondolta a tánctanárnő, ha Lulu véletlenül beleesett volna, akkor is tud kapaszkodni.

De miért esett volna bele?

Mert bolond. Az emlékezete egyre gyengébb, képes percekig keresni az olvasószemüvegét, miközben ott van az orrán. Néha meg nemlétező dolgokat lát és hall. Talán a víztükör fölé hajolt, hogy meghallja a folyó énekét, és akkor szédült a hullámok közé.

Visszahátrált a zsombékokon a szilárd talajra, egyre kétségbeesettebben kiáltozva futott a folyókanyarban már éppen feltűnő kompállomás felé.

– Lulu! Lulukám!

Lulu alatt nem volt védőháló. Átzúgott a kikötőépület oldalsó betonudvara fölött, mint az Ágyúember a cirkuszporond magasában, nekicsapódott az udvart körbezáró drótkerítésnek. Csodával határos módon sikerült

megkapaszkodnia, és az egészséges lábát megvetnie a drótháló négyzetrácsában.

– Ha nem jön le azonnal, úgy leszedelem onnan, mint egy verebet! – A törzsőrmester állt az udvar közepén, jó hét méterrel alatta, rászégezve a pisztolyát. – Ne higgye, hogy megússza a nyilvános kivégzést! – rikoltott. – A bokáját fogom eltalálni!

A fegyver eldőrdült.

A lövedék alig egy arasznyira süvített el a bokája mellett. Lulu rémülten kapaszkodott följebb.

– Maga tényleg egy csodapók, apuskám! – nevetett fel odalent a törzsőrmester, és az egész tárat kilőtte rá. Egyik lövése sem talált. – Azt ajánlom – kiáltotta –, másszon le szépen magától, mielőtt lezuhan onnan, és szégyenszemre kitöri a nyakát.

Lulu keze-lába remegett. Ha sikerülne átvergődnie a kerítés túloldalára, onnan talán leereszkedhet valahogy, és...

A törzsőrmester odakiáltott valakinek.

– Hamar a napfénytetőt, kamerád!

Az épület szürke falának részéből nyikorgó, csuklópántos vaskarok csuszantak elő, és a kerítés felé haladva szürke, mezőgazdasági fóliát terítettek az udvar fölé. A napfénytetőt régen használhatták, vastag por ülte a tetjét. Ahogy az acélkarok kifeszítették, a folyó felől érkező szellő lesöpörte róla a port.

– Mindjárt le leszel te halászva onnan, apuskám! – A törzsőrmester elkobzott horgászbotokat és egy meritőhálót szerzett valahonnan, a végük-nél egymáshoz kötözte a horgászbotokat, a csúcsra erősítette a meritőhálót. Fordított egyet feszülő derékszíján, pisztolytáskája az öle fölé került, azon támasztotta meg a meghosszabbított horgászbot vastagabbik végét, szuszogva emelte magasba a rögtönzött szerkezetet. – Most megfoglak, és begyűjtelek, mint egy lepkét, vagy lepkefingot inkább! – Megrogyott az iradatlan horgászbot súlya alatt, a bot meglendült, a meritőháló acélkerete beszorult a fólia vasalása és a kerítés felső vonalát szegélyező szöges gerenda közé.

Az öregember utolsó erejét összeszedve átpréselte magát a résen, a fólia szélébe kapaszkodott, imbolyogva felállt a kerítésvasra. Reszketve pillantott le a magasból. Sípszó harsant, az épület túlsó sarka felől futva érkezett a százados, nyomában egy szakasznyi felfegyverzett milicista rohant, utánuk egy bukdácsoló operatőr tűnt fel, tévékamerával a vállán. A gáton feketete limuzin fékezett, tányérsapkás, hajlott hátú alak kászálódott ki belőle,

alighanem a főparancsnok. Akár álom, akár valóság, itt a vége, gondolta Lulu. Ha nem lőnek rá, előbb-utóbb akkor is lezuhan a katonák elé; azok csattogó léptekkel vették fel alatta a megkívánt harci alakzatot. A bakancsaik által felvert sárga homokot is felkapta a szél, összekeverte a fóliáról lesöpört, sötét porral. A szemcsék szikrázva kavarogtak a magasban. A por ragyogva örvénylett a lába alatt, mint nagyszülei konyhájában a porcicák. Ez az egyetlen lehetőség. Ha nem él vele, percekben belül nyakát szegi, és a határ mindkét oldalán látni fogják a tévéhíradóban, milyen megalázó, szármalmas vég vár a határsértő gazemberekre, akik egy szájból fújnak hideget és meleget. Ha viszont sikerülne megismételnie gyerekkora nyaktörő mutatványát, talán némi reményt kelthet a megalázott és megszorított szívekben a határ mindkét oldalán (ily módon mégis beteljesítve az apja hajdani kérését), példájával a hasznukra lesz, hálásan megtapsolják majd, mint a cirkuszi Ágyúembert:

– Produkció!

A kápráztató fényben Lujza úgy látta, mintha a kompállomás oldaludvara kerítésének tetején egy emberi alak imbolyogna. Csak nem az ő boldog embere az?

Van egy harmadik út is, habozott Lulu, lemászik a katonák elé, és megadja magát. Amennyire a magasból ki tudta venni, a főparancsnok vele egykorú lehet, tehát jóval több békebeli és harci tapasztalatot szerzett már, mint a nyilvánvalóan örült főtörzsőrmester vagy a gigerli, önszerelmes százados, így, mielőtt aláírná a halálos ítéletet, meghallgatja majd az ő, utolsó szó jogán elhangzó magyarázatát, és megismervén az áruló szándék nélküli határsértés valós körülményeit, elrendeli az ügy elfogulatlan, körültekintő újratárgyalását. Az ülésre védőügyvédet hívat a számára, beidézi tanúnak a két kiskatonát, azok látták a törzsőrmester iszonyú büntetését. A munkaterv asszonyainak vallomását is meghallgatja majd. Biztosan nem egy olyan akad köztünk, mint a szőke nő, aki megmutatta neki, hol találja az illemhelyet és a teakonyhát. A jó szándékú magyar anyák felidéznek majd a százados képtelen áriáját, amelynek hallatán a főparancsnok azonnal lefokozza a századost, őt pedig méltányos pénzbüntetésre vagy legfeljebb felfüggesztett szabadságvesztésre ítéli. Ha így lesz, gondolta, soha többé nem sétál a határfolyó partján, csakis a városi liget erre kijelölt, sárga kavicsos felszórta ösvényein, és készséggel nyilatkozik a televíziónak: senki ne vélje többé elfogultnak, ostobának, netán embertelennek a hatóságot, hanem enged-

meskedjen a mindenkori többség akaratának, és bízson a nép derék vezetőiben. Sőt, még az is megeshet, hogy a főparancsnok olyan bölcs és olyan tapasztalt, hogy mindenféle tárgyalás nélkül átlát a szitán, és ahelyett, hogy aláírná, összetépi a papírt, talán még taxit is hívat neki, hogy mielőbb kórházba kerülhessen. Persze, arra is van némi esély, hogy az sem különb a Deákné vásznánál (Ki is volt az a Deákné?), és éppen azért nevezték ki a harcálláspont főparancsnokának, mert az alárendeltjeinél is keményebb szívű és még azoknál is lojálisabb a kormányzat iránt, így esze ágában sem lesz meghallgatni az ő „utolsó szavait”, hanem igenis példát statuál.

Szédítően kavargtak az öregember gondolatai, csakúgy, mint a légben körülötte keringő por- és homokszemcsék, amelyek közül néhányat a szemébe kavart a szél. Kicsordultak a könnyei. Baljával elengedte a fólia vasát, megdörzsölte a szemét. Nem kell, hogy bárki azt higgye, sírni látja őt. A bokája megbicsaklott, térde megroggyant, kétségbeesve markolta meg újra a napfényvédő fólia vaskeretét.

Napfényvédő?

Micsoda ostoba szó!

Mintha bizony a szürke műanyag magát a napfényt védené, nem pedig az udvar már így is repedezett betonját, amelyből a szükséges cement felét nyilván kispórolták az építők.

Vagy mégis helyes volna a szó, és igenis védeni kell a napfényt, amely akár hullámtermészetű, akár részecskékből áll, épp olyan sérülékeny, mint minden a világon? Legközelebb meg kell majd kérdeznie erről a fizikatanárt. Ha ugyan lesz legközelebb. Ha lelövik vagy lezuhanva kitöri a nyakát, nyilván nem kártyázhat többé. Ám ha elengedik (ami igazi csoda volna), alaposan át kell gondolnia, helyes volna-e a történetek után újra egy asztalhoz ülnie az árulóval. Helyesnek talán nem helyes, gondolta, de méltányos mindenképp. Fogász barátjuk szerint isten még azt is megbocsátja, ha valaki egymás után háromszor is megkontráz egy olyan bemondást, amelynek elfogására pedig nyilvánvalóan nincs esély, és ezzel vétlen, kényszerű csendestársát is duplán vesztesé teszi. Isten nagylelkű lény, bizonygatta a fogász, minden bűnös lélek számára esélyt ad a megtérésre. Márpedig, ha egy nyilvánvalóan csak képzelt identitás ilyen nagylelkűségre képes, az embernek illik legalább ilyen megbocsátónak lennie, legyen bár jelentéktelen, nyugdíjas könyvelő vagy közepes fogász. Nyilván továbbra is leülnek hát ultizni a megtévedt fizikatanárral, hadd tapasztalja meg, hogy az emberi szív nemcsak Newton és Heisenberg (lám csak, eszébe jutottak a nevek!) törvényeinek engedelmeskedik, de képes megbocsátani is. Annál is inkább, mi-

vel látta, hogy Petúr Istvánt megfélemlítették, szegény a nadrágjába csinált, pedig lehet, hogy az ő prosztatája hibátlan még.

Mielőtt óvatosan a semmibe nyújtotta volna sebesült lábát, még egyszer körbenézett. Ekkor pillantotta meg a feleségét. Az asszony megbotlott futtában, és nem mozdult többé. Talán egy kőbe ütötte a fejét.

Lulu lelépett a kerítés tetejéről. A fényszikrákat szóró lég kissé megsülylyedt alatta, de úgy tűnt, el fogja bírni. Elengedte a fólia vasalt szélét, másik lábával is fellépett a csillogó levegőre, és kitarta a karját.

A lenti operatőr kamerája hiába rögzítette a történeteket, a felvétel nem került adásba. A kincstári tévétársaság vezetői szerint a kamerát nyilvánvalóan manipulálták, hiszen a kép olyasmit mutatott (hibátlan minőségben), ami a valóságban semmiképpen nem történhetett meg. A határsértő ugyanis a napfény sziszgő labdacsain suhanva egy a folyóparton heverő asszony fölé repült, magához ölelve felemelte onnan a nőt, és mintha a folyó tükréről visszapattanó fénylabdákon táncolnának, egyenesen a vörösen izzó napkorong közepe felé repülve tűntek el a semmiben.

Cseh Katalin

ÁLOMCSAPDA

Álmomban én nálad voltam
míg rád letem kóboroltam
bejártam a félvilágot
messze űzött a hiányod
aztán egyszer megláttalak
a csillagok is elsápadtak
párductestű felleg partján
ott ültél a csöndnek balján...

Voltam hajnal este lettem
szerelembe én úgy estem
mély verembe mély árokba
ott rekedtem egy álomba'...

FOKOZATOK

Félhomályos szűk kis terem
zsúfoltság levegőtlenység
szorongás verejtékezés
málladozó falak
hunyorgó ablakok
elvágyódó ajtó
a csönd harsonája
a nélküliség
a tétlenség
a tespedtség
a tehetetlenség
a lesben álló rettenet
a kítaszítottság
szív űrjén piruettező semmi...

Lehet-e kegyelmet venni?

ANYAHAJÓ

November volt szokatlanul meleg
mintha az örök nyár visszalopózott
volna a mulandóságba meg-megcsillant
a langyos pocsolókban...
Megszülettél újdonság voltál
gőgicséltél vagy éppen sírtál
bizonyosság a rácsos kiságyban
rendelkezésedre álltam
rendelkezésemre álltál
aztán a kiságyat kinőtted
kinőtél közben engem is
meg nem nevezett s ki nem mondott
sejtelmek köröznék fölöttünk
keringnek keringőznek forognak
néha-néha bennünk landolnak
hogyan nevezük meg
hogyan mondjuk ki őket
hiábavaló minden kísérlet...

Nyílt vizeken imbolygó kiságy
legénység nélkül az anyahajó

ISTEN-MAGÁNY

Isten bolyong valahol az űrben,
egyedül van, mindig egyedül,
csillag-tükörbe néz s megigazítja
absztrakt mintás nyakkendőjét.
Legyőzi mélységiszonyát,
majd a Föld felé fordul,
tekintetével hosszan követi
a türelmetlenül kapkodó halandókat...

Hazavonul a csöndességbe,
levetkőzik és nyugovóra tér.
Mielőtt álomba ringna, imát
mormol a magányos Isten,
ablakán belesnek idvezült lelkek,
s halk suhanással tovalebegnek...

OBSESSIVE CONFESSIVE DISORDER

2019-ben a legdiadalmasabb dolgokat éltem át.
Megházasodtam. Elvégeztem az egyetemet. Szültem egy gyermeket.

Fordítottam, írtam egy disszertációt, tanultam néhány lényeges dolgot a félelemről, sokat nevettem, és azt tettem, amit az emberek általában tesznek, mikor arra készülnek, hogy belépjenek az időbe, hogy genetikai információikat a jövőbe plántálják.

Ami nem ölt meg, nem erősített meg.
Ami nem ölt meg, alig várja, hogy megtegye.
Vigyáztam rá, hogy kivel intertextualizálok,
mikroszkópon figyeltem, ahogy egy kis depresszió
egy nagy mellett próbál helyet szorítani magának.

De jön az éj, és a 12-es különszobában az álom jobban várat magára,
mint egy terhességi teszt eredménye.
Most, amikor leszállt a csend, és a tücskök elkezdtek
párzasi dalukat, eljön a legmélyebb magány ideje.
A testet elhagyták segítői, a nyugtatók, s úgy
feszül a fájdalomnak, mint egy pamplonai bika.

A kórház ablaka felé nézek, és hogy eltereljem a figyelmem,
képzeletben összerakom a kinti tájat. Fiam személyi számának
első számjegyeit írom össze gondolatban. Felleltározom azokat
az eszközöket,
melyek révén a gyermekek megnyugtatójának ipara a szülők segítségére sietett.

Kiságyak fölött újrahasznosítható és nem szintetikus agyagból
készült felhőcskék.

Hintaszékek és elemes bölcsők. Sok funkciójú ringlispíl, forgó
tengellyel és
három idegen nyelven énekelt dalocskákkal, hogy utódainkból
kis poliglotok
váljanak, akik bármikor készek kivándorolni. A tenger hullám-
zását utánzó
kisszékek, plüssmedvék, akiknek ver a szíve, anyaillatot árasztó
párnácskák,
és 24 órányi fehér zajt árasztó cédék.
Behunyom a szemem, és mint egy szemvizsgálaton, elolvasom a
szavakat,
melyeket a kapitalizmus egyik mágusa vés agyam táblájára
KENT DÜNHILL MDMA LSD &M
RIVOTRIL ANXIAR TRAMADOL STILNOX
TWIX DUREX STRONGBOW ABSINTH

Mindent megtanultam a felnőttek megnyugtatójának iparáról.

ISZTAMBUL

Minden intenzitás-fokozás emlékezetet termel, mondtad, mi-
közben
becsatoltuk a biztonsági öveket, és amikor landoláskor a repülő
a földhöz csapódott, úgy véltem, igazad van. Reggel volt, az
Istiklal úgy lüktetett,
mint egy Fenerbahçe-játékos ina, egy olyan tér, mely nem fogad
be, elvisel
csupán, ahol az emberek a jelen energiáiból szívják a magukét, a
rizzsel
töltött fűszeres kagylók illatából, estefelé meg a sült gesztenyé-
kéből, a zene
lelassította mozdulatainkat, a turistákkal eggyé tett, hipnotizált
egerek nyája
voltunk, akiket a teraszok felé tereltek.

Mint annyiszor, amikor idegen városba megyünk, most sem tudtam, mit rendeljek, hagytam, rendelj te. Mint annyiszor, amikor idegen városba megyünk, suttyomban lefényképeztelek: ujjad lefelé szaladt az étlapon, olyan mágneses erő áradt belőled, mint az illuzionistából, aki készen áll az új mutatványra, Sztálin és Churchill magabiztossága, aki egy szalvétán osztotta el Európát, a szívem bármelyik macska lehetett volna abból a városból, doromboltam a lábadnál, csupa künefe voltam és salep, pismaniye és çay, mézbe mártott baklava.

Átmentünk a Taksim téren, erősen szorítottam a kezed, holott nem lett volna muszáj, túl voltunk a merényleten, új repteret készültek megnyitni, te ismerted a negyedeket, én meg úgy éreztem magam, mint egy kereskedő, akinek kiborult a gyümölcsös kosara, és a gránátalmák szerteszét gurultak az utcán. Mint annyiszor, amikor idegen városba megyünk.

Próbáltam mindent észben tartani, valamennyire megtanulni a Nagy Bazár rendjét, ahol a fűszerhalmocskák nem keverednek össze. Fejembe vésni a helybeliek gyors és enyhén nevetséges beszédét, akik Cortázar szereplőjére emlékeztettek, aki időnként nyulat hány. Meg voltam győződve, hogy a lélek egy padlófűtéssel melegített mecset, a csend pedig egy egyedülálló, drága kendő, melyért a végkimerülésig alkuszol, hogy aztán otthon felfedezd a címkéjén, hogy *made in China*.

Annyi minden történt Isztambulban, egy vasdoronggal sem tudnám kiverni a fejből. A földhöz félelmetesen közel repülő sirályokat, a Boszporusz csillogását, a

vízpipaillatba merült utcácskákat, a szádat a raki után, mely tes-
temet
az ánizs zamatával töltötte meg, és azt, ahogy a kompon, mely
Kadikőy
felé vitt, azt mondtad, hosszú idő után először,
hogy boldog vagy.

Meséljem el, hogy azt szerettem volna, ha azt a kimondhatatlan
pillanatot üvegharang alá rejthetem? Látod, nagy szavakat hasz-
nálók,
mint a középiskolások az érettségi dolgozatokban, de különben
hogy írhatnám le, amit akkor éreztem?

Vannak intenzitás-fokozások, melyekhez az emlékezetnek
nincs hullámhossza, és így a jó. Minden olyan kép, mely
nem jutott az életünk digitális termináljaiba, valóságosabbá tett.

Amit akkor éreztem, az ez a reggel, melyet nem tudok
legyűzni, és a szerelő arcán a boldogság, amikor hívják, hogy
tisztítsa meg a repülő motorját a repülés közben benne égett
madarak tetemétől.

DEMÉNY PÉTER fordítása

Alina Nelega

MINTHA MI SEM TÖRTÉNT VOLNA

REGÉNYRÉSZLET

hegyi kirándulás

Május elsejekor három szabadnapot adnak, és minden autóval lehet közlekedni – sőt, a Pecónál tíz liter benzint adnak ki a szokásos ötliteres fejadag helyett, úgyhogy a szülei elutaznak a rokonokhoz a Szigethegységbe, már hajnalban felkelnek, lázasan készülődnek az útra, felveszik egyforma szürke tréningjeiket, amin a vékony műanyagcipzár fogai szétpattannak, ha erősebben meghúzod. Meleg lesz, az időjárás-jelentésben nyári hőmérsékleteket mondtak be, a dolgozó nép süttetheti magát, a napfény, az ingyen van. Az apja szerzett a kaszárnyából egy tartalék kannát meg egy bádogtölcsért, gondosan elhelyezi őket a csomagtartóban; a Daciajának olyan a szaga, mint valami orosz tanknak, nem számít, hát majd lehúzzák az ablakot. Az anyja pillangó- és katicabogár-mintás kendőt köt a fejére, nem akarja tönkretenni a frizuráját, fel van tupírozva a feje tetején, külön az unokatestvérekkel meg a sógoraival való találkozás alkalmából rendezte el így, és fújta rá azt a rengeteg hajlakkot, mert ők csak arra várnak, hogy borzosan lássák, vagy festetlen körömmel, és rögtön sokatmondó pillantásokat váltanak, aztán meg kipletykálják, mert senki nem menekülhet a nyelvüktől, persze, azt hiszi, hogy több náluk, mert egyetemet végzett, és ráadásul rátette a kezét az egyetlen tisztre a testvérek közül, aztán meg felköltözött városra. Az anyja mindig magassarkúban jár, most még a tréninghez is felvette a vastag talpú fehér szandált, pedig az apja ki nem állhatja, ha magasabbnak tűnik nála, mégis ki hallott ilyet, az asszony ne legyen magasabb, mint a férje, de az anyja a füle botját sem mozdítja, azt csinál, amit akar, *superlong* cigarettákat szív, és mindenfelé hadonászik a nagy, szögletes ke-

retű napszemüvegével meg az óriási táskájával, amelyben elfér a romántankönyv, a nyelvtani feladatgyűjtemény és a dolgozatok is. De most kirándulni mennek, úgyhogy a szalámis szendvicseket pakolja bele, meg pár almát, mert örülhetnek, ha estére odaérnek, hosszú az út a kanyargós, vad völgyben, többször keresztezi a vasúti síneket, ahol a hegyi kisvonat liheg felfelé a hágón.

Ő nem akar velük menni, unatkozna, már nem kislány, hogy fegyelmetlenül olvasgasson a hátsó ülésen, néha azért felnézhetnél a könyvből, figyeld a tájat, micsoda szépség, hagyj békén, már láttam, minden nyári vakációban csak ezt látom, inkább otthon marad tanulni, esetleg elmegy a strandra, jól fog esni néhány szabadnap, nem kell jelentést tennie, hol voltál, kivel, mit csináltál mostanáig, hát ilyenkor kell hazajönni? Jókedvűen indulnak el, ő integet nekik az erkélyről, közben az ingaórára néz, alig maradt ideje befejezni a csomagolást, sietnie kell az állomásra. Nagymama rosszállóan csóválja a fejét, persze, majd falaz neki, de minek kell mindig hazudozni, pont azért, tudod, mert én sem köplek be, hogy megint a magyaroknál voltál misén. Közelebb van, mint az ortodox templom. De ez még nem ok arra, hogy oda jársz misére. Egyszer ide, egyszer oda, hát mi bajod? Már majdnem harminc éve, hogy felozlatták a görögkatolikus egyházat, tilos azt a vallást gyakorolni, a papokat lecsukták, hacsak nem tértek át ortodoxnak, nagymama pedig még mindig nem tudta eldönteni, hogy hol jobb, melyik hit erősebb, úgyhogy megtalálta a középutat: járt a katolikusokhoz is – ahol magyarul volt a mise, de ő elég jól ismerte a nyelvet, megtanulta az imákat is, csak azokat a furcsa betűket nem tudta kisilabizálni –, és járt a románokhoz is, habár ott a pap nem volt annyira rokonszenves, és elég zavarosan prédikált. Nem arról van szó, nem állhatok az útjába, ha mindenképpen misére akar járni, de semmi keresnivalója a magyaroknál, dühöng az anyja, nagymama pedig megígéri – hogyne, ez volt a legeslegutolsó alkalom, de titokban azért még mindig jár.

– Tehát abban maradunk, hogy nem lesz cirkusz, jó?

– De ha megtudják, úgyis én leszek a hibás – nyavalyog az öregasszony –, hogy miért nem tartottalak itthon. És ha valami bajod esik?

De ő megpuszítja az arcát.

– Semmi bajom nem lesz, ne félj!

Levágat a lépcsőn, az utolsó pillanatban éri el az autóbust, és majdnem egyszerre érkezik az állomásra Nanával, aki a peronról kiált feléje, nála vannak a jegyeik, már egy hete megvették őket. Cristina két lépés után bosszúsán megtorpan, nem mer közelebb menni, ez nem volt benne a terv-

ben, azt hitte, hogy kettesben lesznek, kedvükre beszélgethetnek, talán még egymás kezét is megfoghatják, és csókolózhatnak az alagutakban, de Nana Vandát is elhozta, ha tudta volna, inkább otthon marad – az a kutya szinte elszakítja a láncot, ahogy beteszi a lábát az udvarukba. Ha Nana nagymamáján múlna, el is engedné, hogy széttépje őt, de Nana megfogja, amíg beér a házba, és amikor elmegy, kinyitja neki az utcára nyíló szárnyas ajtót, hogy a fenevad ne érezze a szagát. Még egy éve sincs, hogy valaki elhozta neki ajándékba a Temesvár környéki határőröktől, egy új faj, külön arra tenyésztették ki, hogy támadjon és öljön. Mert a határt egyre nehezebb őrizni, a rendes farkaskutyák nem győzik, nem tudják feltartóztatni azokat, akik át-
szöknek a szerbekhez, hiába lövik őket halomra, ha a nyomukra akadnak, úgymint mindig lesz, aki próbálkozik: egyesek félreteszik a húsadagjukat, amit aztán odavetnek a kutyáknak, és úgy lopóznak át a holdtalan éjszakákon, zsákkal a hátukon és a diazepamot teával elkábított csecsemőikkel a karjukban, nehogy váratlanul felsírjanak, és elárulják szándékukat. Az ilyen fajtából csak a parancsnokoknak van, a közkatonákra nem bízzák őket, mert azok csak egy darabig maradnak, és mikor lejár a szolgálati idő, hazamennek, sőt, van, aki egyenesen dezertál, ezek a kutyák pedig nem váltanak gazdát, tudod, miért, kérdezi Nana fontoskodva, és választ sem várva tovább beszél, hiszen honnan is tudhatná. Mert a farkasok monogámok, azért. Nagy különbség van a farkas- és kutyafalkák között, igazából a farkasok nem is falkában élnek, hanem családokban, kezdetben csak egy pár van, egy hím és egy nőstény, és a kölykeik velük maradnak, segítenek gondot viselni a kisebbekre, amíg csak saját családjuk nem lesz. És néha még akkor sem hagyják el a szüleiket, amikor saját párjuk van. Ezzel szemben a kutyáknál, akiket már háziassítottak, és a szemétkben turkálva nőnek fel, soha nem lehet tudni, ki is az apa, a szukák egyszerre tíz kannal is összeszűrik a levét, öszszekeverednek a fajok, és nehéz megállapítani, ki kivel van. Vagyis a farkasoknál szigorú szabályok uralkodnak, míg a kutyáknál a legerősebb a vezér – persze csak egy darabig, mert mindig van, aki a helyére pályázik. És a kutyák igazából jobban is szeretik az embereket, mint egymást, elég odadobni nekik valami mócsingot, és egyből a nyomodba szegődnek, de ahogy jönnek, úgy el is mennek, egymást is felfalják – a farkasoknál ilyen nincs. Náluk, ha elpusztul a kezdeti párból a nőstény vagy a hím, a másik elvonul, és magányosan hal meg, a falka vezetését pedig átveszi a következő pár, le-
származási sorrendben. Azért kínlódttak éveken keresztül, hogy valahogy keresztezzék az elzászi komondor hímeket igazi nőstény farkasokkal, de azok a fogságban még vérszomjasabbak lettek, vagy elpusztultak. Vanda

anyja három kant is felfalt, mire végre meggyőzte egy, dicsekszik Nana, és megsimogatja a kutya fejét, megpusztilja az orrát, az meg szófogadóan lenyalja a szemüvegét.

– Mi a fenéért nem teszel rá szájkosarat?

– Miféle szájkosarat, hiszen kölyök még, nem látod, milyen aranyos? – feleli Nana. – Gyere, lekéssük a vonatot, mire várunk?

A kalauz megbotránkozó pillantása kíséri őket, de van jegyünk, mutatja Nana, a kutyanak meg egy fél jegy, oltási igazolás az állatorvostól, minden – pontosan, ahogy a törvény előírja –, mire a kalauz: de hát biztos végig ugatni fog, ráijeszt a többi utasra. Nana türelmesen elmagyarázza neki, hogy ez a faj nem ugat, egyenesen a préda torkának ugrik, és hangtalanul gyilkol, erre a kalauz sem mond már semmit, a kutya csak hosszan nézi sárga szemével.

Végül is szerencsénk van a nőstény farkassal, magukban vannak a fülkében egész úton, senki nem mer bemenni, vagy két bátrabb fickó megpróbálja elfoglalni a helyét, de Vanda csendben megmutatja hibátlan fogorát, tessék csak, tessék, mondja Nana, nagyon fegyelmezett, de az utasok inkább megfordulnak, nem megyünk messzire, hagyja csak. Cristina az ajtó mellett kuporog, a kutya méltóságteljesen trónol az ablaknál. Nana elővesz egy termosz madártejet, kanálkával eteti, mézesházasan beszél hozzá, Vanda meg halkan vinnyog, mint egy kiscica, és imádattal bámulja. Nana ugyanazzal a kiskanállal eszik a madártejből, te kérsz? Nem, köszönöm, talán inkább mégis leszálok az első állomáson. Semmi esélye, a folyosó tömve van utasokkal és csomagokkal: spárgával átkötött neccek, porlepte bőröndök, hátizsákok. Ünnepi szerelvény, nem kell háromszor átszállni, csak hat óra az út Petrozsényig, ahol várja őket Radu és a hegyimentő barátja, Brăduț, a központi parkban szépen lehúznak a fűbe az Aróval. A terepjáró mellett békésen legelészik egy dagadt, rózsaszín disznó, a hátsó lábánál megkötve. Alig bírják visszatartani Vandát, hogy ne tépje fel a hevesen visító disznó torkát, Nana belökdösi a kocsiponyvája alá, előszed egy murkot, amit a bestia undorodva rágsálni kezd, Brăduț kihasználja az így nyert időt, és beletapos a gázba. Câmpu lui Neagban felveszi őket egy nagy farönköket szállító autó, azzal mennek a butai menedékházig, ahol falnak kettőt, és felveszik a bakancsot, így indulnak a Bucura-tóhoz. Három is elmúlt már, ki kell lépniük, hogy ne esteledjen rájuk.

Nehezen bírja a hágót, noha szinte üres a hátizsákja, folyton lemarad. Radu megáll, bevárja, azt mondja, veled meg mi van, hogy így hörögsz. Nem kapsz levegőt? Az orra még mindig meg van dagadva, alig egy hete

szedték le a kötést a törött csontokról, inkább csak a száján keresztül tud lélegezni, nem számít, így is jól nézel ki, próbálja a fiú köszörülni a csorbát. De mi történt? Hát nem mesélte a húgod? A húgom?, az nem beszél, csak a kutyaival, meg álmában. Amúgy sem találkoztunk a téli vakáció óta. Add csak ide, majd viszem én a hátizsákod, de ő elutasítja, hát mit képzelsz, ő talán rokkant, vagy mi? Radu nagyon hasonlít Nanára, csak egy fejjel magasabb nála, és meglehetősen nőies vonásait egy vörössesszőke kis szakállal leplezi, amit szesszióban leborotvál, mert egyes tanárok nem vizsgáztatják le így, az egyetem szabályzata tiltja a hosszú haját és a szakállt, úgyhogy a copfját bedugja az inggallér alá, de a szakállt nem lehet elrejtteni. Nem ismeri közleről, vagy három évvel nagyobb nála, és szinte mindig Kolozsváron van.

Kiérnek az erdőből, előttük újabb kaptató, mintha meredekebb is volna az előzőnél, a fű kifogyott a lábuk alól, csak sárga zuzmó és boróka mindenütt, a láthatáron pedig a hóborította Peleaga- és a Judele-csúcs. Oda kell felérni, még van mit menni, nógatja a fiú. Kicsit álljunk meg, kéri, élesen fúj a szél, legalább az anorákját hadd vegye fel. Radu lesegíti a hátizsákját, hát te tiszta víz vagy, mondja, megérinti átizzadt hátát, a vállát, a mellét. Hosszan nézi. Ismeri ezt a tekintetet, látta már a 12. A-s Horațiu, aki telefonhívásokkal meg születésnap meghívásokkal ostromolta, vagy azon a nyálas Lucianon, akinek mindig hideg volt a keze, és folyton erősödött, hogy majd hazakíséri, nagy alázatosan cipelve az iskolatáskáját, vagy Mirceán, a gimi folkzenészén, falusi fiú, mezőrücsi, a Flacăra Körben is énekel, még a tévében is szerepelt, amitől nagy sztár lett az iskolában, a fejébe is szállt a dicsőség, azt képzelte, akármikor felkeresheti otthon, és elkéreztetheti az anyjától, hogy elvigye a moziba, ahol mindig megpróbálta megcsókolni a sötétben. De mit érdekelné őt egy D-s, a humán osztályba csupa haszontalan idióta jár, mást se csinálnak, csak lógnak az órákról, még Püthagorasz tételét sem képesek bebizonyítani, a matektanár is azt mondta nekik, ha a félévi dolgozatra hetesnél kisebb jegyet kapott valamelyikük, tessék, ott az ajtó, ha nem tanulsz, sipirc a humánba. Nem viccelt, tényleg megtörtént egyszer, ráadásul a milícia főnökének lányával, akinek az apja elintézte, hogy az ő osztályukba járhasson, és minden tanár megtűrte, de a matektanárt nem hatotta meg a kenőpénz meg a nepotizmus, az a lány pedig tiszta bamba volt szegény, jól is tette, hogy kilencedikben megbuktatta, a szemébe mondta, hogy ha nem megy át a humánba, megismételheti az évet, sőt, a középiskolai felvételit is. Nagyot nőtt akkor a szemükben a matektanár, amúgy is tiszteletet parancsoló ember, tagbaszakadt, soha

nem nevet, és az arcáról sem lehet semmit leolvasni, amikor a javított dolgozatokat hozta például, akkor se lehetett tudni, hogy milyen jegyet kapta, amíg ki nem hívott a katedrához, hogy a kezébe adja a füzetet, soha nem dicsérte meg őket, csak a szája egyik sarkából a másikba sétált a fogpiszkáló, miközben elkalandozó tekintettel beírta a jegyeket az ellenőrzőbe.

Éppen ezért, mert méltóságon aluli lett volna összeállni egy humánossal, el sem akarta hinni, amit Mirela mondott, aki rendszeresen beszámolt neki arról, mi minden történt az ő távollétében, amíg három hétig otthon ült az orrsövényműtét miatt, géztamponnal az orrlyukában és azzal a ronda kötéssel az arcán, és egész idő alatt a sárga fedelű spirálos füzetébe írt, azon morfondírozva, hogy egyszer majd összeszedi a bátorságát, és odaadja valakinek, aki elolvashatja, legelőször talán pont Nanának. De meggondolta magát, amikor megtudta Mirelától, hogy Nana Mirceával találkozott, és még azt sem utasította vissza, hogy együtt megnézzék azt az ABBÁs filmet; és aztán sorra vette őket, Luciant, Horațiu, és mindenkükkel csókolózott. Mirceával még mást is csinált – de mit? Nem mondom meg, feleli Nana, kérdezd meg tőle, ha éppen annyira kíváncsi vagy, de Mircea már egy pillantásra sem méltatja, csak Nana után jár, szerenádokat ad az ablaka alatt, *nyisd ki, rózsám, kapudat, the answer, my friend, is blowing in the wind*, amíg egy szép napon Nana apja, az építész elvtárs kísétál a ház elé azzal a vadászpuskával, amivel az erdőre szokott menni szeretett vezérünk látogatásakor, és együtt lövöldöznek a medvékre és őzekre a Görgényi-havasokban, meg a laposnyatelepi királyi kastélyban mulatnak. És akkor Mircea elvitte őt a Flacăra Körbe, Nana jól szórakozott a függöny mögé bújva, de aztán az építész elvtárs is megtartotta neki otthon a folkkoncertet. Hiába, Mircea továbbra is küldözgette neki a cetliket, még ahhoz is volt képe, hogy őt kérje meg, kézbesítsen neki egyet nagyszünetben, Cristina rezzenéstelen arccal átvette a cetlit, és persze elolvasta, utána meg Nana szeme láttára aprócska darabokra tépte, úgyis csupa marhaság volt, virágszálak meg vágyakozás meg örök szerelem, drágámvevessükmagunkataterbe stb. Nana nagyon megharagudott, hogy fel merte bontani a levelezését, tényleg így mondta, a levelezését! Durván összekaptak, de aztán egyből ki is békültek, Mirela nagy bosszúságára, aki remélte, hogy most, miután Nana a háta mögött kitölt Cristinával, majd neki lesz a legjobb barátnője. Csakhogy őt egyáltalán nem érdeklik a fiúk, összeszedte minden bátorságát, és kerek perccel megmondta ezt neki egyik este, a színjátszócsoport próbája után, amikor a parkban sétáltak és csókolóztak, mást nem csináltak, mert féltek a járőröző milicistáktól, de ő akkor megesküdtött

az életére, hogy ezután egy fiú sem állhat közjük, és Nana visszaesküdött, hogy többet soha az életben nem randizik egy fiúval sem. És Cristina most nem érti, hogy miért tartja távol őt magától azzal a rettenetes, sárga szemű kutyájával, hiszen ő azt tette, amit ígért, nem találkozgatott fiúkkal, érezte is a megkönnyebbülést, hogy most már nem kell viszonznia meg-alázkodó, könyörgő tekintetüket, de hát ez hihetetlen, hogy most még Radu-nak is kezd elmenni az esze.

– Mit bámulsz úgy? Mint egy tehén, mikor tüzel.

A fiú nem hallja, vagy úgy tesz, mintha nem hallaná, kotorászik a há-tizsákban, és előszed egy vékony, fehér pulóvert, kék norvégminta fut kör-be a nyakánál.

– Ezt vedd fel, gyapjúból van, izzadhatsz benne, vagy az eső is megver-het, nem fogsz megfázni, akkor is tartja a meleget, ha vizes, a te anorákod mellette lepkefing.

Az ujjja hosszú neki, a vállánál meg túl bő, de azért csak engedelmesen felveszi, ha szinte a térdéig ér is. A fiú egy sapkát is előszed, a fejére húz-za, ő nem mond semmit, csak a tekintetét kerüli, és továbbindul. Brăduț és Nana jócskán előttük jár, Vandát már alig látni, mindenkit megelőzött, hangtalanul szökell, a havat kóstolgatja.

Mire felérnek a Bucurához, besötétedik, ő már alig érzi a lábát, feltör-te a nehéz bakancs, majd egy vibramtalpút kell szerezní neked, mondja Radu. Ő jól fel van készülve, gyorsan felhúzza a kicsi iglusátrát, gyakorlott mozdulatokkal feszíti ki rá a ponyvát, Nana a kutyával együtt lelép a félig még befagyott tó partjára, a hegyimentők nagy sátrából előbújik két dider-gő fiú. Lányok, ti ott fogtok aludni – adunk hálósákokat is, meg mindent, teszi hozzá az egyikük, Adi, a másik pedig feléjük nyújt egy hatalmas, gő-zölgő pléhcsuprot, rododendrontea mézzel. Sorra kortyolnak bele, ez a leg-jobb tea, amit életében valaha ivott. Radu a csupornak ugyanarról a feléről iszik, mint ő. Még soha nem látta az eget ennyire feketének és közelinek, kegyetlenül hideg van, a tea elbágyasztja, bemegegy a sátorba, egy matracon néhány hálósák hever, találomra elvesz egyet, magára húzza, és úgy, ahogy van, ruhástól elalszik.

*

relei menedékházhoz, onnan majd a mentő átviszi Hátszegre a kórházba, számol be Radu, aki alsógatyában napozik egy hófolton. Egy magas állványra függesztett bográcsban valami levesféle fő, amihez akkor sem nyúlna hozzá, ha ütnék, de azért milyen jó illata van! Még nincs kész, gyere, vegyél inkább szalonnát. Mohón enni kezd, aztán visszabújik a sátorba, felveszi a rövidnadrágját, és kinyújtja a lábát a napon. Nana dagadt, álmos arccal jön elő – hogyhogy ennyit aludtál? Hát ha egyszer úgy horkolsz, mint egy traktor, alig bírtam hajnal felé lehunyni a szemem, de ma éjjel átmész Radu sátrába, az egyszer biztos, hogy én nem alszom veled többet. Gyere csak bátran, nevet a fiú, engem aztán nem zavar, ha horkolsz – és a szeme sarkából figyel a lábát, kezdett kivörösödni a napon.

– Visszajöttek a fiúk – mutat az ösvény felé, és valóban, a három pontocska egyre növekszik, ki lehet venni a kezükben az adóvevőt. Brăduțot már ismeri, de az este nem nézte meg figyelmesen a másik kettőt. Adi kész férfi, a Doktor úr meg öreg, biztos megvan negyvenéves is, nagy fekete szakállt visel meg kis kerek napszemüveget, ami eltakarja a tekintetét. Nana levetkőzött, fesztelenül járkal bugyiban és melltartóban, vajon hol barnult le ennyire? A kutya is előjön, lustán kinyújtóztatja a mellső lábait, aztán nyílegyenesen a Doktor úrhoz szalad, behódolva nyalogatja az ujjait, ő meg a füle tövét vakargatja, mire Vanda a hátára fekszik a napon.

– Na nézd csak, mennyire kedvel – mondja Nana, majd: – Hol lehet budira menni ezekben a hegyekben?! – És egy tekerics papírral eltűnik egy kőrákás mögött, a nyomában Vandával, aki egy percre sem tévesztené szem elől.

Fúj a szél, libabőrös lesz tőle. Adi elővesz a sátorból két sisakot, amelyet az építőtelevíziós munkások meg a bányászok hordanak, Radu ellenőrzi a hevedereket és a kampókat, átszámolja a nehéz acélkarabinereket, a vállukra vetik a köteleket, és elindulnak megmászni a Judelét. Brăduț belekavar az üstbe, tesz a tűzre az útból összeszedett rőzsekötegből. Olyan finom lesz estére, mondja Brăduț, de most készíthetek neked egy teát a petróleumfőzőn, ha kérsz. Nem kér, már ivott forrásvizet, olyan hideg volt, hogy belefagyott a foga, semmi dolga sincs, csak néz ki a fejéből, nem szereti ezeket a hatalmas sziklákat, a havat és a hideget, ő a szelíd ösvényeket kedveli, a zöld erdőt, ahol gombát és málnát lehet találni, és néha felbukkan egy-egy menyét vagy borz. De itt még egy talpalatnyi fű sincs, csak csenevész borókafenyők meg a sárgás zuzmó, mintha valaki odahányt volna egy penészfoltot. Esetleg sasok tűnhetnek fel, köröznek egyet a fejük fölött, a vijjogásuk is elhal, mire leér a fülébe. Nézd csak, egy zerge, ott fenn a nye-

regben, int a Doktor úr, mi ezen a látnivaló, valami vérszegény bakkecske a távolban, mintha egy elmosódott fényképen látná. Hamar eltűnik, nem érti az ő lelkesedésüket, még a tó sem szép kék, csak egy nyavalyás vízfolt, nem lehet fürdeni, mert jéghideg – de általában nem nagy szám ez az egész, a víz csak víz, az ég ég, a kő meg kő. Nana a Doktor úr körül sündörög, rajta meg keresztülnéz, együtt lemennek a tóhoz, és jó sokáig elmaradnak, Vanda vigyáz rájuk. A Doktor úr egy piros kendőcskét kötött a nyakába, ő nagy lelkesen csóválja a farkát. Jókedvűen jönnek fel, mi lemegyünk Pietrelébe kenyérért, jelenti be a Doktor úr, és Nanával együtt elindul. Cristina ülve marad, utánuk bámul, kinyitja a száját, néhány mély levegőt vesz, a szeme mintha bepókhálósodott volna, a szél miatt van, magyarázza Brăduțnak, aki kérdően néz rá, mi történt? Semmi, kicsit fáj a gyomra, mindenki tudja, hogy a szerelemhez a gyomron át vezet az út, és a lélek is valahol ott lehet, nem tudja pontosan, hogy hol, de biztos ott, azért fáj annyira. Brăduț az összes bakancsot és hálósákokat kivetette szellőzni a napra, szétszedte az adóvevőt, az alkatrészek egy pokrócon hevernek, valamit bütyköl rajtuk.

– Ha csak belegondolsz, hogy ezek a hegyek már millió, kvadrillió éve itt állnak, egyszerre olyan kicsinek érzed magad, nem? – és a szeme elidőzik a láthatáron. – Mintha megállt volna az idő, érzed az örökkévalóságot.

Ő csak hallgat, hát ha ilyen az örökkévalóság, nem fest valami fényesen, és ha ilyen a mennyben, akkor az a legszarabb hely, ahol senkinek se kellesz, de azért a fiúnak is igaza lehet, mert úgy érzi, mintha már évezredek óta unatkozna, nem is emlékszik, hogy valaha érzett volna ilyen mélységes unalmat, izomláza van, hallja, ahogy cseppenként olvad a hó a csúcson, a sziklák pedig mikroszkopikus részecskékre mállanak, a porszemek végtelenül lassan peregnek lefelé a völgybe, a szél is felélénkült, de egy felhő sincs az égen, az ördög vigye el az egész örökkévalóságot, ő a pillanatot akarta átélni, arra vágyott, hogy történjen vele valami, ez a sok szikla kész temető, tele azoknak a keresztjeivel, akik azt hitték, hogy ha felérnek a gerincre, diadalmaskodnak – de mégis mi fölött? Szaggatottan lélegzik a száján keresztül, a torka még mindig kapar a tegnapi út után, bevett két aszpirint, de hiába, rázza a hideg, belebújik Radu pulóverébe. Még egy darabig üldögél ott, szemlélve a halált teljes díszében, felnéz, és beleszédül, rátör a gyomorgörcs és a hányinger hulláma, talán mégsem volt annyira jó ötlet elfogadni azt a szalonnát.

Délután megjelenik három fiú a Zănoaga felől, piros viharkabátjukat feldagasztja a szél, a fejükön kapucni. Dieter, Kurt és Jakob ráuntak a saját endekás hegyeikre, és eljöttek ide megnézni a Kárpátokat, felverik könnyű

sátraikat, előveszik a petróleumfőzőt, és kávé készítenek, van csokoládéjuk, kétszersültjük, krémsajtjuk, májpástétomuk és húskonzervük. Egyikük tud angolul, a másik kettő inkább kézzel-lábbal értekezik, kinyögnek egy-két mondattöredéket a darabos német-angol keveréknyelvükön. Brăduţba egy csepp nyelvérzék sem szorult, úgyhogy ő segít neki pár szót váltani Dieterrel, aki földrajztanár Drezdában, elfogad tőle egy nagy csupor igazi kávé, forrón, cukorral. Irigykedve nézik könnyű, alumíniumvázás hátizsákjaikat, van izoprénnel matracuk, duralumínium karabinereik és csákányuk, szeges jégbakancsuk, könnyű, üvegszálás műanyagból készült sárga sisakjuk fejlámpával. Csak Dieter haja sötétebb kicsit, a másik kettő igazi német, szőkék, kék szeműek, magasak, keménykötésűek, vidámak. A tóig kergetőznek egyet, meztelenre vetkőznek, és fürdeni akarnak, Brăduţ széles mozdulatokkal kiabál, *nein, nein!*, ők meg visszaintegetnek, *ja, ja!*, aztán nagy bátran bemásznak a vízbe, fröcskölnek egymást, bedörzsölik a bőrüket hóval. Hát ezek tiszta zakkantak, dörmögi Brăduţ, azt képzelik, talán Mamaián vannak, vagy hol a faszomba. Végül is megelégszenek a pancsolással és a hóval, nem mernek úszni, vacogva visszajönnek a sátrához, és beburkolóznak a túlélőfóliákba, na nézz oda, te, mi mindenük van ezeknek a turistáknak, mi meg hegyimentő létünkre álmodni sem merünk ilyen fóliáról, a pofájuk hajnalát ezeknek a bűdös németeknek. Dieter gyanakodva mustrálja, talán megértett egy-két szót, vagy a hangszín tűnt fel neki, de Brăduţ barátságosan rávigyorog, úgyhogy Dieter most feléje fordul, *what did he say?, nothing*, feleli Cristina, *only that you may catch a cold, the lake is not good for bathing, it is placed on a large glacier, the largest in Romania*, egy ennyit ő is dicsekedhet. *Yes, we know that*, mondja szárazon a német. Előszed egy színes útikönyvet, amiben az égvilágon minden le van írva Romániáról, mondja, vannak térképek is, be vannak jelölve a legjobb útvonalak, nagyon pontos, aszerint jutottak el ide. Cristina inkább befogja a száját, sikertelenül próbált beszerezni valami hegyi útikönyvet, mert a könyvekben hisz, és abban, ami le van írva bennük, bibliográfia nélkül pedig védtelennek érzi magát, úgyhogy végül kikölcsönöz a könyvtárból egy soványka, szakadozott brosrát, a rajzok elég hozzávetőlegesek, szerencsére nem szorult rájuk, hiszen nem egyedül jött.

Mikor megjelenik Radu és Adi, örül, hogy végre erősítést kap, már belefáradt, hogy Brăduţ idióta vicceit fordítgassa, amikre a németek sehogy sem reagáltak. Anyám, milyen fafejűek ezek, panaszkodik Brăduţ, aztán elkerekedik a szeme, felveszi a bogrács széléről a fakanalat, azzal kezdi vakargatni a tarkóját, Radu felé fordul, aki levette a bakancsát, és levágódott

egy összecukható székbe. Cristina hátranéz, Nana és a Doktor úr ráéressen, kézenfogva sétálnak feljük, Vanda előttük száguld egy mormotával a szájában. Brăduț lehajol, és a foga között odasúgja Radunak, te, közölhetnéd a kedves húgoddal, hogy a Doktor úr nős ember, két gyereke is van, de Radu csak a vállát vonogatja, beletúr a hajába, úgy tesz, mintha meg se hallaná. Látszik, hogy testvérek, Nana is mindig ezt csinálja, ha valami nem tetszik neki, azt egyszerűen nem hallja meg. Cristina torkában hatalmas gombóc van, ami belefojtja a szót, hosszan nyel, de nem szabadul tőle.

Nana kedvesen kezet nyújt, *hello, welcome, how are you*, úgy mutatkozik be a németeknek, mintha az anyja ebédlőjében ülnének mind. Menj egy kicsit arrébb, én is le akarok ülni, löki meg Radut, a fiú meg visszalöki, eredj, keress magadnak egy széket, de a Doktor úr már előszedett két összecukható széket a nagy sátorból, kinyitja őket, Nana meg leül, ráfordul a bátyjára. A kutya leteszi az átroppantott nyakú mormotát a lábához, és maga is elnyúl mellé, Brăduț megint odahajol Radu füléhez, és elég hangosan mondja, hogy mindenki hallja:

– És egyúttal azt is megmondhatod neki, hogy a mormoták védett állatok, tilos befogni vagy elpusztítani őket.

Nana hosszasan nézi a döglött állatot, azt hittem, mókus, a Doktor úr felveszi a tetemet, messzire elhajítja a völgy felé. Vanda, ülj!, parancsolja Nana, a kutya meg bosszúsan leül.

A tó felől erősen fúj a szél, Radu kibontott haja a szemébe hull, de nem zavarja, nyugodtan szívja a kis kurta pipáját, és őt nézi, milyen jó lenne, ha nem bámulná annyit. Túl közel ül a tűzhöz, ég az arca, átül Nana mellé, és oda akarja sügni neki, amit Brăduțtól hallott, de Nana azt sziszegi, húzódj arrébb, mert felfordul a gyomrom, ha csak ránézek arra a leégett combodra, úgyhogy Cristina inkább nem mond semmit. Nekem bezzeg soha nem adtad kölcsön ezt a pulóvert, nyavalyog Nana, mert te nem érdekledd meg, feleli a bátyja, és kiveri a pipát a szék vékony vázán. És, ha éppen tudni akarod, nem kölcsönadtam, hanem nekiadtam ajándékba, teszi hozzá, és rákacsint Cristinára, aki rosszul érzi magát, mert Nana nagyon csúnyán néz, *has mi mij*¹, veti oda a foga között, mit mondott, kérdezi zavartan Cristina, ez meg miféle nyelv, csak azt jelenti, megmondalak nagymamának, igazából mindkettőtöket megmondalak nagymamának. Jól van, te kis árulkodós, *san shukar*², nevet rá a fiú, és magához szorítja, de Nana nem

¹ Hogy ennéd meg a picsámat! (roma).

² Szép vagy (roma).

hagyja magát, aztán ő is nevet, és pusztit nyom a bátyja arcára, a fiú Cristinát is megöleli, túl szorosán, még a földről is felemeli. Mit beszéltek összevissza, kitaláltak az új madárnyelvet, csodálkozik ő, de a két testvér sokatmondó, cinkos pillantást vált, nem árulják el, hogy ezeket az új szavakat Radu szedte össze, amikor ötödikes korában elszökött otthonról, és a milícia találta meg, az állomás aluljárójában koldult Palmolivuvval, aki, noha szintén az ötödikbe járt, olyan tizenhat éves lehetett. Mert Radu *másban* is akart neki segíteni, nemcsak a házi feladatokban – és Palmolivut amúgy sem érdekelték a házik, de ő volt a legeslegjobb barát, noha nem nagyon ért rá az iskolával foglalkozni, mert ott lakott a Maros partján a víz, gáz, villany nélküli tömbházak egyikében, nem volt ajtó és ablak sem, vagy hét kisebb testvérevel élt, mind a földön aludtak, és piszkos kézzel ettek. Tűzet is raktak, hogy ne fázzanak, azt Radu nagyon szerette, vagy egy hetet töltött náluk, meg is telt tetvekkel meg bélférgekkel, karanténban kellett tartani, amíg teljesen megtisztult, de az új szavakat csak nem felejtette el, sőt, Nana is mindjárt megtanulta őket, és egymás között csak így beszéltek, ha rá akartak ijesztetni a szüleikre: *socares prala, detu drag, ciplecialmas tuta, mai bes batan, hai te plimbosa me*³. Radu elengedi, és azt mondja, gyere, mutatok valamit. A pulóveres jelenet után már nincs módja ellenkezni, engedí, hogy a fiú kézen fogja, és lesétálnak a tóhoz, dideregni kezd, fázol, ő háttározottan nemet mond, már csak az hiányozna, hogy még egyszer megölelje, főleg most, hogy kezd besötétedni, de még van valamennyi fény, éppen elég, hogy lássák, hová lépnek.

– Miért szereted annyira ezt a helyet? – és elhúzza a kezét, előresiet.

Radu nem válaszol azonnal, ő meg magában imádkozik, jaj, csak nehogy kliséket kezdjen sorolni, hogy a hegyen szabadnak érzi magát, mert eggyé válik a természettel, és minden olyan tiszta, minden olyan igazi, és főleg, Istenem, add, hogy ne mondja, hogy szép itt. De mást mond, hogy itt végre megfeledkezhet erről a rohadt országról, ami tele van képmutató mocskokkal. Hogy nemsokára elvégzi az egyetemet, és majd kihelyezik Câmpu lui Neagba, nem akar gyárban dolgozni, inkább a kőszénbányát választja, mert oda is kell mérnök a gépek mellé, de senki nem akar a Zsil völgyébe menni, mert félnek. Neki mindegy, ha le kell menni a bányába, hát lemegy, nem lehet sokkal rosszabb, mint a barlangban, ahová hétvégeként járnak a barlangászklubbal. A fizetés is nagy, két hónap szabadság jár, és azon kí-

³ Mi van, bátyám, menj az ördögbe, látni se bírlak, várj csak, gyere velem sétálni (romául).

vül is szoktak év közben pár napot adni, akkor mehet hegyet mászni, aztán majd három évvel később, mire kivájják az új tárnákat, és neki is lejár a gyakornoki ideje, kéri, hogy áthelyezzék, például hegyimentő lesz, vagy elmegy az egyik meteorológiai állomásra a Fogarasba, távol a világtól, a városoktól, megnöveszti a szakállát, és sarkig fog érni a haja, minden éjjel vonyít a holdra, és meztelenül sétál majd a hegygerincen.

Cristina megtorpan, és ő is. Kicsit lennebb egy madár kaparászik hangtalanul. Feléjük fordítja a fejét, kirajzolódik horgas csőre, kifejezéstelen, teljesen üres tekintettel vizslatja őket, megcsillan a szeme, mintha üvegből volna. Mozdulatlanul állnak, Cristina megremeg, de nem a hidegtől, egy kő kicsúszik a lába alól, a sas pedig lomhán felemelkedik, suhog a szárnya, karmai közt a döglött mormotával száll a tó fölött. Milyen jó, hogy nem fogja meg a kezét, milyen jó, hogy hozzá sem ér, mert rögtön lelökné a merdek hegyoldalon, vagy megütné. Egy nagyon hosszú pillanatig teljesen egyedül marad, a saját fejében, a saját testében, ránéz a pulóver ujjából kilógó kézfejére, a napon megégett bőre bizsereg, látja a sötét tavat, ahogy a víz felszíne fodrozódni kezd a szélből, nincsenek benne halak, se nádas, se algák, közönyös víz, mint a felhők mögött eltűnt madár tekintete.

– Mit is akartál mutatni?

– Semmit, gondoltam, járunk egyet a tónál, de visszamehetünk, ha akarod.

Akarja – és együtt felkapaszkodnak a sátrakhoz, ahol már kész a leves, Brăduț merítőkánállal osztja szét a csajkába.

– Kanalat ugye hoztatok otthonról? – kiált feléjük vidáman –, iparkodjatok, már nem maradt valami sok!

*

Kurt és Jakob jóízűen iszogat Adi pálinkájából, tiszta szilva, *pure plum, from Northern Transylvania, Maramureș*, magyarázza a hegyimentő. *Romanian drink, very nice*, és még tölt mindenkinek egy pohárral. *Romanians are... Izé... hogy is mondják, hogy vendégszeretők?*, fordul Cristinához. *Hospitable, yes. Very hospitable people. How are German people?*, érdeklődik Brăduț, a gesztusaival igyekszik kifejezni magát. Ő mindent lefordít, amit Dietertől hall, hogy a németek rendszerető, korrekt emberek, szeretik a szabadtéri sportokat, szívesen bicikliznek, és sokat olvasnak.

– *I educate myself a lot, ja? I speak two and a half languages, a bit of French, basic – and now I started a new one, they call it Portuguese. But only a little.*

It is difficult. You must work with your brain. And your body. I also do sport. I ride my bicycle every day, I can manage one hundred, one hundred and twenty kilometres easily. I went to Praga by bicycle. In the DDR you can go by bicycle everywhere, the car is cheating you. I have my own plans and spots and I go. You need sport, your body needs.

– *That is good* – mondja Radu. – *I like sports too.*

Kurt közelebb húzza magához a pálinkás üveget, ő is megszólal:

– *Ach, but you come from Transylvania, ja? Dark, ja? Lots of forests, ja? And all that about Dracula. How he drank blood and all is true, he was a vampire.*

– *Well, not exactly* – szól bele Cristina –, *in reality he was a great king.*

– *I know the legend, was Bran Stroker, ja?* – szakítja félbe Dieter. – *The guy who wrote about it. I know everything about him, how he was taken by the Turks, he was a Janiker – janicsár, mondja Cristina, hogy Brăduț is értse, mert bizonytalanak látszik, tekintetével keresi a pálinkás üveget –, and he was impaling, ja? That is how you call it, impaling, ja? And he had Bettfrühstück when people were crying and all. He lived in sixteen century, ja?*

Kurt és Jakob bólogat, minden jel szerint Dieter a csoport értelmiségi-je. Nana darabokra tör egy szelet kenyeret Vandának, a levesbe mártja, a kutya pedig meg sem rágja, úgy nyeli le, aztán egy üres babkonzerves dobozból lefetyel.

– *Yes, that's true, but it is not the whole historical truth* – elegyedik bele a Doktor úr is a beszélgetésbe.

– *I studied history at the university* – teszi helyre Dieter. – *The Turks. They conquered Romania, and Bulgaria. But not Wien. No, they tried two times, but they failed. Wien, they did not succeed. Too much for them, ja? But you can see in all countries where you had Turks, they not strong, weak countries.*

– *And how do you explain that?* – kérdezi Radu.

– *Easy. It is in the genes. Hundreds of years of Turk invasion and your genes change.*

– *Seriously?!* Halljátok, mit mondanak ezek, hogy gyengék a génjeink a törökök miatt – dühödik fel a Doktor úr.

– *Yes, like Mexic. There too. You know Mexic? It's also in the genes.*

– *But they didn't have the Turks there* – veti ellen Adi, és kinyújtja a karját az üveg után, mert a németek túlságosan is birtokba vették.

– *No, of course not* – nyalogatja Dieter a műanyag pohár peremét –, *but they had bad mentality from Spanish conquistadores. All is in the genes.*

Nana, aki eddig inkább hallgatott, mert Vandával volt elfoglalva, végre kinyitja a száját: lássuk csak, rájuk uszíthatom a kutyát, akkor majd ki-

derül, kinek a génjei erősebbek, nevetnek, a németek gyanakodva rájuk néznek, és várják, hogy valaki fordítson nekik, de persze ez nem következik be. Erre Brăduț: akkor majd rohanhatnak, vihetik a csóré seggüket és az árja génjeiket, amerre látnak! A románok hahotái közepette Radu nyomatékosan megszólal:

– *It's not because of the Turks, it's because of the Russians and communism.*

A németek egyszerre elhallgatnak, összenéznek. A Doktor úr halkán csak annyit mond, hallgass, te marha, ezek az endékából jöttek.

– És akkor mi van? Náluk is kommunizmus van – makacskodik Radu.

– Igen, de az másfajta kommunizmus, ember, az oroszok annyi pénzt nyomtak abba az országba, amennyi belefért, hogy ne szökjenek át mind a fal túlsó oldalára, a kapitalistákhoz, szerinted mégis miért megy olyan jól a dolguk? – mondja Adi. – Nekik nem kell a szocializmust építeni, mert mások már felépítették nekik.

– Mintha nekik nem volna meg a saját szeretettvezérük meg a Stasi – húzza el a száját a Doktor úr –, és a tetejében még az oroszok is megeszik az életüket, hát ott nem úgy van, mint nálunk, hanem gyakorlatilag megszállás alatt tartják azt az országot.

– És mégis hol melegít engem, hogy nálunk nincsenek oroszok? Inkább lennének, és akkor mondjuk enni is lenne mit – csorgatja Brăduț a leves utolsó cseppjeit egy darab kenyérre, de nem figyel oda, Vanda elragadja a kezéből, elszalad, és bekapja. – Az anyja kínját annak a kutyanak! – Nana felnevet, és visszahívja, Vanda nagy elégedetten odamegy, és eldől a tűz mellé.

– Az ő dolguk, megérdemlik, amit kapnak, az oroszok sem véletlenül állomásoznak ott, a németek elvesztették a háborút – mondja Adi –, a fene egye meg a piszkos hitleristákat, mert mégiscsak ők jártak jobban. Az orosz megszállás ellenére is: oda mennek, ahova akarnak a Vasfüggöny mögött, minket meg bezzeg Magyarországra vagy Bulgáriába sem engednek át százezer ellenőrzés és vízum nélkül, nem veszed észre? – zsörtölődik tovább. – Mi az Isten, te talán csak úgy felkerekedhetsz, hogy megnézd náluk a hegyeket, amikor kedved tartja? Engem még a Tátráig sem engedtek ki, két éve adtam be a kérvényt, és folyton csak halogatják.

– Én azt mondom – heveskedik Radu –, legalább itt, fenn a hegyen beszéljünk egyenesen. Tudni akarom, mit gondolnak ezek, talán csak nem fog közületek valaki beköpni a Securitaténál, vagy mi? – Adi feláll, még tesz egy darab fát a tűzre.

A németek várakozón nézik Cristinát, hogy fordítson nekik, de neki esze ágában sincs, mert azt, hogy *oroszk, Stasi és piszkos hitleristák*, egész biztosan megértették, hát ők sem hülyék. Kínos a helyzet, Jakob kinyújtja a kezét, hogy Vandát megsimogassa, de Nana közbeszól, *don't touch her, she bites*, ami egyáltalán nem oldja fel a feszültséget, és akkor Dieter egyenesen rákérdez:

– *What are you talking? About us?*

– *No, no, just about our country's situation* – próbálja helyrehozni a dolgokat Cristina, de Radu nem hagyja, hogy a németek jeges pillantásai megfélemlítsék:

– *You also have communism, how is it now in the democratic republic? Is it better than in the Bundesrepublik?*

Kurt egyből menekülőre fogja, azt mondja, elmegy vizelni, Dieter ráugat valamit Jakobra, Cristina elkap pár szót, olyasmi, hogy *untersagt, verboten és Rechtsvorschrift*, milyen kár, hogy nem figyelt oda jobban a németórán. Most a románok néznek értetlenül, neki meg nincs más választása, mint rákérdezni: *What did you say? Is there a problem?* És akkor Jakob szinte barátságosan elnézést kér:

– *We do not do politics, we don't speak about that.*

– *But you must know, you must have an opinion* – erősködik Radu, cseppet sem zavarja, hogy Dieter már nagyon fenyegetően néz rá. – *Come on, nobody can hear us now, you can speak your mind. Would you not rather have a united Germany?*

– *I don't know, never thought about it* – Jakob egyre inkább visszavonulót fúj –, *let's not talk any more. Let's forget it!*

De Radu már teljesen belelovalta magát, esze ágában sincs témát váltani:

– *But Germany is one country. You must have an opinion!*

– Istenem, hát te tényleg nem bírsz leállni – mondja Cristina elég idegesen –, nem látod, hogy nem ez a megfelelő alkalom?

Jakob egyre zavartabban bámul, Dieter felé néz:

– *I don't know, Dieter is the specialist in geography, maybe he can tell you something more, we do not do politics.*

Kurt is visszajött, de nem ül le, csak kíváncsi, hogyan fog a másik zöld ágra vergődni, Dieternek is felment a cukra, sarokba szorították, most már nem kerülgetheti a forró kását. Eltúlozva artikulál, az angol szavak furcsán hangzanak a szájából, mint valami katonai parancs:

– *Of course we would like a united Germany, but a communist Germany, a big democratic communist republic of Germany!*

A Doktor úr nem bír uralkodni magán, felnyerít, Adi összegörnyed a kacagástól, Radu meg azt mondja, ember, hát ezek tiszta hülyének néznek minket, de azért csak folytatja:

– *You know that is impossible. You tell me you don't like the idea of a capitalist united Germany?!*

– *No! Never!*

– *And if tomorrow the shameful wall falls, what will you do?*

– *We will fight! Never a capitalist Germany!*

– *Better the Russians?*

– *Shut up! We will never have a capitalist country, never! Scheiße!*

Cristina meghúzza Radu felsőjének az ujját, és halkán odasúgja, na tessék, ugye, hogy a németek között is megvannak a képmutató mocskok?

Azok hárman felálltak, és mintha parancsra tennék, rövid biccentés után elmentek a sátraikhoz.

– *A Scheiße az valami köszönés? – ébredezik Brăduț az általános de-rülség közepette. – Mint nálunk a szervusz?*

– Szállj le róluk, nem látod, hogy összeszarták magukat ijedtükben? – mondja a Doktor úr. – Maradt valakinél szalonna? Süssük meg, még éhes vagyok.

De Nana elővesz egy hálósákot, és azt mondja, Radu, ma éjjel a te sátrában fogunk aludni, te boldogulj, ahogy tudsz! Úgyhogy a Doktor úr-nak nincs más választása, utána megy, együtt bebújnak az egyszemélyes sátorba. Vanda a bejáratnál a lábára teszi a fejét. Cristina semmit nem akar érezni ezzel kapcsolatban, meredten bámulja a tüzet, amíg a könnyektől égni kezd a szeme.

– Csak nekem tűnt úgy, te Radu, vagy ezeknek csak egy hálósájkuk van? – tetteti a csodálkozást Brăduț.

– Mi közöm hozzá, én nem láttam semmit, *do not do politics* – tömi meg Radu a pipáját.

Csendben dohányzik, fázol, kérdezi, Cristina azt feleli, nem, és még jobban összehúzza magát, már csak egy kis gombolyag, ringatózni kezd, teljesen elzsibbadt, semmi nem érdekli, akár így is el tudna aludni a szabad ég alatt, hogy aztán kétszázmillió év múlva felébredjen a tó fenekén, amikor már felolvadt a gleccser, és meghalt mindenki, a Földet pedig egy új faj népesíti be, óriásgyíkok vagy marslakók.

Adi összeszedi az edényeket, beleteszi őket az üres bográcsba: majd reggel elmossa, aki elsőnek felébred. A fiúk bemennek a sátorba, meggyújtják a viharlámpást, és felhúzzák a cipzárt, aztán ne maradjatok sokáig, mert megfagytok. Radu a térde közé húzza őt, szorosan magához öleli, a lélegzete forró, olyan, mint egy kis kályha.

– Ha feljövünk majd augusztusban – mondja –, megnézhetjük a Perseidákat, és a meteoritok között ott villognak a repülőgépek fényei is, amelyek egyetlen éjszaka alatt Amerikába érnek, a felhők felett szállnak egészen New Yorkig, Isztambulig vagy Athénig. Eljössz velem Athénba? – kérdezi. – Onnan majd elviszlek egy kicsi szigetre, Oikithikylos, az Égei-tengerben van, az lesz a mi szigetünk, az ösztöndíjamból megveszem neked, és lesz egy házikónk, előtte meg oleanderek és olajfák, egész nap a tengerben fürdünk, este pedig garnélát, aranydurbincot és kardhalat eszünk a tűz mellett, ouzót és retsinát iszunk, akarod? És ott nem Cristinának fognak majd hívni, megváltoztatjuk a neved, Kitty leszel, mert az Oikithikylos azt jelenti: Kitty szigete. Akarod?

Akarja, és akkor a fiú kihoz a nagy sátorból egy matracot és két hálózsákot, az egyiket maguk alá teríti, a másikkal meg együtt betakaróznak, még tesz pár darab fát a pislákoló tűzre. A bőre finom, mint egy lányé, és puha az ajka, mint Nanaé, de neki nem szabad Nanára gondolni, neki nem szabad mást, csak a tó legmélyén ülni és felejteni, de a fiú nem hagyja, hogy ott halálra fagyjon, kirántja, visszahozza az életbe. Annyira hasonlít Nanára, neki is magas az arccsontja, szögletes a térdkalácsa, az ujjai hosszúak, ügyetlenek, a tövüknél vastagabbak, csak éppen a szájának nem olyan az íze, mint a Pelikan tintának, inkább mint a holland pipadohánynak.

*

Cristinát hajnalban ébreszti az általános sürgés-forgás, Radu a tónál mosogat, a németek már rég összeszedték a sátorfájukat, és elmentek, a hátizsákja össze van csomagolva, Radué mellett várja egy kötömbhöz támasztva. Arra sincs ideje, hogy rendesen fogat mosson, indulni kell, vége a kirándulásnak. Brăduț leteszi őket az állomáson, megy is tovább a ponyvás terepjárójával. Radu felszáll a kolozsvári vonatra, a lépcsőről még intget neki, utánakiált, ne felejtse el, Oikithikylos, Nana elhúzza a száját, mi van? Remélem, nem próbáltad felszedni a bátyámat.

Még egy jó órát kell várniuk a vonatra. A peron zsúfolt, a vagonok lomhán koccannak, ahogy összerakják a szerelvényt, csikorognak a fékek, a ka-

lauz piros és sárga zászlócskákat lenget, Nana leül a hátizsákjára, leveszi a szemüvegét, beteszi a zsebébe, az arcán végigfolynak a könnyek a langyos reggeli napsütésben. Mondd, hogy nem volt semmi, hogy nem történt semmi, egyáltalán semmi. Cristina ki akarja nyújtani a kezét, hogy letörölje feldagadt arcát, de Vanda hosszan vizslatja sárga farkasszemével.

ANDRÁS ORSOLYA fordítása

Juhász Róbert

CSALÁDI ALBUM

Egy régi fotót gyűrögetek,
mint az asztalon felejtett
szaláminak, felpöndörödtek szélei.

A cipősdobozban találtam
a megtett utak és számos társa között.
Halpikkelyek módjára simultak egymásra.
Ugyanazt az ívet követik
az időrendbe tett gesztusok.

Olykor a kislányra nézek a kanapén.
Lehunyt szemei rezzennek,
vékonyka karjaival vezényel.

Az összes vonás egyesül arcán
a gyűjteményben heverő felvételekről.
Váratlanul rám néz.
Ugye, nem lőnek le a vadászok?
Féltelek a vadászoktól.
Nem szólok, álmodjon csak.

Szájában gyöngyök ropognak.
Tekintete tisztul,
az enyém kiszurkált,
mint egy hazug választási plakát.
Megáll előttem. Kiveszi kezemből a fotográfiát.
Hosszan vizslatja, aztán engem.

A képen emberek állnak,
nem látszik, ki tartja a puskát
és ki feszíti az inakat menekülésre.

Az ajtóból visszafordul, s csak annyit szól:
„Tudom, melyik voltál te.”

A polc oldalán testmagasságot
jelző vonalak mérik a múltat,
a légüres tér felveszi formámat,
mint egy babzsákfotel.

TERHELŐ

Mosószerillatú a folyó.
Megdöbbentő kontraszt ez
a mellig érő sűrű fűben.

A tisztaság illúziója valójában
lábtörlő egy szakadék előtt.

Túlvadászott érzések halnak ki
végleg, nem segítenek
a fájvédelmi programok.

Tájidegen vegyszerek vonulnak
lassan lerakódni.
Valamiért kínozni akar ez a vidék,
ha tudnám, mire kíváncsi,
már bevallottam volna neki.

LASSAN SZIVÁRGÓ

A hajszálak először valamelyik bútorra,
szövetre hullottak, aztán a laminált
padló hamis famintázatán
hánykolódtak magatehetetlenül.

Meztelen talpakra tapadva
költöztek helyiségről helyiségre,
végül mindannyian a lefolyóban végezték.
Mint a kikötő sötétmély vizébe
hajított bűnjelek
várták, hogy elévüljenek
korrodálódjon bennük minden
megbánhatatlan mozdulat.
Innen már csak elakadni lehet,
kapaszkodni egymásba kétségbeesve,
hogy teljes keresztmetszetében
elzáródjon a sodródás.

EGY KÜLÖNÖS ÉJSZAKA

Ülök este a parton, nézem, mit látni enged a Gazda, a víz hosszú homlokát, vállait (lüktető, hullámozó dombok), sűrű haját (jelölt törzsű fák), itt-ott hulló hajszárait (felcsapó madarak), szeméit is (kagylók s kövek), mindet, az egészet, de nemcsak befelé árad a tóduló képek sokasága, meglátom, miről azt hittem, már a múlté, a hóba fagyott hegyek tetejét, folyók forrásait s deltáit, a sóbányák és aranybányák tárnáit, a csontokkal teli barlangokat, a lisztelő malmokat, eltiltott tavakat és hasadékokat, a kivágott fasorokat, az ürülő falvakat s bányavárosokat, várak, kastélyok kiemelt sarokkövét, a harangtalan tornyokat, hol magyarul énekeltek, akik később halomra haltak, vagy csak lépre mentek, látom az elsápadt földek fölött a nap s a hold arcát, árnyékukban anyanyelvemen imádkoztak, akik éltek is itt, meg nem is éltek talán, a menekülő virradatot, a holtvágányra tévedt keserű napokat és különös éjszakákat, a három lovas behemót árnyát, éhínségét, háborúét, hódoltságét, századok csődjét, látom, hogy minden, mi *oda* került, annak csak oka van, de célja nincs, ezért nem csukom le a szemem, nehogy elrebbenjen, amit a terhelt retinán át is látok, az érvényessé hazudott

határokat, a lemerült hazát, Európa
kivájt köldökét, az Umbilicus Mundit,
élők s holtak helyét, a buzgó sebet,
ez isteni ínyencfalatot, ahogy illatozik
s vérzik az idegenben, mások asztalán,
mások leokádott, ünnepi abroszán –

Alkony lángja. Ül a parton, hitehagyott,
egy szál ember. A változatlan ég alatt
keserű levében főve fordul a Föld,
s mint sorvadó ínyből a fogak, látja
hullani az áruló csillagokat. Homlokok
cél táblája vakít az éjszaka különös egén,
s üvöltés, hosszú üvöltés tör be a tájba:
mintha ezer évek összetört üvegén
bolyongana valaki, mezítláb járva –

SEGESVÁRI SÉTA

Feledve farkasok nevetését,
halálmítoszok szélhámosságait,
a kifosztott s leláncolt ég alá
érve is nyíló rétekre vitte a séta.

Illatozó füveken jár, legörbült
szájú virágkelyheket érint tenyere,
kipergett bibéken, eltékozolt
porzókön tapos, viszi szívét

lándzsalevelek közé, kukoricásba,
ha kell, elkárhozásba, nem múló,
delejes nyarak helyére: itt ismétli
meg önmagát az élet. Csillagképe

már abroncsglória a mezők felett.
Riadó réteken, dombokon, kiásatlan
gödrök felett viszi a séta. Nemcsak
egy sose látott tenger hajtja, dúlja

hullámait, de a hímetlen táj is.
Árnyékát temeti *szörnyű időben*.
Rajong ezekért a vad, magányos
léptekért, a remélt, visszavirágzott

életért. Aztán siet.
Siet meghalni,
lélekszakad-
tan.

„TUDNI A LEGTÖBB”

LÁNG ZSOLT BESZÉLGETÉSE PALOCSAY
ZSIGMONDRÓL PALOCSAY KATÁVAL

LZs: Édesapád költői lénye, vagy inkább „mivoltja” mennyire volt gyerekkorodban számodra fontos, egyáltalán, mennyire volt meghatározó a viszonyokban?

PK: Szerettem, amikor felolvasta a verseit nekem. Egészen kicsi koromban, nekem és édesanyámnak. Megérkezett, ha nála volt, akkor a hegedűjét, mindenek előtt, feltette a szekrény tetejére, majd a súlyos disznóbőr táskájából elővette a „friss termést”, a legújabb versét. Azokban a percekben együtt voltunk. Úgy igaziból. Biztonságot, békét, nyugalmat, szeretetet éreztem. Szerettem jelen lenni, nézni, hallgatni a hangját, a nagy lélegzetvételeit a szünetek előtt, miközben beszélt. Ahogy nyomatékosan felnézett, mosolygott félszájjal, vett egy nagy levegőt, bólogatott, és végigduruzsolt egy hosszabb szövegrészt, jól megrágva a hangsúlyos szavakat. És a hangulatot. Éreztem, fontos neki az, amit hozott, és fontosak vagyunk mi is neki. Fontos, hogy megmutassa, amit írt, és fontos, hogy szeretjük-e. Meghatározó percek voltak a viszonyunkban, mert összekapcsolt bennünket. Szüleim közben kávéztak és dohányoztak, és diskuráltak. Békés együttértésben vagy békés együttműködésben figyeltek egymásra és rám. Majd amikor én is nagyobb lettem, én is kávéztam, én is dohányoztam velük együtt, vagy csak apámmal kettesben. Ittuk a török kávé, rengeteg zaccal, nagy csuporból, és jókat diskuráltunk. Azóta sem használtam ezt a szót... Amióta az eszem tudom, ez rendszeresen így volt. Teljesen természetes volt, hogy édesapám verseket ír, és nekünk olvassa el legelőször, majd indul „piacolni” velük. Szerettem a betűit. Szépnek láttam. Próbálkoztam is azzal, hogy úgy írjam a T-t, ahogy ő, de nem sikerült. Csodáltam a színes Parker pixeit és a füzeteket. A rajzokat és a firkákat a kéziratokon. Verseket írt nekem, meg rólam. Ez is természetes volt. Mondta, ezt tudja adni nekem, így tud szeretni. Meg, hogy én vagyok a legszebb verse. Nem tudom, gyerekként ebből mit értettem, akkor mit gondoltam... jókat mondott és jól. Olyasmiket, amikre éppen szükségem volt. Jó, hogy mondta, mert most is iszonyú

jó rá gondolni. Csordultig tud tölteni szeretettel. Most is jó volt visszaemlékezni, de közben meg pont ettől még jobban hiányzik.

Négy-öt éves lehettem, amikor egy bábszínházi próbán ültem bent, mert Kovács Ildikó rendszeresen próbagyerekeken tesztelte a készülő előadásokat. Nagyon megijedtem, majd hangosan nyugtattam magam, és mindenkit, aki körülöttem volt: „Nem kell félni, mert ezt a farkast Tátám írta”...

LZs: Írod, hogy a darabjának próbáján ott ültél a bábszínházban. Gondolom, édesanyád révén kerültél oda. És ő, édesapád magával vitt – iskolába, szerkesztőségbe? Sétáira, útjaira? Barátai közé? Voltak barátai? Kik jártak hozzátok?

PK: Igen, édesanyám a bábszínházban dolgozott... Kicsi voltam, amikor a szüleim elváltak, és én édesanyámmal laktam. Édesapámmal majdnem naponta sétáltunk. Leginkább a Sétatérre jártunk. Eregettük le az árokban csordogáló vízen a száraz leveleket, s lestük, amikor megjelent a kicsi híd másik felén, nagyokat csónakáztunk, mert szeretett evezni s közben mesélni. Legelevenebb emlékem, amikor a hóna alá kapott, szaladt velem, s bedobott az összegereblyélt avarkupacokba, vagy csatakiáltással végigcsúsztunk a sétatéri több méteres csicsonkákön. Volt egy nagy vasszánkó, most is megvan, vitt szánkózni a Békásba. Nagyon gyorsan mentünk. Olyan jól keveredett bennem a félelem és a biztonságérzet ilyenkor.

Sokat hintáztatott, vele a szokásosnál magasabbra lendülhettem.

A Fürdő utca és az Arany János utca körüli kerítésnek van egy keskeny kőpárkánya. Mindig körbe akartam járni. Fogta a kezem, én pedig minden kapunál leszöktem, majd a kapu után visszaemelt a párkányra, és lépegettem a párkányon a következő kapuig. Mondta, majd menyasszonyi ruhában is körbevisz.

Nagyokat sétáltunk a Botanikus kertben is. Növényeket, bogarakat néztünk, és mesélt a Békahercegnőről, aki a melegházak alatti kicsi zöld tóban lakik.

Amikor már egyedül jártam a városban, akkor sokszor bementem hozzá a zeneiskolába, amikor órája volt. Pár percre. A kapusfülke mellett volt legtöbbször órája, egy tornácsos teremben. Ott váltottunk gyorsan pár szót, ezalatt fél füllel hallgatta, ahogy a tanítványa bent hegedült a teremben.

Néhányszor voltam vele pisztrángászni Hideg-Szamoson. Ő legyezett, én meg szedtem a virágcsokrokat. Megtanította, melyik fűszál jó megkötni a csokrot, és hogy tekerjem, hogy ne a virágok szárát melegítsem a marokban hazáig, hanem a fűszállal fogjam a csokrot. A legtöbb halat teljes

kétségbeesésemre visszadobta, de a pár méretes hal hasába fenyőágot tettünk. Szalonnát ettünk vereshagymával, tüzet raktunk „egy gyufával”.

Bajorékhoz vitt el, a barátai közül. Erre határozottan emlékszem. Baltazár kutyára is, a dalmatára.

Mindig szerettem volna, hogy elvigyen a Duna-deltába. Mondta, nem nekem való az, ahogy ő járja a Deltát, még kicsi vagyok, meg kényes, és amúgy is megennének a szúnyogok. Aztán nagyobb koromban én nem kértem rá, vagy nem is tudom... mindenesetre ezt nagyon sajnálom, hogy nem jött össze.

Nagyváradra mentem el egyszer vele, 1988-ban. A Kortárs színpadon adták elő az *Őszi monológ* című versösszeállítást, és volt egy jó beszélgetés is vele. Most, hogy erre gondoltam, az az érzésem, hogy lehet, ezért is szeretem annyira azt a várost?

Barátai? Igen, voltak. Érzékeny ember volt. Gyorsan szeretett és gyorsan tudott csalódní is.

Bajor Andorral, azt hiszem, igazi barátok voltak. Szerette és tisztelte Bandi bácsit. Nemrég olvastam a verseket, amelyeket neki írt. Bátyójának nevezte.

Szilágyi Domokossal jó barátok voltak. A *Csillagvirág* című filmben mesél arról, milyennek ismerte meg Sziszt, hol és hogyan ismerkedtek meg. Együtt írták a *Fagyöngy* kötetet, a Deltában is voltak együtt, ott lett Szisz a Kapitány, apám meg a Kormányos. Hajónaplójukat *Ignác és vidéke* cím alatt írták. Sokat leveleztek.

Horgászbarátai közül a leghűségesebb és legjobb barátja Marius volt, a medve öcsi. Apám volt a medve bátyó.

A *Nádiringó* kötet borítóján egy csónakban alvó lipován emberről készült fotója van. Senja Lovinnak hívták. Sok levél maradt tőle, azt hiszem, szép barátság lehetett...

Fiatalabb korában kocsmákban szeretett írni. Sok emberrel volt kapcsolata, most kavarnak a nevek, de sajnos nem tudok hitelesen beszélni a barátairól. Egy-egy ember eszembe jut, akiről esetleg többet hallottam egy ideig, de ezek mind töredékek, sajnos.

Ahogy teltek az évek, egyre zártabb életet élt. Nem járt sokfelé. Otthon ült leginkább, és otthon írt. Hozzá jöttek azok, akik találkozni akartak vele.

LZs: Mi lehetett zárkózottságának az oka? Beszéltek erről? Egyáltalán, mennyire nyílt meg előtted, úgy értem, megosztotta-e gondjait, bajait veled? Beszélte-e arról, milyen volt a börtönben? És az írásról? A versekről? Az övéiről és másokéről? Beszélte-e a művészetéről?

PK: Nem volt dolog, amiről ne beszéltünk volna. Gondjait, bajait megosztotta, igen, csak hát én 26 éves voltam, amikor meghalt. 59 évesen.

Láttam szomorúnak, boldognak, dühösnek, büszkének, gyengének, gyöngédnek, reményvesztettnek, csalódottnak, derűsnek, békésnek, kétségbeesettnek, féltékenynek, erősnek, bölcsnek, és mindig hiteles volt, amit láttam.

Szenvedélyes ember volt, és őszinte. És nagyon egészséges humora volt.

Ha beszélgettünk, bármit mondhattam, bárhogyan, mert tudtam, ha nem is ért egyet velem, akkor is elmondhatom, és ő is elmondja a véleményét. Nem azt mondtuk egymásnak, amit a másik hallani szeretne. A szavak tartalma volt a fontos, nem a jelentése. Ha azt mondta: „Mi van, megint vigyorogsz, mint egy cseléd?”, tudtam, tudja, hogy szerelmes vagyok, és ettől boldog, és a cinkosom. Ha mondta, tartsam a pofámat, és ne felejtsem, „fiica banditului” vagyok, teljesen világos volt, mit jelent.

(1986–87-ben volt egy osztálytársnőm, akivel együtt szöktünk ki cigizni szünetben, de alig beszéltünk egymással. Most az Egyesült Államokban él, és úgy hozta a sors, hogy a karantén alatt írogatni kezdtünk egymásnak. Így tudtam meg, hogy az édesapja is ugyanabban a börtönben volt. A halálbüntetést úszta meg. Nem nagyon mesélt, de azt Ági tudta, hogy az apját is a vallatója banditának nevezte.)

Apám sokat mesélt a börtönről. Részletesen, és valahogy az volt az érzésem, mintha bizonyos mértékben újraélné azokat a helyzeteket, érzéseket. Közben meg tárgyilagosan kommentálta, és kiegészítette azzal is, amit utólag gondolt. Például, hogy egyszerűen szerencséje volt azzal, hogy kemény fizikuma volt, ezért jobban bírta a fizikai fájdalmat, mint mások, és a pszichikai terrort is. Senkit ne ítélek el a látszatok alapján, mert sohasem lehet tudni, ki mikor törik össze egy vallatás alatt, és „köp”. A részizgazságok veszélyére is figyelmeztetett. Lehet, ezért nem is akarom elolvasni a dossziéját. Sokszor kérdezték, miért nem kérem ki. Nem vagyok rá kíváncsi, elég az, amit tőle tudok, a többit már én értelmezném, s nem akarom. A lányom viszont el szeretné olvasni, őt érdekli. Ennek örvendek, és úgy gondolom, teljesen más az ő helyzete. Arra is gondolok, hogy érdekes lesz tőle hallani, ő mit gondol, mi fontos neki. Apám két évet ült Szamosújváron, tizenhat és fél éves volt, amikor letartóztatták. Két fiam van, az egyik már jóval idősebb ennél, az öccse nemsokára lesz annyi idős... kegyetlen csak rágondolni is arra, ami az IKESZ-esekkel (Illegális Kommunista Ellen-es Szervezet) történt.

1991-ben a *Mesagerul Transilvan* című újságban megjelent egy cikk, amelyben azt olvashatta, hogy ő, Palocsay „Szigmond” „acțiuni iredentiste cu manifește și arme” miatt volt börtönben. Ezen soha nem tudta magát túltenni. Haláláig visszatérő sérelme maradt. Összetörte.

A dzsungel törvényeiben hitt, inkább lett volna medve, mint ember szerintem. Vagy szamár. Ez a kettősség megvolt benne emberként is. Az írásaiban is sokszor szólal meg az ő hangjukon.

Mesélte, volt gyerekkorában egy farkaskölyke és egy kutyája. Cibere és Néró. Mindkettő szerette az érett ringlőszilvát. A két állat, a szilvafa alatt, hasonfekve, békésen leste, mikor kinek a területére szottyán a szilva. Azt megette. Kettejük közt volt egy sáv, oda egyik sem ment, tiszteletben tartották egymás vadászterületét. Valahogy így élt ő is az utolsó éveiben.

Különleges életmódja volt. Rendkívül egyszerű, rendszeres, de ugyanakkor szabad és öntörvényű. Amióta mi is itt lakunk, ahol ő élt, én is ritkábban vágyom az emberek közé. Nyugalom és csend van. Ihletadó, és mindig van, aminek örülni lehet. Jó itt a kertben, a növényeinkkel, kutyáinkkal, családommal... teljesen meg tudom érteni apámat. Alig várta, hogy hazaérjen, felvegye a pizsamáját, és írjon, piszkálja a kertjét, vagy diskuráljon valakivel, vagy akár riasszon a diófáról egy csókát a fürdőszobaablakból a csuklótámaszos parittyájával. Azt tegye, amit a szíve diktál.

Rendkívül fontos volt számára az őszinteség, az adott szó, a becsület és a pontosság. Sután boldogult az emberi játszmák és a formális szabályokat igénylő kapcsolatokban, rendszerekben. Komolyan vett sokszor olyan dolgokat, amelyeket mások csak felszínesen, felelőtlenül mondtak. Egy egyszerű kérvényét a csatornázási vállalathoz, ha elolvasnád, látnád, hogy az is irodalom. Személyes, és tele van szenvedéllyel. Nemrég olvastam egy 1992-ben írt pályázatát. Tartalmilag már az első két sor után meggyőző, érdekes, egyedi és felkavaró, de ha formailag tekinti valaki, használhatatlan. El is utasították. Innen is eredt sok csalódása.

Verseiről beszélünk, igen, és a másokéről is. Szerette felolvasni az írásait. De más szövegeket is. Akár telefonon is. Vagy jegyzetekkel teleírva ideadott egy kötetet, becédulázva, mit olvassak el belőle. Képzőművészetről és zenéről is sokat beszélgettünk. Rajzoltunk együtt, főleg suputyákat (nyulakat) és növényeket. Holbeint, Rembrandtot, Caravaggiót, Van Goghot, Chagallt néztünk. Sokszor énekelt, ha együtt voltunk. Legtöbbször a *Tavaszi szél vizet áraszt*-ot (ez volt az édesanyja kedvence), Simon and Garfunkel: *El Condor Pasa* dalát dúdolta vagy füttyölte, és az *Animals Felkelő nap házáat...*

Emlékeim szerint összesen kétszer hallottam hegedülni. Egyszer Vivaldit és egyszer Bachot játszott... 2010-ben, születésének 75. évfordulójára Márton Zoltán fényképész barátunk előhívta néhány régi előhívatlan negatívját apámnak, és kinagyította az addig ismeretlen fotóit. Különlegesen szép anyag gyűlt össze, amit a Reményik Galériában állítottuk ki. Ott a megnyitón szólalt meg még egyszer a hegedűje. Egykori diákja, Csép Anna muzsikált rajta. J. S. Bach *Andantéját* játszotta a 2. *Szólószonátából*. Szerette Annát. Ő mesélte, hogy minden óra elején bemutathatta az egyik maciját, és a hegedűórát egyik versével zárta. Vallotta, hogy nemcsak muzsikával kell hegyezni a „tücskök” fülét, hanem irodalommal is. Nemcsak a hegedűtudásuk fontos, hanem az is, ahogy gondolkodnak, ahogy beszélnek, milyen gazdag a szókincsük. Ha a Deltából hazajött, selyemmasnit hozott a hajába, jókat beszélgetett az édesanyjával a szünetekben, és most is emlékszik, hogy nem szidta le, amikor elhagyta a vonóját.

Szerette a gyerekeket, komolyan vette őket, és ezért jól egyezett velük. Sok jó gyerekportrét is fotózott.

LZs: Vajon honnan hozta azt a sokféle tudást, aminek a birtokában volt, nem beszélve a tehetségről, igazi nyelvteremtő költő volt. Mesélt-e szülei-ről, iskoláiról, arról, hogy mi szeretett volna lenni?

PK: Nagyon szép helyen, Tordaszentlászlón született. Kisgyerekkorában sokan vették körül. Volt mit és kit megfigyelni, sok tapasztalatra tehetett szert ebben a környezetben.

Édesanyjáról sok emléke sajnos nem maradt, fénykép is csak kettő maradt meg. A legerősebb emléke a hangja volt, mert nagyon szeretett énekelni.

Nagyapja, a kőfaragó bandavezér lehetett az első férfitársa. Őt is korán elveszti, „ki hoz nekem ezentúl gombát?”, sírja el magát a nagyanyjának.

Két erős és bölcs asszony, Piroska nagyanyja és Kati nénye, a Vén Kánya gondoskodnak róla, segítik az édesanyját.

Kicsi korában már fene eszes kölyöknek tartják a faluban, fúrfangosnak, és olyannak, aki előre kifundálja mások eszejárását, gondolatait. Óvodáskorú sincs, amikor már önállóan boldogul a faluban, egyedül csatangol az erdőben, bivalyokat terel. Megfigyeli a természetet, korán tapasztalja meg az önállóságot, a szabadságot és a felelősséget.

Húszévesen karácsonyeste jegyzi naplójába:

„Úgy szeretlek, Gyöngyvirág... rég láttalak. De jó lenne gyermek lenni, örülni, várni az angyalt, a csengettyűszót, megköszönni az ajándékokat, csillagszórót gyűjtani. Egy boldog apukának, Mamukának ajándékot adni, örülni énekelni. Nem lehet, nem, nem. Őt szál gyertya ég. Még égnek, de

el fognak aludni, elfogynak egyszer. A Megváltó nem jön, ő is meghalt. Csak emlékét őrizzük, sóvárogjuk. Én nem tudok imádkozni. De érzem a harangzúgást, az ünnep súlyát. Iskolába kellett volna mennem, nem mentem. Nem tehetünk róla. Gyermekéveim emlékei táplálnak csupán... érzem a szaloncukor szagát, látom a feldíszített karácsonyfa kedves alakját. Vajon az én gyermekeim (ha lesznek) boldogok lesznek? Ha igen, akkor én is. Így akarom!!! és Gyöngyvirág is. Reggel gyakorolok.”

Kolozsvárra került, az édesapjához és a nevelőanyjához. Továbbra is a természet közelében maradt, mert apja kertész volt. A sokféle növény mellett mindig voltak kutyái, és más állatkölyköket is nevelhetett.

Nagyapja, Palocsay Sándor, az öreg tűzoltó is különleges figura. Sok anekdota maradt utána.

Sokat dolgoznak együtt a kertészetben édesapjával, Rudolffal, együtt vadásznak, horgásznak. És diskurálnak. Naplójában sokszor említi a beszélgetéseket. Apja tehetséges, autodidakta ember volt, önerőből képezte magát, és szerencsére volt lehetősége jó mestereket választani magának, akiktől rengeteget tanult. Schulz bácsi, a kackiás bajuszú kolozsvári kertész fényképe máig a nappalink falán van, mellette az a barométer, amit ajándékba adott tanítványának. Rudolf pár évet járt csak iskolába, de élete végéig tudatosan és módszeresen képezte magát. Tanult, és mint minden természetjáró ember, kíváncsi volt, és jó megfigyelő. Szobafestőként kezdte, majd tűzoltó volt, a zenekarban flügerhornon játszott, de hegedülni is tudott, szépen nótázott. Jól rajzolt, festett, és sok feljegyzése maradt meg kimásolt versekkel vagy saját irományokkal. Sakkozott, focizott, tekézett. Megfigyelt és kísérletezett egész életében. Különböző típusú rádiókészülék, egy patefon és több generációnyi fényképezőgép maradt utána. A zenehallgatás és a fotózás fontos esemény volt a család életében. Nevelőanyjának „nemcsak fia, vastag hangú lánya is volt”, írja édesapám, mert együtt végzik a házimunkákat, és operába is együtt járnak. Az operába, koncertekre kottát visz: „Délelőtt az operában Mendelsohn Oktettjét hallgattam, kísértem partitúrából. Nagy élvezet volt minden hangszert követni...”

Értékrendje ebben a családban alakul tovább, ahol, ha a kút falának locsintja a maradék vizet a pohárból, figyelmeztetik, a zöldre öntse, és ha természetjárásból hazajön, a kalapját mindig megtölti vadvirággal. Ha most visszagondolok, melyek azok a gyerekkori tanításai, amelyek egyből eszembe jutnak, az első kettő ez: egy gyufával tüzet rakni, és a második, ha földes a kezem, akkor nem mocskos, hanem földes, mert csak az a mocskos, amit

az ember csinál. Hasznomra volt és van mindkettő. És nemcsak akkor, ha szalonnát akarok sütni, vagy kapálom a kertet.

Két napló maradt utána, az egyiket 1954–55-ben írta, a másikat apja halálakor kezdte el. A korábbiak az első bejegyzése: „Ma 1954. szeptember 5. Két év... mintha két rövid nap lett volna. A tegnapelőtt este léptem vissza újra az életbe megváltozva sokban, ismervén az embert, szenvedést s más egyebeket. De valamit mégis ott felejtettem... gyermekéveim kinőtt cipellőit, s mindössze ezt az apró versikét hoztam magammal. Hadd legyenek ezek az első sorok, hadd vigyék magukkal rossz emlékeit, gyermekkorom bús vadvirágait.” 19 éves, és a szamosújvári börtönben töltött két évet.

Apám bármikor mesélt szívesen bármiről. Nagyon szeretett beszélgetni, mesélni és másokat hallgatni. Most a naplója mesélt helyette. A lányom is elolvasta a nagyapja naplóját. Arról beszélgettünk, milyen érdekes, hogy Zsigabának szólítja magát már 19 évesen.

A szereplőknek virágnevük van. És néhányan a valós nevükkel szerepelnek, tehát egyszerű követni a történeteket. Megrázók azok a részek, amikor arról ír, milyen nehéz két év börtön után folytatnia azt, ami erőszakosan megszakadt. A legnagyobb gondja az iskolával van.

Nem találja a helyét. Fél az érettségítől, iskolát kell váltania, közben keményen dolgozik a kertészetben. Fizikailag is nyomot hagyott ez a két év, a lelkiekről nem is beszélve. Szeretetre vágyik, boldog akar lenni. Mint minden 19 éves, csak ő már sokkal öregebbnek érzi magát a koránál. Zeneiskolában akar tanulni, de érzi a hátrányait. Későn kezd, és a kezén nyoma van a sokkilós kalapácsnak. A kovácsműhelyben sérültek az ujjai, a börtönben kimaradtak a rendszeres gyakorlások. Fegyelemmel és kitartó munkával próbálja pótolni. Napi rendszerességgel, hajnalban kezdi a gyakorlást. Van, amikor bizakodón írja: „Remélem, Kikirics kisasszony nem fog elhagyni, s kedves Matyim segítségével boldogan fogunk vándorolni a szeretett zene világában.” Ezt szeptember másodikán jegyzi. Kikirics a lelkiismerete, Matyi a hegedűje. Vannak rémes napok, amikor nem tudja, mi van vele: „kínlódva gyakoroltam, (...) olyan nehezen játszottam az új lelkét, hogy kételkedni kezdtem minden tudásomban, azok a trillák... bizonytalan ... figyelmetlen. Ilyenkor nem tudok magamon uralkodni, úgy visz a lehangoltság, mint forgószelel a pelyvát...” Másnap pedig: „Fáradt vagyok, de a muzsika az első. A pattogó kályha mellett egész de. nyugodtan gyakoroltam. Berágtam azt a három kacifántos etűdöt.”

Retteg az orosz-, a román- és a matematikavizsgáktól. Egyik bejegyzésben azt írja, a dátumokat is betűkkel írja, csak ne kelljen számokat ír-

nia. Akkor vettem észre, valóban minden bejegyzésben szavakat írtam számok helyett.

„Az ember kíváncsi. (...) Ilyenek, hiába, a XX-ik század fiataljai. Hadd kiáltsanak kígyót-békát az öregek... igazuk van! Az élet tele van titkokkal s furcsaságokkal, minden érdekel (kivéve a matematika!).”

Idegennek érzi magát a nála sokkal fiatalabb és éretlenebb osztályközösségben, és emészti magát, hogyan pótolja majd azt a rettenetes kimaradást. „Első elméleti órák tanulságosak! Minden időmet igénybe veszik az órák. Az a hosszú út. Se tanulni, se gyakorolni nem lehet. Az este is lefekszem, hogy 4-kor felkelhessek, de 11-kor éjjel az almatolvaj katonákat kell vadásznom apámmal. Egyet meg is fogtunk a fa tetején, haton voltak, ez majd elmond mindent. Mulatságos hajsza volt éjszaka. No meg egy kicsit veszélyes is. A vége az lett, hogy négykor nem hallottam az óra csengését. Sajnos. De ma, ha török, ha szakad, pótolom a gyakorlást. (»Kutyaszart nem ér, és főleg az a baj, hogy magasan intonálsz...«) Tönkretesz, megbolondít a tudatlanság. Tanulni kell. Könnyörtelen piszok, akaratos, macacs és elégedetlen kell legyen az ember magával szemben, hogy aprónként kisajtolja magából azt, ami kell. Kényszeríteni kell, amikor nem akar. »Múszáj Herkules«...”

Olvasgattam a naplót, és azon gondolkodtam, vajon valaha is megnyugodott-e a lelke mélyén, hogy „bepótolta” a két évet? Sok év múlva, amikor már nekem mesélt a börtön évekről, inkább arról mesélt, mit kapott ebben az időszakban. Mit tapasztalt, és milyen különleges találkozásai voltak, miben erősödött meg, mit tanult, mi tisztult le benne. Ezért is esett most nehezemre válaszolni a kérdésre, a naplót olvasva összekavarodott sok minden, tele lettem én is kérdésekkel, inkább, mint válaszokkal...

„Küzdök, harcolok, míg valami lesz belőlem! Nem akarok a szürkek hegedűse maradni”. Sokat elmélkedik a boldogságról, tépelődik, milyen úton menjen tovább. A szürkeség ijeszti leginkább. A közép-szer.

„Egyelőre várok, főleg tanulok, szimatolok, s mikor már én is tudok valamit, a középiskola elvégzése után útnak indulok. Érdekes beszélgetések. Gyula bá (a vén cimbor), Tibor bá és köztem. Ez is nagyszerű trió. (Az elveszett tehetségek összeesküvése, mondom. Te vagy az egyedüli, ki fiatal vagy, anyagi alapod van, s fejlődhetsz, mondja cimborám. Valahogy nagyon kellemes a társaságuk. Tibor bát majd külön jellemeznem kell. Még jobban megismernem. Sokat tanulhatok tőlük.)”

Érdeklő a zeneszerzés is, saját zeneművet komponál, be is mutatják baráti, szakmai körben. „Ma éppen a *Bánk bán* c. drámát elemeztem (jegyre),

a fiúk azt mondták, hogy a tanárnőt is lepipáltam... hm. (Én ugyanis Nagy Gézától tanultam elemezni ezt a művet...) A darab zongorakísérete készül. (...) Érdekes lemezeket hallgattam az iskolában. Ma hallottam az első Richard Wagner-opera egyik részletét. Csodálatba ejt ez a muzsika. (A *Bolygó hollandi* nyitánya) Hát ilyesmire képes egy ember? Ily hatalmas tud lenni. S még azt mondják, hogy porszemek vagyunk.”

A naplóból egyik kedvenc részem, amikor szakítanak Nefelejts-sel, és szavak helyett „piano” jeleket ír: „Eljött a nap, Nefelejts, sétáltunk. Elmondtunk mindent egymásnak. Nem írok semmit. Majd máskor. Egy fejezetben. Aminek címe Nefelejts lesz. Most hét pianót teszek neve után: Nefelejts P P P P P P P...”

A verseiben használt későbbi vonalak, szünetjelek jutottak eszembe, amikor ezt láttam.

A börtönévek után gyakran érez hangulatingadozásokat, és lelki fásultsággal vagy testi bajokkal küzd: „Beteg vagyok. A májam fáj. Alig tudok enni, fél arcom szakad le a fájdalomtól, lábam, reumám is kínoz.”

Rengeteget olvas (Heine úti jegyzeteit csodálja). És ír. A muzsikálás mellett ilyenkor a legboldogabb.

„Nem találok egyensúlyomat. Legjobb lenne elmenni valahová messze egyedül, csak írni, írni. (...) Sok önvád tehetetlenség. Magam sem tudom, mit akarok, mi a célom. A szépért kell küzdeni, de melyik utat válasszam? Hol maradjak? Zene vagy irodalom? Talán festészet?”

Legfontosabb számára az apja, akinek a véleményét feltétel nélkül képes elfogadni, vagy képes határtalanul szembeszegülni vele. „Apámmal sokat beszélgetünk. Elmondtam neki érzéseimet. Most voltunk talán először őszinték egymáshoz. Tanulni nyelveket egyelőre, mondja – igaza van. Már ő is megtört, írni kell. Írni, írni! a fiók számára. Eljön a megértés ideje is, amikor majd nemcsak fiókom számára írhatok. Tudom, érzem tehetségem. Északi zuzmóként kell átvegetálnom pár évet.”

Az új év első bejegyzése is az írásról szól: „1955. jan. 1. Írni kezdek! Novellákat, meséket, mindent.”

Ahogy 19 évesen tele van bizonytalanságokkal, kételyekkel, minden visszajelzésre roppant érzékenyen reagál, ez így is maradt a későbbiekben is. „Székely József igazgató úrnak olvastam elbeszéléseimből. Tetszett neki, nagyon szerette írásaim. Sok szerencsét kívánt, hisz bennem! (...) Irodalmi kérdések bolygatnak csupán. Dáné mester az arisztokratikus, magába zárkózott irodalmat hozza fel hasonlatként írásaimra. Igaza van, de mit írhat ma az ember? Ha magába zárkózik, ilyen bírálatot kell kapnia? Ha-

bár ez nálam nem volt egészen tudatos. A kritikusnak tudatosítania kell az író előtt mindazt, mi ösztönszerű, vagy csak sejtető.”

Tehetségesen fest, rajzol, az apja tanította erre is. Apaként az együtt töltött idő nagy részében velem is ezt csinálta. Főleg iskoláskoromig. Rengeteget rajzoltunk, festettünk együtt.

„Sok pénzt adtam ki olajfestékre, de megérte. Kívánom, éhezem a színeket.” Rettegi a szürkéséget, a szürkét, a savanyút, az ecetszagot.

A zeneiskola igazgatója, Guttman Mihály véleménye is erőt ad, bátorságot. Boldogan jegyzi le a véleményét: „A fiú tehetséges, a jövő zenei reménységei közé tartozik.” Biztatja, legyen nagybőgős: „Guttman megnézi kezem, jó bőgős lennék, mondja. De én nem szeretem.”

Sajnos a naplóból nem derült ki, mi történt, miért kellett elhagynia a zeneiskolát. Sajnos nincs, akitől megkérdezhetném.

„Ez a két nap rettenetes volt számomra. Egymásután kínoztak a gondolatok. Mi lesz velem? Mikor érettségizem? Még három évet várjak? 23 éves koromban érettségizem? Nem lehet. Bementem apámhoz, s megbeszéltek. Nem hitte, hogy sikerülni fog a tervem, de sikerült. Őrült módjára futkostam egyik iskolából a másikba, a tanügyhöz, s du. már be is voltam iratkozva a X-ik osztályba magántanulónak. Ha minden jól megy, az idén érettségizem. Vagy megbukok. Már december van. (...) Valami úgy szorította a torkom... a sírás talán? Mikor Guttmanntól elbúcsúztam, csak annyit mondtam: Tanár úr, én csak muzsikus leszek! – Jól is teszed, fiam. Csodálkozott – elmentem. A régi kolostor apró szobáiban itt egy zongora, ott egy klarinét, máshol hegedű, trombon hangjai vegyültek össze. Én már nem tartozom ide? Irataim zsebemben voltak. Gyorsan távoztam, nem néztem vissza. Az úton a hangszóróban egy nagy szimfonikus zenekar játszott. Csak most jöttem rá, mennyire szeretem a zenét. Nem is vártam ezt a nagy hatást. Muszáj küzdeni. Minél hamarabb mindent. Gyöngyvirág vár. Meg kell nőszülni... pedig ágyában hirtelen befordult, s ő is sírni kezdett csak egy pillanatig. Mindenki örül, hogy sikerült elintéznem a beiratkozást, de csak magam tudom, hogy szerettem azt az öreg, késő estig muzsikáló nagy házat...”

„Munkásliceumba iratkoztam, ez a legelőnyösebb, mondja az igazgató. El is mentem az órákra. A fiúk nagyon örültek, Endre mellett ülök. Talán sikerülnek a dolgok, csak meg kell nyomni őket.” Decemberben történik szintén: „Ma iktattak be a munkások soraiba. Minden menne, de egész nap nem tudtam gyakorolni. Végleg beírtak, már a naplóban is szerepelek.

Gyöngyvirágnak vittem 3 szál kedves tearózsát köszönetképpen, összeborzolta hajam, s ha nem jön a szobába senki, még puszi is lett volna. Órák

után a Mesternél voltam. Bach *Chaconne*-ját és Strauss *Kék Duna keringő*-jét játszta el karácsonyi ajándékként a hallgatónak.”

Nem azzal foglalkozik, amivel szeretne. A frissen létesült kísérleti állomásban kell dolgoznia az édesapja mellett. A kertészet alkalmazottaival együtt ássa közmunkában az árkokat, mindezt januárban, hóban, a gázcsövek bevezetéséért. Nem marad ideje hegedülni, írni.

„Egész nap munka, munka gladioluszpucolás, gázcsövek lerakása stb. Mind nekem való dolgok...”

„Munka, munka! Megjött a gáz. Ma este írtam. Olyan jólesett.”

A naplója egyik főszereplője a hegedűtanára, akit Mesteremnek nevez, vagy Kary bának. Rengeteget tanul tőle: „A Mester elárulta a Bach Chaconne-ban levő húrrol-húrra átmenő változatok kötésének titkát. A hatás gyakorlatban is meglepő volt.” „Este a Mesterrel beszélgettem hevesen, meghittent, barátságosan, igaz szívvvel, lélekkel filozofáltunk”. „Jövöm a zene, hegedülni tanulok nála, s közben a konzervatóriumba iratkozom. A dirigálást ajánlta nekem. Emellett majd énekelni is fogok. Holnap majd minden elvállik.”

Mindenkitől tanulni akar. Ő is tanár lesz később, az a képesítése, de a naplóból kiderül, hogy 19 évesen eszébe sem jut ez a pálya. Pedig folyamatosan a jövője izgatja, az, hogy boldog ember akar lenni. „Nefelettséssel érdekes beszélgetésem volt. Nem szabad udvarolni senkinek, azaz senkinek sem mondom többet, hogy szeretem. Mindig tisztának, fölényesnek és újnak kell maradjon az ember a nők előtt. Ahogy őszintén elmondtad, mit érzel, már kicsavart citrom vagy, mit eldobnak. Erős leszek. (...) Ma megmosakodtam, s különös gondolddal öltözködtem. Nem hagyom magam, látom, az én igazi énemre hamar ráunnak. Több hidegség és kevesebb őszinteség. Kevés duma. Csak akkor fogok véleményt mondani, ha kérdeznak. A ma is csak úgy elment. Dolgoztam és diskuráltam a telepátiáról, spiritizmusról. Csodálatos dolgokat hallottam... Kezdek kételkedni az anyag anyagiasságában.”

A kérdésedhez visszatérve, még azt tudom felidézni – ez már a saját emlékem –, hogy állandóan olvasott, jegyzetelt, a könyvei is tele vannak megjegyzésekkel, jegyzetekkel. Nagyon sok teleírt füzet maradt hátra. Ezekben verstémák, idézetek, jegyzetek, töredékek vannak. A Ballagi-féle Magyar nyelvészótár mindig az íróasztalán volt, de olvasott szakácskönyvet, David Attenborough-t, bármit, előítéletek nélkül, kíváncsian. Kaptam tőle ajándékba az 1930-as években kiadott szabás-varrás zsebszakkönyvet, nagy vasos, Zichy illusztrálta *Az ember tragédiáját*. És továbbra is beszélgetett, diskurált bárkivel, bármikor, és megfigyelt.

LZs: Foglalkoztatta a megszűnés, a nemlét? A másvilág? Beszélgetetek ilyesmiről? Foglalkoztatta, hogy mi marad utána?

PK: Első dolog, ami eszembe jut most, az a *Hozományod* című vers. Most újraolvastam.

„Úgy érzem, nemsokára zuzmó leszek, amilyen a Vigasz Ágán terem.”

Visszagondolva, az az érzésem, mintha bármikor készen állt volna a távozásra. De ezt most látom így. Lehet, ezért nem kellett készülődnie, halogatnia a pillanatot, amikor az eljött.

Kiskamasz voltam, és emlékszem, anyai nagymamám már nagyon beteg volt. Sokszor volt, hogy én maradtam egyedül vele kettesben. Naponta jött édesapám, mesélt arról, hogy mire számítsak, mire készüljek fel, ha esetleg egyedül leszek, amikor meghal nagymama. Mik a teendőim, mire figyeljek, hogyan csináljam. Amikor valóban bekövetkezett az, amire gondolt, azon vettem észre magam, hogy mindent „tudok”... a teendők szempontjából is, de az érzéseim is a helyén vannak, segítenek. Nem ijedtem meg, nem menekültem, nem vesztettem el a fejemet, hanem hálás voltam, hogy abban a pillanatban együtt lehetek a nagymamámmal, akit nagyon szerettem. Többször próbált készíteni arra is, hogy ő sem él örökké... ez nem sikerült... nagyon nem sikerült, sajnos... azt hiszem, a legfontosabb ok technikai ok volt. Külön laktunk, naponta meglátogatott, én meg hetente egyszer-kétszer meglátogattam, de ez nem volt elég erre. Amikor én mentem hozzá, mindig olyankor próbálkozott, de most visszagondolva, visszakézből háritottam, nem hagytam. Nagyon hirtelen halt meg, teljesen váratlanul. Én meg nagyon fiatal voltam... És másodszorra vesztettem el úgy, hogy az első alkalom sem volt tisztázva még akkor bennem... most így érzem... és ez már sok volt... teljesen elhárítottam. Aztán gyermekeket szültem, teltek az évek, ez mind segített. A járvány alatt, most nyáron elővettem a hagyatékát. Az írásait, leveleit, naplóját. Mindent átolvastam. És most itt vannak a kérdéseid is... mindez tudatosította bennem azt, ami maradt utána.

Valahogy olyan volt életében is, mintha „albérletben” lett volna otthon, de mégis teljesen komfortosan... nem volt szokványos a környezete, nem alakította maga után. Teljesen szabadon és öntörvényűen élte az életét. Ott-honában, kocsmában, Deltában, utcán, bárhol... önmaga volt... most így látom... Mondta, ha a környezetével törődik, akkor nem marad ideje arra, ami valóban fontos neki, azaz az írás. Megörökölte a kertet – már ami megmaradt belőle – és a házat az apjától. Mindent úgy hagyott, ahogy volt.

„Házam fala repedezett, zsúfolt és beszédes,
de jómagamról mit sem mondhat
a fürkésző vendégnek,
hisz ahogy volt,
úgy maradt minden a helyén Apám után,
a festmények, goblenek, fényképek, trófeák,
kevés híján őt idézik – róla szólnak _____”
(*Élőfényben*, részlet)

Kántor Lacinak vannak nagyon jó fotói erről.

Amit a kert ajándékozott, annak nagyon örült. Az első hó vagy rügy, beérett szamóca, vagy óriás csórécsiga, cicus, cseresznye, vagy megosztotta velünk is, ha nem mentem fel hozzá, akkor lehozta, gyufásskatulyában a bogarakat, csigákat. A többszobás házból is csak egy szobát lakott. Azt is úgy, ahogy az apja halála után maradt. Arra épült rá az ő élete. Olyan volt a ház, mint egy múzeum... amihez nincs köze, de kötelességből őrizi... Minden mozdítás nélkül úgy maradt, mint az édesapja halálakor volt. Friss, eleven réteggént rákerült az ő világa, a kéziratokkal teli mappái, a könyvei, kottái. A Carpați-s csomagok és a horgászfelszerelése. Néhány leveskocka és a rajzaim, hímzéseim, bábjaim. Nem moccantott semmit, nem változtatott semmit a múlton. Friss virág, az viszont mindig volt minden pohárban, vázában. Most olvastam az 1954-es naplóbejegyzésben, hogy amikor az első saját szobáját berendezte, megfogadta, mindig lesz friss virág a szobájában a kottatartó mellett. Ha most visszatérek a kérdésemre, mit hagyott maga után – az jut eszembe, hogy a lányom, az unokája asztalán is mindig van friss virág.

Sokszor mondta, mindent nekünk őriz. A gyermekeinek. Nem volt az övé. Nem is tekintette annak. Nem volt szüksége rá. Kötelességnek érezte a megőrzést az apjával szemben és velünk szemben. Szenvedett is tőle. Nagy teher volt, amivel nem tudott mit kezdeni. A második napló erről szól. Hogy nem tud helytállni, nem tudja megvédeni azt, amit az apja létrehozott, és a halála után fokozatosan megsemmisül... Túl tisztán és naivan viszonyult mindenhez, ami történt. Bántotta a becstelenség, a hazugság, a hatalmi harc, az érdek, a kapzsiság, a mocsok.

Tudatos döntése volt. Ezt mondta. Vagy-vagy. Nincs ideje ezekre a dolgokra, és nem is fontosak neki. Hazajött a zenesuliból, átöltözött pizsamába, papucsba, estleg házikabátba, ha hideg volt, és jól volt. Tett egy friss virágot a kedvenc vázájába, főzött egy jó vastag zaccú török kávé, rágyújtott és írt. Rendszeresen és tudatos program szerint írt, mint ahogy zenészként is

gyakorolt. Napi penzumnak hívta. Rengeteget dolgozott, most azt mondanám, mintha érezte volna, kevés ideje van kimérve. Mindegy, ki jött hozzá, ő pizsamában fogadta a látogatóit is. Főzött ismét egy jó kávé, és diskuráltak. Aztán, ha valaki szerette, pont ezért szerette, aki meg nem, szintén ezért.

Sokszor mondta nekem, jelentőségteljesen a szemembe nézve: „Légy jó, de ne mindhalálig, csak ameddig muszáj.” Nem értettem egész pontosan akkor, csak tudtam, hogy a *Légy jó mindhalálighoz* van köze... s éreztem, ha én így gondolkodom, ahogy mondja, akkor talán nem halok bele valamibe a regény végén.

Mi maradt utána? Az írásai, a fotói és az emlékezete azokban, akik ismerték. És a hegedűje. Meg a bőrkabátja és a táskája. S az unokái. Akiket sajnos nem ismerhetett. Néha ránézek a fiaimra, és meglep a hasonlóságuk a nagyapjukkal.

Ugyanakkor úgy távozott, ahogy szerette volna. Hirtelen és élete teljében. Sokszor ír a szívéről, ahogy kalapál, ahogy jelzi a véget. Infarktuszban halt meg, elaludt.

Annyira jó, hogy leírt dolgokat... akár dedikációkban... ma kerestem verset a Facebook-oldalra, amit a lányommal kitaláltunk, és Advent első vasárnapjára volt több opció... reggeli teázás közben néztük. A férjem olvassa őket, majd mondja: „Ez az a vers, amit akkor olvasott fel, amikor először találkoztunk.” Édesapám mindig büszke volt a megérzéseire, hitt bennük. Engem is bátorított, hogy figyeljem őket, és bízzak bennük. Akkor is, amikor Andrászt megismertem, a megérzése vezérelte, azt mondta. Váratlanul jött hozzám – egyedül laktam akkoriban –, szokatlan időpontban, reggel korán. Jól meglepődtünk, megszeppentünk, ő meg mondta, hozott egy verset, amit aznap hajnalban írt. Kávéért kért, bemutatkoztak, majd leültünk hármásban, és elolvasta a versét. Azelőtt pár évvel volt egy olyan nap, amikor egy erős megérzés miatt a megszokott rutinján hirtelen változtatott. Nem a *Korunk* szerkesztőségébe ment előbb, hanem hozzám jött. Akkor robbant a kuktám a konyhában. Ha nem csenget, akkor én is ott vagyok a forró gőzben. Belépett, mondta, tudta, hogy baj lesz, és azért jött. Ezzel a mondattal jött be a kapun. Ez hiányzik. De pont ezért érzem azt, hogy most is köztünk van. Néha elolvasom, amit egy verse alá írt nekem: „Köldökzsinórod rég elvágta, atyamadzagod hezzád köt örökkön! Atyád.” Vagy: „Büszke vagyok rád! ölel: Tátád. Tudni A LEGTÖBB! – ne feledd!”

Igen, Tátám, de mit tudni? Kérdezném, s jó volna ezt most megbeszélni... S mert nincs itt, akkor előveszem az írásait, s úgy diskurálunk. Ott vannak a válaszok, sokszor megtalálom. Hála Istennek, itt maradtak utána.

Zoltán Gábor

HUSZONEGYESEK

Sok művészhez jól illik az évfordulós csinnadratta, hódolat. Meglehet, más-különb en évtizedekkel haláluk után senkinek eszébe se jutnának. Mészöly Miklósnak nincs szüksége rá, és Pilinszky Jánosnak sem. Amíg éltek, volt részük figyelemben, tiszteletben és szeretetben. Mégpedig mindezekből a legjobb, legértékesebb jutott nekik: az értőké, ráadásul nemcsak nemzedék-társaik, hanem az előttük járó és az utánuk jövő nemzedékbe tartozók ré-széről. Általában nem a hivatalos Magyarországtól kapták, hanem annak ellenében.

Nem mintha helyteleníteném, eleve fölösleges formalitásnak tartanám a centenáriumi megemlékezéseket. Életem egy korábbi időszakában, amikor szerkesztőként dolgoztam, feladataim közé tartozott, hogy jó előre át-tekintsem a közelgő kerek évfordulókat, és eldöntsem, melyekről fogunk megemlékezni, és hogyan. Akkor figyeltem föl rá, hogy érdekes egyszerre szemlélni az egy évben született írók életét és művét. Pusztán, mert egyívá-súként megközelítőleg azonos hagyomány-tömegre alapozhattak, és ha-sonló kihívásokkal találkozhattak, melyekre hasonló vagy akár ellentétes válaszokat adtak. Emlékszem csodálkozásomra, amikor rájöttem, hogy a hu-szadik századi próza két nagy hatású alakja, Ernest Hemingway (†1961) és Jorge Luis Borges (†1989) ugyanabban az évben, 1899-ben született – mennyire más az életük és a művészetük, az utóéletük! Ez a rácsodálkozás-om amiatt volt annyira erős, mert Hemingway és Borges világsikere nem egyszerre bontakozott ki, az amerikai író értéke igazán akkor emelkedett fel a világirodalmi tőzsdén, amikor az észak-amerikaié lecsúszott. Úgyhogy engem a legkevésbé sem zavar, hogy a kerek szám miatt foglalkozunk ezek-vel a szerzőkkel, ellenkezőleg, érdekesnek találom.

1921-ben született Karinthy Ferenc (†1992), Kristó Nagy István (†2010), Mészöly Miklós (†2001), Pilinszky János (†1981), Sarkadi Imre (†1961), Szene s Hanna (†1944), Szentiványi Kálmán (†1996) és Szigeti József (†2012). Mikor ezeket leírom, feltűnik, hogy 7 férfi szerző mellett 1 nőt

említek. Igen, az azokban az években világra jött írók közt ilyen volt a nemi megoszlás, amihez hozzá kell tenni, hogy sokat számított a születés helye is: a keleten világra jött nőkből kisebb eséllyel lettek írók, költők, mint a nyugatabbra születettekből, és nem meglepő, hogy a kistelepülések lányai szintén ritkábban léptek ilyen pályára a nagyvárosiaknál.

Szenes Hanna Budapesten született. Zsidó származású volt, és bár időben elhagyta Magyarországot, és eljutott a brit fennhatóság alatt álló izraeli területre, kiképzett katonaként mégis visszatért. Küldetése kudarcot vallott: a magyar területre érve elfogták, megkínózták és kivégezték. Költő volt, aki huszonhárom éves korára nem hozhatott létre nagy terjedelmű életművet, fennmaradt versei mégis jelentős hatást gyakorolnak a fiatalokra, Izraelben.

Szigeti József a többiekénél veszélytelenebbül, szinte problémamentesen élte át a háborút, ami után, marxista filozófusként, a berendezkedő kommunista rendszer szolgálatába állította képességeit. Ennek jegyében harcra kelt a párt vonalához nem illeszkedő művek és alkotóik ellen – így például Weöres Sándor személyében a megátalkodott reakciót állította pellengérré. Ötvenhat után művelődésügyi miniszterhelyettesi pozíciót töltött be, és részt vállalt a forradalmat támogató értelmiségiek elleni retorziók levezénylésében.

Szentiványi Kálmán nyilas volt. Amellett költő, aki a népi mozgalomhoz tartozott, ismeretségi köre a legnagyobbakat is magában foglalta. A háború után elkerülte a felelősségre vonást, és belépett előbb a Paraszt-, majd a Kommunista Pártba. Közben munkásőrként és besúgóként is szolgált a rendszert. Az irodalmi élet szereplőinek megfigyelése és befolyásolása volt a feladata, mialatt rendszeresen jelentek meg könyvei.

Kristó Nagy István kritikus, irodalomtörténész, szerkesztő és műfordító volt, amellett több évtizeden át besúgó. Mivel Kristó Nagy kapcsolatrendszere részben átfedte a Szentiványiét, nem egy esetben ugyanazokról a személyekről jelentettek egy időben, valamint olykor egymásról is. Természetes, hogy jelentései között Mészölyre és Pilinszkyre vonatkozó részletek ugyancsak előfordulnak.

Sarkadi Imre sem tudta, talán nem is akarta elkerülni a korszak politikai szervezeteit – ő parasztpárti és kommunista volt, de hosszú távon sem egyik, sem másik párt bizalmát nem tartotta meg. Csak negyven évet élt, ami alatt sokféle munkát végzett, amellett, hogy újságcikkeket, novellákat, regényeket és drámákat írt. Számos félbehagyott művet hagyott hátra. A megjelent szövegek és bemutatott színdarabok egy része igazi szakmai és

közönségsikert aratott. Sarkadi ugyanis feltűnően tehetséges volt, ami főleg drámaírói munkássága esetében fontos körülmény: az *Oszlopos Simeon* a korszak egyik legjobb magyar drámája, de az egész magyar drámairodalomban is kiemelkedőnek számít. Sarkadi Imre jól játszható karaktereket formált, igazi, erős színpadi nyelvet alakított ki, tudott egész drámákat elbíró szerkezeteket építeni, volt érzéke a konfliktusokhoz. Egy két lábon járó konfliktusrendszer csodálhatunk benne: parasztíró is volt, meg a modern, elidegenedett ember problémáinak ábrázolója is; állandóan foglalkoztatta a mitológia, miközben nyakig merült kora hétköznapi életébe, és elevenen ábrázolta azt; írt a szocialista realizmus kereteibe illeszkedő dolgokat, de egész munkásságát befolyásolta az egzisztencializmus.

Hozzá hasonlóan **Karinthy Ferenc** is egyértelműen tehetséges volt, próza- és drámaíróként egyaránt. Zsidó származása miatt negyvenégyben bujkálnia kellett. Édesanyját koncentrációs táborban meggyilkolták. Ezek után nem szorul magyarázatra, hogy lelkesen üdvözölte a felszabadulást, és a kommunizmus híve lett. Tőle távol állt, hogy kétes nyugati gondolatokat emeljen át a magyar kultúrába, eszébe se jutott a modernizmussal kacérkodni. Remek humora volt. Műveinek befogadása a széles publikum számára soha nem okozott nehézséget. Ismert és népszerű figuraként élvezte az életet. Idősödése egybeesett a kommunista korszak hanyatlásával, amit egyre rosszabbodó közérzettel élt meg. Azon gyötrődött, hogy mit eszik a világ, és főleg, hogy mit esznek a fiatal írók azokon a pályatársain, akiket ő igazából nem értett, és nem tartott elég jónak. Neki ugyanis nem jutott tanítvány, miközben Ottlikot, Örkényt, Mészölyt tisztelettel és szeretettel vették körül a fiatalabb nemzedékek legjobbjai.

Fölmerül a kérdés, hogy Mészöly Miklós és Pilinszky János miért fontosabb százévesen, mint ezek a kortársaik, sőt, miért voltak fontosabbak már ötven évvel ezelőtt is? Ugyanis pályakezdő korukban még nem volt egyértelmű, hogy ők fogják létrehozni a maradandó életműveket. Mindketten publikáltak azelőtt, hogy bevonultatták és a frontra vitték őket, a „névjegyüket leadták”, ám üstökösszerű felvillanásról egyikük esetében sem volt szó.

Először is túl kellett élniük a háborút. Persze, minden kortársuk élete veszélyeztetett volt, de ők, ahhoz képest, hogy „őskeresztény” származásúak voltak, a sűrűjébe kerültek. Honvédként az összeomló német birodalom területére kerültek. Pilinszky gyámoltalan volt, gyöngye testalkatú, nehezen viselte a megpróbáltatásokat. Szemtanúja lett annak, hogyan bánt a totá-

lis állam az alávetettekkel. Mészöly, aki testileg-lelkileg erősebb volt, és jobban illeszkedett a közösségbe, néhányad magával megszökött, és több száz kilométert tett meg hazafelé illegálisan. Otthonához közel fogták el az időközben hatalomra jutott nyilasok. Katonaszökevényként ki is végezték volna, de jó kapcsolatteremtő képessége és némi szerencse révén megúszta azzal, hogy büntetőszázadba osztva a frontra küldjék. Sorstársai közül sokan ottmaradtak. Fegyver volt a kezében, lőtt az ellenségre – egész hátralévő életében találgatta, hány embert ölhetett meg. Fogságba esett, kényszermunkaként oszladozó hullákat takarított el.

Közben nem írtak, és egy darabig utána sem. De élményeik velük maradtak. Mészöly éveken át álmódott a lövészárokkal és a folyékony tetemekkel, és amikor egyszer valaki rákérdezett, hogy miért tartja olyan görcsösen a kezét, azt válaszolta, hogy talán a talicska miatt, amelyben az emberi maradványokat szállította. Ráadásul olyan nővel kötötte össze az életét, akit a szovjet katonák sokszor és brutálisan megerőszakoltak, aki súlyos sérülésekkel terheltén élte le az életét.

Sem Mészöly, sem Pilinszky nem azonosult a háborúval, egy percig sem vélték úgy, hogy vállalható célok jegyében harcolnak. Nem tisztelték az országot és a hadsereget irányító vezetőket, nem hitték, hogy szent közösségi célokért küzdenek.

Ugyanakkor áldozatnak sem tekinthették magukat. Más művészektől és a kortárs magyarok tömegeitől függetlenül, *ők* érezték és gondolták így.

Innentől viszont nem beszélhetek egyszerre Mészöly Miklósról és Pilinszky Jánosról, mert ők is különbözőképpen éltek meg és ábrázolták a háborút, amit alapvetően befolyásolt a valláshoz és a hithez való viszonyuk.

Mészöly református volt, aki fiatal felnőttkorától nem hitt Istenben, a konfirmálás után nem járt templomba, ugyanakkor elfogadta azt az adottságot, hogy beleszületett egy közösségbe, egy hagyomány alapvetően meghatározta a gondolkodását. Némileg leegyszerűsítve úgy lehet fogalmazni, hogy alávetette magát a református mivoltából eredő korlátoknak. Időskorában ezzel magyarázta, hogy ő nem írhatott úgy, mint Örkény, olyan függetlenül és szabadon – mintha irigykedett volna azért, hogy a zsidó származású pályatárs hozhatta létre a *Tótékat*. (Ám ezt ki kell egészíteni azzal, hogy a református tradíció segítette is a munkáját, például a *Saulus* megírásakor.)

Pilinszky János ezzel szemben ragaszkodott a hithez, és támaszkodott a római katolikus egyház hagyományaira, spirituális erejére. Ebben nemcsak

e valóban egyetemes egyház gazdag múltbeli és kortárs értékei segítették, hanem az a körülmény is, hogy negyvenöt után a katolicizmus nem hatalmi, hanem támadott, veszélyeztetett helyzetben egzisztált Magyarországon. De pontosan Pilinszky János érzékenységre, az ő figyelmére volt szükség ahhoz, hogy ki tudja használni valaki a kommunista diktatúrában élő katolikus költő pozíciója által adott lehetőséget.

Pilinszky negyvennégyben nem írt verset, és hazatérése után sem rögtön volt rá képes. *Trapéz és korlát* (1946) című első kötete tartalmaz ugyan a háború után írott verseket, de a háborús élményeket feldolgozó nagy művek sora csak jóval később, a második kötetben, az 1946–1958 közötti időszakban keletkezett, *Harmadnapon* (1959) című kötetben bontakozik ki, azon belül is csak a második részben. E rész címe: *Egy KZ-láger falára*. Egyik remekmű a másik után: *Harbach 1944*, *Francia fogoly*, *Egy KZ-láger falára*, *Ravensbrücki passió*. Ugyanakkor, ha külön-külön nézzük a ciklus elején sorakozó verseket, láthatjuk, hogy témájukban újat hoznak ugyan, de a költői technikát tekintve nem: a magyar költészet meglévő, jól bejáratott eszközeit működtetik. Csak fokozatosan válik egyre eredetibbé és modernebbé Pilinszky János lírája. Viszont már itt, ebben a ciklusban található az életmű centrális darabja, az *Apokrif* is, melyen 1950-ben kezdett dolgozni, és amelyet '54-ben fejezett be, vagyis a kommunista diktatúra legsötétebb éveiben. Lassan, kitartóan írta, figyelmen kívül hagyva a kor zajgását, az indulókat, a csasztuskákat, a „Lobogónk: Petőfi!” jegyében verselgető kortársakat. Egyéni hangú és modern költővé vált egy olyan korszakban és közegben, ami egészen mást követelt meg a művészekről. Az, amit létrehozott, nem volt egyszerű és „közérthető”, bár a megszólalás ereje, szuggesztivitása meg tudta ragadni az olvasókat, és az is segítette a megértést, hogy Pilinszky folyamatosan írt prózai szövegeket a katolikus sajtó számára, amelyekben közelítette a magas művészet klasszikus és modern alkotásait az olvasók felé, érzékeltette, hogy a kortárs gondolkodók és művészek a hagyományok hű folytatói, nem fordítottak hátat a közönségnek, és méltók a figyelemre.

Noha nem hajszolta a népszerűséget, a hozzá fordulóktól soha nem zárkózott el, és ha kérdezték, mindig tudott érdekes és egyéni válaszokat adni – interjúi az életmű integráns részét képezik, és ez nemcsak utóbb vált nyilvánvalóvá. Megnyilatkozásai segítettek értelmezni költészetét, szerepét a világban. Ha felidézzük, hogy mit mondott némely művészekről, máris jobban értjük, miért vált ő fontosabbá számos kortársánál, és hogy a ha-

tása miért bizonyul tartósnak: „mindenáron jelen akartak lenni a világban, és ezáltal éppen a jelenlétüket veszítették el”.

A *Nyugat* harmadik nemzedékébe tartozó költők egyike, Radnóti Miklós szenvedéstörténete és a holtteste mellett megtalált füzetbe írt versei miatt a korszak megkerülhetetlen művészevé vált. Sok esetben felszínese a hozzá és emlékére írott művek, de Pilinszky e tekintetben is kivételes jelenség: ő valóban folytatójává vált Radnóti költészetének. Nemcsak a *KZ-oratórium* tanúskodik erről, melynek egyik szereplője tiszteletadásként az R. M. nevet viseli, hanem – nem feltétlenül tudatosan – az *Apokrif* is. Radnóti Miklós szeretett volna egy a kornak megfelelő változatot készíteni az *Apokalipszis*ből, a *Biblia* végén olvasható *Jelenések könyvé*ből. A szövegbe foglalt intelem tartotta vissza ettől, miszerint ha „valaki ezekhez hozzátészen, ez könyvben megíratott csapásokat veti Isten arra. És ha valaki elvejend valamit ez könyvnek prófétálásának beszédében, az Isten annak részét eltörli az életnek könyvéből, és az szent városból, és azokból, amelyek ez könyvben megíratott”. Radnóti a fenyegetést komolyan vette, Pilinszky ellenben, a háború apokalipszisének túlélőjeként és a háború utáni szintén apokaliptikus időszak hányattatásainak elszenvetőjeként, a nem kis eséllyel elkövetkezendő harmadik világháború közelségében már nem: az *Apokrif* a *Biblia* mellé írott szöveg; ily módon a költő folytatta, beteljesítette elődjének munkáját.

Pilinszky János tehát már az ötvenes évektől modern költőnek számított, és túl volt a nagy, maradandó mű megalkotásán. A továbbiakban többnyire rövid verseket írt, és összességében nem sokat. Viszont ezek a kis terjedelmű darabok egytől egyig erőteljesek, szuggesztívek. Pilinszky előtt is írtak rövid verseket, más költők is tudtak tömörek lenni, de a magyar költészetben ő vált a tömörség első nagy mesterévé. Jellemző, hogy a *Harmadnapon* kötetben az *Apokrif*, tehát a viszonylag hosszú költemény után közvetlenül a *Négysoros* helyezkedik el:

*Alvó szegek a jéghideg homokban.
Plakátmagányban ázó éjjelek.
Égve hagyta a folyosón a villanyt.
Ma ontják véreimet.*

A korai magyar modernitás annyiban hasonlít a nyugatihoz, hogy a tízes, húszas, harmincas években és a negyvenesek elején alkotó költők és képzőművészek csoportokba szerveződtek. Munkájuk eredményeképpen

kialakult a modern magyar költészet, figyelemre méltó avantgárd drámák íródtak, festmények, szobrok készültek, és az építészetben is kibontakozott a modernizmus. Mindez a második világháborúig tartott, ami után a kommunista párt hatalomra jutásának velejárójaként a realizmus is hatalomra jutott, és hosszú időre alávett pozícióba kerültek a modern művészek.

Hetvenegynéhány év múltán, amikor mindezeket felidézem, nem tehetek úgy, mintha nem tudnám, hogy újfent győzött a realizmus. Legalábbis ezt állítják a realizmus harcos hívei és lelkes értelmezői közösségük. Triumfálnak – most éppen a posztmodern fölött, ami, ahogy ők látják, a realizmust egy időre méltánytalanul háttérbe szorította. Mintha attól, hogy ők realisták, eleve szebbek, jobbak és főként tehetségesebbek lennének a ki-múlt posztmodern jegyében alkotó művészeknél.

Azok, akik most új realistaként virgonckodnak, ezt-azt figyelmen kívül hagynak. Egyebek mellett az ezerkilencszáznegyvenöt és nyolcvankilenc között kibontakozó modern magyar irodalmat. Úgy tesznek, mintha a realizmus és a posztmodern között semmi se lett volna, mintha a szövegirodalomként, intertextuális játszadozásként leminősített posztmodernnek a realizmuson kívül nem létezett volna és ma se létezne más alternatívája. Pedig nagyon is volt. Igaz, hogy az ötvenes–hatvanas–hetvenes évek modern írói nem „tömörültek” csoportba, mint az egy-két emberöltővel korábbi modernisták – hogy is teheték volna?!, azonnal szétcsaptak volna köztük –, hanem elszigetelten dolgoztak, de egy időben, egymással párhuzamosan jelentős és maradandó műveket hoztak létre. Nem létezett például folyóirat, amelyet modern irányultsággal szerkesztettek volna, ahogy nem volt modern könyvkiadó és modern színház sem – ez a rendszer lényegéhez tartozott. Minden egybe volt szecskázva. Pedig a modern magyar irodalom mellett idővel kialakult még egy neoavantgárd mozgalom is, melynek alkotói közül többen idővel a magyar irodalom legfontosabb alakjai közé emelkedtek.

Nem árt kimondani, hogy volt néhány modern író, akik külön utakon járva, egymástól függetlenül, ugyanakkor egymással párhuzamosan dolgozva egy korszak alapműveit hozták létre, köztük Pilinszky János és Mészöly Miklós. Egy-egy művészi alkotás esetében nemcsak azt érdemes vizsgálni, miért jöhetett létre annak idején, hanem azt is, hogy minek ellenében. „Mellékelten visszaküldjük *Az atléta halála* című kéziratát”, írta Mészölynek a Kiadói Főigazgatóság 1961. május 12-én. „...A lektori jelentés agasztónak találja az író szemléletmódját, tudatosan antirealista irányzatát,

az impresszionista, kiábrándítóan sötét színek halmozását, és hiányolja a pozitív eszmei mondanivalót.”

Mészöly Miklós szekszárdi gyerekkorában begyűjtött élményei, szüleinek bonyolult érzelmi viszonyai, a háborús viszontagságok, a negyvenöt utáni mozgalmas évek által olyan gazdag anyaghoz jutott, ami elég lett volna egy bőséges írói életműhöz. A minták alapján volt róla fogalma, hogy mindaz, amit ismer, hogyan formálható irodalomná, ám ő valami mást szeretett volna kihozni azokból az élményekből és önmagából.

Amivel viaskodott, amitől el akart távolodni, az az általa legjellemzőbbnek ítélt magyar prózáirói hagyomány volt, az anekdotára épülő elbeszélés. Igazából nem is kifelé hadakozott, hanem befelé, saját meghatározottságai ellen. Ha egy-egy elkészült írásával mégis elégedett volt, és leadta közlésre, gyakran visszautasították. Évtizedeken át inkább mesék jelentek meg tőle, és bábdarabokat írt.

„Botsinálta meseírónak érzem magamat. Első meséimet inkább rábeszélésre írtam, mint belső ösztönzésre. Ez még az ötvenes évek elején történt. Valahányszor visszautasították egy novellámat, önvigasztalásul írtam egy mesét. Elég sok mesét írtam akkoriban; s még később is, sokáig. (Hogy milyen köz- és magánlégkörben, a baráti évődések milyen felhangjaival: megvilágítja egy kis epizód, melyet ma már csak szomorú szordínóval lehet fölleveníteni. „Egy délelőtt véletlenül összeakadtam a New York kávéházban Sarkadi Imrével; odaültem az asztalához. Később Nagy László is oda csapódott. Imre nézte a paksamétát a kezemben, s a maga felejthetetlenül kedves, mórrikáló-ironikus hangján megkérdezte: «Hát csak meséket írunk, meséket írunk?», s mindjárt egy konyakot akart rendelni nekem – ő már a negyediket magának –, de udvariasan elhárítottam. Imrének pár nappal azelőtt jelent meg egy novellája a *Szabad Népb*ben, egy kulákról, aki engedély nélkül disznót vágott; s az írás summája az volt, hogy a kulákokot megérdemelten hurcolják és büntetik meg keményen. Az írással, Imre minden emberi kedvessége ellenére sem tudtam egyetérteni. Sőt. De erről nem esett szó. Inkább a konyakról, amelyet rám akart tukmálni. Végül László csitította: «Hagyd már, mit bántod. Van, aki mesét ír helyette...» Imre fönnakadt ezen: «Mi helyett?» Elnevettem magamat: «Mondjuk, a konyak helyett.» Tény-való, hogy nagyon kellett akkoriban valami gyógyszerpótlék.”)

A mesék és bábdarabok írása nemcsak az alkotás örömét adta meg, hanem a túlélés lehetőségét is biztosította, és amellet meg határozó emberi kapcsolatokat generált. Az ötvenes években több élvonalbeli modern festőművész dolgozott a budapesti Bábszínházban, például Ország Lili vagy

Márkus Anna – Pilinszky első felesége. Egy időben az Állami Bábszínház volt a külföldön legismertebb, legsikeresebb magyar színház. Mészöly Miklós felesége, Polcz Alaine is bekapcsolódott a munkába: írtak darabokat közösen, és Polcz Alaine önállóan is. Neki egyébként ez a tevékenység ösztönzést adott pszichológusi munkájához, mert a bábozást terápiás eszközként használta, előbb gyerek, majd felnőtt páciensek esetében is. Mészöly nem simult bele a bábos szakma rutinjába, hanem hozzájárult annak fejlődéséhez – a pécsi Bóbita bábszínház fölemelkedésének állomásai közt számon tartják *Emberke, óh* című filozofikus némajátékának 1969-es bemutatóját.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy Mészöly életében nem volt annyira meghatározó az olyan írókhoz és költőkhöz fűződő kapcsolat, mint az előbb említett Imre és Laci, miközben erősen hatott rá Bálint Endre, a magyar avantgárd egyik legfontosabb művésze és központi alakja, továbbá Ország Lili, Schaár Erzsébet, Vajda Júlia. De azért az írók közt is akadt, akinek figyelme és szava számított neki, például Weöres Sándor, aki folyamatosan figyelte az irodalomban felbukkanó új jelenségeket, és Mészöly munkáját is értékelte: „W. újra kitér a *Saulus*omra. «Nem hasonlít semmi-re. Nem regény a szokásos értelemben. Feszés, tömény széljegyzetek egy nagy történethez, mégis átfogja, bevilágítja az egészet.» Nekem fontos szavak”, jegyzi föl Mészöly Miklós 1966-ban.

Miközben arra törekedett, hogy elzárja magát a kedvezőtlennek gondolt irodalmi hatásoktól, talált a magyar irodalomban vonzó és inspiráló hagyományokat: az erdélyi emlékirókat, Kemény Zsigmondot, a ködlovagokat. „Az igazi avantgardizmus minden lehet, csak feledékeny nem. Ereje abban van, hogy botrányosan jól, atavisztikusan emlékezik. A konzervativizmus szenved amnéziában” – jegyzi fel magának; de hadd tegyem hozzá, hogy *nekem is*, aki ezt és más megjegyzéseit az 1977-ben kiadott *A tágaság iskolája* című tanulmánykötetében olvastam.

Kapcsolatban állt Jancsó Miklóssal, a szintén 1921-es születésű filmrendezővel, és szerepelt annak első rövidfilmjében. El-eljárt abba az asztaltársaságba, amelynek Jancsó, Hernádi, Konrád György voltak a meghatározó alakjai. Jancsó próbálta bevonni forgatókönyvírásba, Huszárikkal éveken át dolgozott soha meg nem valósuló filmterveken. Ezek egyike arra az anyagra épült, amit Mészöly kevéssel később a *Film* című regényben használt fel.

A filmművészet kezdetben sok mindent vett át a festészettől és az irodalomtól, majd nemsokára, a „legfiatalabb művészet” csodáitól fellelkesülten az írók kezdték hasznosítani a különféle filmes formákat. Ennek a jelenségnek egyik izgalmas megnyilvánulása Mészöly Miklós regénye. Az

elbeszélő egy filmes, és elbeszélése afféle treatment, vagyis a gyártás előkészítő fázisában készül, a majdani filmet előrevetítő szöveg – abból sejlik föl a helyszín és a karakterek, és nem a cselekmény bontakozik ki, hanem hogy miképpen lehetne azt filmre vinni. Mészölyt foglalkoztatták a kor művészfilmjei, esszét is írt a tárgyban. Föltehető, hogy a regény befogadását elősegíti, ha az olvasóra szintén hatott a korabeli filmművészet, míg a mostanában bemutatott mozgóképek felől talán már kevésbé megközelíthető a *Film*.

Mikor évtizedekkel később visszatekintett munkájára, Mészöly Miklós úgy látta, ennek a regénynek írásakor jutott el ahhoz a nyelvi szikársághoz, keménységhez, kegyetlen távolságtartáshoz, amelyre kezdettől törekedett. A *Film* nagyrészt azon a környéken játszódik, ahol Budapesten megtelepedett, a Városmajorban. Helyi lakosként egy bizonyos mértékig megismerte az ott élőket, megtudott valamennyit a múltjukról, de nem oldódott fel közöttük. Ez a tudása és ez a megőrződött vagy megőrzött idegensége kellett a regényéhez. „Ha most használnánk narrátorhangot, annyit kellene változtatni az eljárásán, hogy hangot nem adunk, csak egy némán összeszorított száját (lehet bárkié a közeli körzetből, aki maga is szemtanú volt, vagy más szemtanú szemtanúja, s akik azóta is naponként találkoznak munkába menet, séta vagy bevásárlás közben, ugyanazokon az utcákon, ahol huszonnyolc éve együtt vagy külön nézték, ami történik, és azóta se tudják egymásról, hogy egyetértettek-e a «dolgokkal» vagy sem, vagy esetleg maguk se tudják) – egy összeszorított száját, gondosan ügyelve, hogy még egy apró tikk se bontsa meg a kép mozdulatlanságát” – írta Mészöly.

Igaz, hogy egész életében elégedetlen volt magával, amiért nem volt képes teljes körűen ábrázolni a háborút, de az, amit a részleges ábrázolásokkal elért, nem csekély eredmény. A *Film*ben például a „csendes többség” bemutatásával, akik sem elkövetők, sem áldozatok nem voltak, de akik nélkül semmi sem történhetett volna meg –, akkoriban még nem vált ismertté a jelenség mára oly fontossá vált neve –, ezek a bystanderek.

Szigeti Lászlóval közös művében, a *Párbeszédkísérlet*ben mondta ki, hogy: „A kollektívizmus megnyilatkozási nyelve, amelyre a magyar társadalom állandóan felkészült volt, nemcsak a kommunisták sajátja volt. (...) Szépirodalmi tevékenységemben úgymond a kollektivitás tükröztetésére, kollektív gyötrelmeink megfogalmazására nem volt igényem.” És nemcsak visszatekintve fogalmazott így. Igaz, kevésbé ironikusan, de korábban ezeket jegyezte fel munkanaplójában:

„Azt is mondhatnám: alapvető konfliktusba kerültünk a történelemmel. Illetve azzal – de ezt inkább első személyben teszem hozzá –, hogy elsősorban kollektív vállalkozásoktól meg hajráktól várjuk, hogy az egyéni szféra, az egyén tényleg nagykorú legyen; s következésképp mindaz, amit mint összesség tesz majd. Lehetne arra is gondolni, hogy más sorrend lesz elkerülhetetlen: ti. az, hogy csak az egyén nagykorú «magánvállalkozásai» összegeződhetnek az összesség nagykorúságává. Ez pedig sok mindent meghatároz, megváltoztat. Többek közt azt is, hogy az egyént a maga környezetében és viszonylataiban sokkal végletebben próbáljuk földeríteni, mint eddig; illetlenebbül, ha kell, vagy abszurdabbul, elvontabban, végül is mindegy, hogyan, csak kisebb legyen az illúziók árnyéka” – írta annak idején. Éppen ez az elvont és abszurd és illetlen látás- és ábrázolásmód valósul meg és csodálható a *Film*ben.

Pilinszkyben és Mészölyben egyaránt erős vonzalom ébredt a színház iránt. Olyan színház, ami az ő írói világuknak és színpadról alkotott elképzeléseiknek megfelelt volna, nem létezett Magyarországon.

Pilinszky a *Harmadnapon* című kötetben adta közre a *KZ-oratóriumot*. A végletesen redukált színpadi vízió a maga módján szuggesztív: miközben lemond a színházi eszközök sokaságáról, szikárságával hatást is gyakorolhat a nézőkre. Szakrális élményt adhat, akár csak a szentmise. Később, amikor kiutazhatott Nyugatra, Pilinszky János látta Robert Wilson színházának előadásait, és a rajongójukká vált. Csakugyan, a *KZ-oratórium* vagy szinte bármelyik Pilinszky-vers beilleszthető lenne egy Wilson-előadásba, és Pilinszky Wilson színházában is ráismert a szakralitásra. Másrészt viszont itt, ezen a ponton vált nyilvánvalóvá, hogy költészetével, gondolkodásmódjával abszolút összeférhetetlen mindazon hagyományos színházi forma, ami Magyarországon ismert és népszerű volt, operettől realista színházig. Szenvedélyes vonzalmának gyümölcse egy regény, a *Beszélgetések Sheryl Suttonnal*, és több dráma. Ideális lett volna, ha Wilson – akár átdolgozás után – színpadra viszi valamelyiket, de ilyen előadásra nem került sor, és nem beszélhetünk arról sem, hogy e művek meghódították volna a magyar színpadokat. Könyvdrámaként viszont nyilvánvalóan hatnak, ahogy valószínűleg a *Faust* legjobb előadásai is az olvasók képzeletének színpadán bontakoznak ki, és ahogy Mészöly *Filmje* is „könyvfilm”. Pályájának kései szakaszában Pilinszky a próza és a dráma felé fordult, bár az ő prózai művei és drámái nem illeszkednek a hagyományos módon „használható” prózák és drámák közé, viszont élvezhetők és szerethetők mindazok

számára, akik képesek befogadni a verseit. Nem arról van szó, hogy „költői drámákat” és „költői prózát” írt – ezek a fogalmak valahogy édeskés érzetet keltenek, ami távol áll Pilinszky alkotásaitól –, inkább arról a közeledésről, amiről Ottlik is beszélt, mikor kifejtette nézeteit a modern regényről. (Először 1965-ben, egy bécsi előadásban – nem véletlenül éppen abban az időszakban, amikor a huszadik század nagy modern magyar írói, köztük Mészöly és Pilinszky alkottak. *Próza* című kötetében olvasható, *A regényről* cím alatt.) Persze ez a közeledés csak a modernitás kontextusában értelmezhető, a realizmus felől nézve szimplán műhiba.

Figyelemre méltó, hogy pályájának késői szakaszában Mészöly verseket is kezdett publikálni, és prózai szövegei eltávolodnak a rá korábban jellemző szikárságtól, általában a hagyományos értelemben vett prózaiságtól.

Dramái, melyek a főműnek számító regényekével azonos időszakban születtek, elvértve bár, de színpadra kerültek. Igazán sikeressé sohasem váltak. Hiányzott az eleven, termékeny kapcsolat egy jó társulattal, rendezővel, amiből Mészöly tanulhatott, inspirációkat meríthetett volna. És könnyen lehet, hogy Mészöly írói attitűdje kevésbé bizonyult termékenynek drámaíróként, mint például az Örkényé.

A gyermektelenség jellemző volt a korszak jelentős szerzőire, és egyéni okokon, háborús traumákon felül az általános kiszolgáltatottsággal függött össze. Hogy tudniillik aki szülővé válik, az fokozottabban kiszolgáltatottá válik a társadalomban, és ezek a művészek kétségbeesetten, konokul próbálták megőrizni maradék függetlenségüket.

Sem Mészöly, sem Pilinszky nem vált soha apává. Ezzel a ténnyel némileg ellentmondásban látszik lenni, hogy mindketten messze átlagon felülien szépek, vonzó külsejűek voltak, erotikus jelenségek, olyannyira, hogy hatásuk nem kis mértékben összefüggött a vonzerejükkel. De erősen eltérő volt az ő erotikájuk. Pilinszky esetében vitatott, hogy melyik nemhez vonzódott jobban, az már kevésbé, hogy kiteljesedett, örömteli szexuális kapcsolat nem adatott meg neki. Műveit áthatja a kielégületlen vágy, esetenként a frusztráció és a bűntudat. Mivel a befogadók közül nem kevesen szintén küszködnek ilyen emóciókkal, Pilinszky János költészete katartikus hatású lehet.

Mészöly Miklós zsenge fiatalságától fogva sikeres férfi volt, aki ki tudta használni a vonzerejét. E téren elért sikerei hozzájárultak magabiztosságához, erőt adtak neki olyan helyzetekben, amelyekben mások elvesztek volna. Nemcsak a civil lényt, az embert határozta meg az, hogy erotikus

lény, hanem az író is. Noha írásai nem bővelkednek erotikus jelenetekben, az érzékiség áthatja őket. Öreg mesterként így beszélt erről: „A nemiség minden jó műben finom ragasz, amolyan összetartó erő, talán nem is érzékelhető, mégis jelenlévő kötés.”

Helyüknek, szerepüknek a kimérése azonnal elkezdődött a haláluk után. Pilinszky esetében az volt a kérdés, hogy az „igaz nagyok” közé tartozik-e, vagy csak „kismester”. Mészölyt mintha már életének alkonyán kezdték volna kissé leírni, halála óta kevesen emlegetik és méltatják őt. Az is igaz, hogy folyamatosan újabb olvasók találnak rájuk, és válnak elkötelezett híveiké.

A huszadik század végén divat volt úgy értékelni a század magyar irodalmát, hogy a negyvenöt előtti az óriások korszaka volt, és az akkor keletkezett művekhez fogható nem produkáltak a század maradék felében. Én most, a huszonegyedik század első húsz évének távlatából kezdem más-képpen látni ezt, és arra hajlok, hogy ha egymás mellé helyezzük a negyvenöt utáni magyar irodalom csúcsteljesítményeit, azok nem érnek kevesebbet a negyvenöt előttiéknél. Szerintem Pilinszky János nem kismester, hanem minden idők egyik legfontosabb magyar költője, és a prózában hasonlónak látom Mészöly Miklós jelentőségét is.

Egy másik téren mélységesen kudarcosnak látom a szerepüket. Annak idején úgy látszott, hogy ahogy Pilinszky beszél a háborúról, a koncentrációs táborokról, az alapvetően befolyásolja a magyar társadalmat: „Valami rendkívül fontos történt velünk. Egyszerre megéreztek, alkalmunk volt megérezni, hogy jóvátehetetlen botrányt hagytunk magunk mögött. S ha a legszebb jövő állna is előttünk, a legszebb jövő is morális sivataggá válnék, ha nem éreznénk felelősséget azért, ami megtörtént. A szégyenért, a szörnyű szégyenért”, mondta például 1967-ben; hová jutott ehhez képest a magyar kultúra, közbeszéd mostanra?! Mivel Pilinszky a maga idejében ismert volt és nagy tekintélyű, és mert nem kötődött a kommunista rendszerhez, az ember azt hihette, szavai minden gondolkodó magyarhoz eljutottak, és mindnyájuk számára vitathatatlan, hosszú távon érvényes evidenciát fogalmaznak meg. Ez tévedésnek bizonyult. Mint ahogy tévedett Mészöly is, amikor így írt 1989-ben: „Ma ismét felbátorodva gondolhatjuk, hogy társadalmunk – legalábbis a sorsdöntő gesztusait tekintve – végérvényesen más már, mint ötven éve, mikor a kollektív önterápia, a «belső leszámolás» hiánya olyan tragikusan sodort valamennyiünket bukásba; a

még mindig nem kellőképpen ki- és bevallott mocsokba. A mostani március 15. hangulata, fegyelmezett és emelkedett radikalizmusa, a megtisztított szavaknak, fogalmaknak ez a maradandó parádéja – erősen hiszem – a lelkiismereti öntisztulás elmaradt gesztusainak megtételéhez is közelebb vitt bennünket.”

Hagyományosan a nagy művész mágikus képességekkel rendelkezett, többek között képes volt befolyásolni vagy legalább kiismerni a jövőt. Legalábbis úgy tűnt. Pilinszky és Mészöly *nem* – ezt fájdalmasan bár, de tudomásul kell venni, el kell fogadni.

Meglehet, hogy mások, más művészek, akik kevésbé jó verseket és regényeket írnak, és náluk kevésbé etikusak, jobbnak bizonyulnak e téren, sajnós.

KLIKKREC

Codău Annamária – Demény Péter

A LELKI FEKETE LYUKAT NEM LEHET TÖRÖLNI

TERÉK ANNA: *HÁTTAL A NAPNAK*. FORUM – KALLIGRAM,
ÚJVIDÉK – BUDAPEST, 2019.

DP: Engem az lepett meg a legjobban, ahogy mer hosszan írni ez a költő. Olykor már arra számítottam, befejeződik a vers, de folytatódott, mégsem éreztem soknak vagy túlírtnak. Mint egy érzélem, amellyel valóban meg kell küzdeni.

CA: Meg a versek sem nagyon „fejeződnek be”, egymásban folytatódnak, s bár ugyanazt a nagy fájdalmat és a mellékhatásait járják be, nem fárasztó a sok variáció, mindig akad egy újabb repedés, amit meg kell piszkálni, fel kell térképezni. De azt sem éreztem, hogy az én sebezhetősége engem mint olvasót kényelmetlen helyzetbe hozna – van valamilyen erő is benne végig, a szembenézés ereje volna?

DP: Vajon hogy érted ezt, az olvasó kényelmetlen helyzetét? Erő van benne mindenképpen, ahogy például megírja a gyönyörű Szkopje-verset (*Eső Szkopjében* – 46.). A szeretetet is jelzi, mindenek ellenére, és talán ez az, ami „tetszik” az olvasónak.

CA: Úgy értem, hogy nem önsajnálatásba fut ki, amit az olvasó csak tehetetlenül szemléljen. Miközben egy iszonyúan nehéz belső küzdelemről van szó.

DP: Iszonyúan nehéz, és költőileg iszonyúan termékeny, s a ritmusát végül is ezek a folyamatos ellentmondások, ellentétek adják. Az apa, aki iszik, de aki erős, aki üvöltözik, de egy csóvel a gégejében hal meg.

CA: Az apa, aki széles hátával kitakarja a napot, ő a fő vonatkoztatási pont, főleg a halála után. És ezek a folyamatos ellentétek, amelyekre utalsz, a képekben is érvényesülnek, nem csak az apa iránti érzelmekben. Hanem

a földbe fagyott lábokban és a vállakat nyomasztó napban, egyszerre egy pontba zsugorodnak a dolgok és érzések, és tágulnak nagyobb dimenziókká. De lehet, hogy ezek soha nincsenek is külön egymástól és attól, ahogy a fájdalmat érezzük.

DP: Nincsenek, de a kötet nagy erénye, hogy versben is meg tudja mutatni ezt az összetettséget, és közben sem a gyűlölet, sem a szeretet nem válik túlzássá, giccsé. A beszélő az örök lázadó a maga személyes élményeivel – egy archetípus és egy különálló személyiség egyszerre.

CA: Miben látod lázadónak? Ez sosem jutott volna eszembe róla.

DP: Már az, hogy beszélünk a problémákról, maga a lázadás.

CA: Lehet, azért nem értelmeztem lázadásként, mert valahogy annyira megkerülhetetlen ez a kibeszélés, mert minden egyéb viszony értelmezéséhez is szükséges az apa figurájának és emlékének a tisztázása. Amikor visszaköszön a saját gesztusaiban az apánál látott minta, vagy amikor a másik férfiak viselkedéséhez viszonyul.

DP: Megkerülhetetlen, és sok helyen tiltás alatt áll. Én éppen azt tartom nagy teljesítménynek, hogy tudja artikulálni a felkavargó iszapot, és tudja jelezni, hogy mégsem sikerülhet egészen: „és ha lehet, ezek után már / többé ne vigyél haza” (*Reggel* – 113.)

CA: Igen, én is azt éreztem a kötet egészéből, hogy ezt a lelki fekete lyukat nem lehet törölni, ott lesz továbbra is az emlékekkel, a megbocsátással stb. együtt.

DP: Hogyan élted meg az illusztrációkat? Nem tudtam eldönteni, hogy találnak-e a kötethez, vagy sem.

CA: Az elektronikus formátumban való „olvasásuk” nem igazán segített. Karakán formák, tömbök, amelyekből mégis kibújik az érzékenység vagy a gyöngédség. Nem tudom, hogy a kötethez találnak-e, néha az volt az érzésem, hogy olyanok, mint a versekben megszólított „uram”. De ezzel lehet, hogy csak az én képzeletem játszadozott el.

DP: Igazad lehet, engem éppen a szögletességük bizonytalanított el. Ki ez az „uram” egyébként?

CA: A kötet elején nagyon elvonta a figyelmemet ennek a kérdésnek a fejtegetése, valamilyen rejtélyességet árasztott. A végére sem fejtettem meg, talán egy jövődóbeli társ. Vagy egy képzelt beszélgetőtárs, valaki, akinek az alakjába sűrűsödnek az apa attribútumai is, a támasz, a védelem... Neked van-e konkrétabb tipped? Furcsa a magázás, az „uram” megszólítás mint ha valami alárendelődést jelezne, de ez csak a grammatika szintjén marad, azt hiszem.

DP: Nem, még ennyire konkrét tippem sincs. Valahogy arra jutottam, hogy akármilyen feszültségekkel járt a gyerekkor, mégsem volt pusztító, mert egy bátor lány „jött ki” belőle – én ezt éreztem a versekből és a kötetből is, ahogy összeállt.

CA: Talán a gyermekkori epizódok említése nem is a feszültségek illusztrálását szolgálja, hanem például az apa alkoholizmusa eredetének a megértését, ezzel együtt a hozzá kapcsolódó jelenlegi érzéseit. De én is bátornak mondanám, mert a félelmeinek bevallása erre a bátorságra utal.

Ugyanakkor egy felnövéstörténetet is kirajzol a kötet: „belemosódtam az életbe, amikor megtudtam, / hogy apám meghalt” (*A sár fölött* – 108.).

DP: Igen, a halál az élet szolgálatában, vagy ahogy együtt bimbóztatják a virágot. Szép kötet, nem érdemtelenül szerepel toplistákban, bár nem a legtöbb Oscar-díjat birtokló színész a legjobb.

CA: Szép, súlyos, s közben nem tudtam nem érezni benne egy szomorú szelídséget. Arra értem, hogy nem indulatból beszél a versek megszólalója. S mindenképp többszörolvasós kötet.

DP: Igen, el kell ereszkedni benne, mint egy kádban.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

TÚL KORREKT

SZÖLLŐSI MÁTYÁS: *ILLEGÁL*. HELIKON KIADÓ,
BUDAPEST, 2020.

Tamás Dénes: Mi volt az első gondolatod, amikor lettetted Szöllősi Mátyás könyvét?

Láng Zsolt: Erős történetek, talán túl erősek, túlságosan az előtérbe toltakodtak.

TD: Igen, ezzel a „túl sok” jelzővel, úgy érzem, egyből a közepében vagyunk a témának. Amikor lettettem a könyvet, én arra gondoltam, íme, egy könyv, ami nagyon sok olvasót be fog szippantani, ami nagyon sokaknak fog tetszeni, ugyanakkor nekem bajom van vele, és hogy nem lesz könnyű dolgom, hogy a könyv számos erénye mellett pontosan megfogalmazzam,

honnan is a zavar bennem. De te egyből felkínáltál egy kulcsot: mit jelent egy túl erős történet?

LZs: Mindkét történet élet-halál-történet, súlyos, megrázó, sok izgalmas fordulattal. Az első, a *Vendégjáték* csattanója (bár egy idő után sötétlő árnyékként már érzékelhető, de ez csak jó, fokozza a vészterhességet) valóban csattan, mondhatni fejbe kólint, a második, az *Illegál* szintén egyre sebesebben örvénylik egy mélybeli pont körül, és amikor feltárul ez a mély, már nem lehet megakadályozni, hogy mindent beszippantson. Mindennek persze van egy hátulütője: nincs elég idő a nyelvvel bajlódni. Persze, ez nem azt jelenti, hogy a nyelv kidolgozatlan, nem, a nyelv olajozott, kifejező, ellenben valamiképpen nem benne van a történet. Érthető ez?

TD: Még nem, de megpróbálom értelmezni. Gondolom, arra utalsz, hogy nincs nyelvi megalkotva az a világ, ami élénk tárul, a nyelv nem a világ megmutatkozásának, hanem csak a történetmesélésnek az eszköze, ami pontosan végigvezet minket azon a két labirintuson, amely a történetekben előtárul, de anélkül, hogy a regényvilágok nyelvi materializálódnának. Ugyanakkor, ha a világ nyelvi nincs is megalkotva, a megalkotottság, megcsináltság több ponton is érzékelhető, és akár zavaróan is hathat. Valahol azt éreztem, Mátyásra a jó sorozatok poétikája hatott. Szeretünk jó sorozatokat nézni, de egyik után sem visszük magunkkal a nagy művel való találkozás érzetét.

LZS: Így van. Mondatokat viszünk magunkkal, amolyan lego-mondatokat, amelyek újabb, másféle történetekhez is felhasználhatók. A korábbi Szöllősi-szövegekben a „nyelvi materializálódás”, a „nyelvi metamorfózis” rám erősebben hatott, a sajátos mondatszerkezet, az a sajátos idő és tér, amit a mondatok érzékelhetővé tettek, emlékezetesebb maradt. Például nyugtalanító feszültség tudott keletkezni a filmszerűen pergő események és a „lassúdad”, hosszú mondatok között...

TD: Jó, hogy említetted a korábbi Szöllősi-szövegeket. Ugyanis én is éreztem egy visszalépést, főleg az előző, *Simon Péter* című regényhez képest. Abban minden benne van, mint ezekben a történetekben: egzisztenciális töltet, drámaiság, sejtelmesség, jó dialógusok, aktualizálás, és az egész össze is áll, beszippant. Itt azonban azt éreztem, hogy minden csak használva van, egyfajta irodalmi masinéria része, hogy engem most vezetni akarnak, meg akarnak hatni, csak éppen az az irodalmi misztérium marad el, amiért jó szövegeket olvasunk. De talán jó lenne, ha beszélne arról az irodalmi receptről, amit Szöllősi használ. Én érzékeltem néhány párhuzamosságot a kortárs irodalmi divatjelenségekkel.

LZS: Pestről Budára a legtöbb ember valamelyik hídon fog átmenni, és nem fog átevezni vagy pláne átúszni, szóval vannak könnyebb meg nehezebb utak. A könyvolvasók nagyobb hányada jobban örül az ismert utaknak, és mivel a véleménye könnyen eljut a széles nyilvánosság elé, egyértelmű a gyorsan kialakuló divatok ereje. Az úton-útfélen megjelenő toplisták gyengítik a kísérletező kedvet.

TD: Ez mind igaz. Mondok is egy példát. Számos kortárs magyar regénynél érzékelttem, hogy milyen előszeretettel aktualizál. De ezt nem úgy teszi, hogy megalkot, hanem úgy, hogy használ egy világot, s ezt leginkább utalásokban, sejtetésekben, az olvasóval való összekacsintásban teszi. Ez a világ pedig nem más, mint a jelen társadalmi-politikai, a médián keresztül erősen átszűrte világa. Hogy példát is mondjak, ilyen Krusovszky Dénes *Akik mér nem leszünk sosem*, vagy Péterfy Gergely *A golyó, amely megölte Puszkint* című regénye is. Ezekben a regényekben folyamatosan célozgatnak egy valóságra, amellyel valami nagy baj van, de anélkül, hogy belemennének a problémákba, hogy belülről mutatnák meg, mi hogyan működik, vagy éppen nem működik. Ilyen elem szerintem Szöllősi regényében a rasszizmus, a cigánygyűlölet. Bele kell tenni a regénybe. A második kisregénybe például teljesen indokolatlanul. Hisz tudjuk, a rasszizmus csúnya dolog. Én pedig morálisan fel kellene háborodjam ezen. De tudjuk, a moralizálás egyetlen irodalmi műnek sem válik előnyére. Ugyanakkor lehet, valóban a média-világ lesz lassan az egyetlen valóságunk.

LZS: Találtam egy idézetet a kötet második darabjában, az *Illegál*-ban: „a szavak lassan körém építik a díszleteket, amit egy fénykép lehet ugyan, hogy erőteljesebben lenne képes elvégezni, de közben könnyen el is terelhetné a figyelmet a nyelv munkájának megmásíthatatlan erejéről, amint a látvány tisztán, bennem képződik meg, újra, hogy aztán szavakká, majd azokon keresztül ismét képpé, egy sokkal összetettebb képpé váljon, és ahogy szembesít vele: mindazt, ami történt, már legfeljebb csak egy elmekór rabolhatja el”. Érdekes, hogy pont arról beszél, amit mi is szóba hoztunk: „a nyelv megmásíthatatlan erejéről”... Mi történik ezzel az erővel? Olykor szétfecsegi a mondat. Olykor deklarálja. Nézzük meg a könyv borítóját, egy Szöllősi-fotó felhasználásával készült. Az eredetit megfordították, de ez a megfordítás didaktikus gesztus, magyarázó! Az első rész csattanója is egy efféle természetű mutatvány marad, nem szövegalakító, hanem „rendezői” elem.

TD: Igen, fontos különbség az irodalom esetében a rámutatni/érezkelteni differencia. Ugyanakkor úgy gondolom, van legalább két erőssége a

Szöllősi-szövegeknek. Egyik a jelenetelés, a másik a dialógus. Például az mesterien van megoldva, ahogy az első történetben az ügyvéd és az elkövető közötti párbeszédben feltárul a tett. Itt érezhetjük, hogy elemében van a szerző, ahogy adagolja az információkat, ahogy késleltet, ahogy fokoz, és ezáltal bevon. Ellenben folyamatosan kilóg a lóláb a szövegekből. Engem például az is zavart, ahogy a szerző kiépítette a párhuzamosságokat a szövegek között. Mindkét történetben van ugyebár egy autóbaleset, egy megromlott vagy problémás kapcsolat. Mindkét történetben vannak párhuzamos síkok. Érzem, valami egzisztenciális masinériára kellene most gondolnom, de valamiért nem veszem át ezeket az utalásokat. Öncélúnak érzem – és hogyha az egész könyvről kellene összefoglalót mondanom – túl korrektnek. Másrészt én megfordítottam volna a két kisregény helyét a könyvben. Az első történet számomra sokkal erősebb volt, amit a második csak megismételt és ezáltal legyengített.

LZS: A *Két pénteki történet* mint összekapcsoló alcím felkínál az értelmező számára egy csomó lehetőséget (akár biblikus utalások felé), de a szöveg ehhez nem ad elég teret. A korábbi „rendezés”-nél maradva, mintha egy olyan előadást néznék meg, ahol a rendezői munka rátelepszik a darabra. Mindazonáltal ez a rendezői munka tényleg korrekt.

TALÁLT VERS

Palocsay Zsigmond

(1935 – 1994)

JÓNÁS ZSÉMBELÉSE

Babits Mihály emlékére

Megint piszkálsz, döfölsz, ugyan hova küldesz?
lelkem szemetének bűzével is üzetsz;
nem hiszek szavadnak, URAM, s az ÍRÁSNAK,
ócsárlója lettem minden papolásnak;
tenyered jó magot rám is bővel hintett,
türelmed tűrésre, léted jobbra intett;
malomba vitték már búzám, ami termett,
bennem érett az is, amit (j)eged elvert;
földem a kétkedés humusza és lösze,
futóhomokodba, ingoványba ölsz-e?

Látom, felém fordulsz – most magad áltatod (?)
simogatsz, altatsz egy nagybeteg állatot;
nyugdíjas postása vagyok már ígédnek,
betapasztom szájam, de előbb ígérd meg,
nem röhögtetsz vétkezőkkel, s nem temetsz a halba
(Ninivéért sem füröszttél kakastejbe – vajba);
új Jónások jönnek (?) – sokkal tökösebbek (?)
öszvérbőrbe varrva lesznek hübbek, szebbek!
Cserzett bőröm zsákja viszi zörgő csontom,
kapca-vitorláim utolszor kibontom.

NÉVJEGY

A véletlen talán Isten felfedezett arca.

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszünk föl.

ISSN 1220-5982